תלמוד בבלי · ראשונים · רא״ש · מפרשים · קרבן נתנאל · סדר מועד

קרבן נתנאל על פסחים

רבי יעקב נתנאל ווייל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרבן נתנאל על פסחים

רבי יעקב נתנאל ווייל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרבן-נתנאל-על-פסחים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

סעיף א 5
סעיף ב 5
סעיף ג 5
סעיף ד 6
סעיף ה 7
סעיף ו 7
סעיף ז 7
סעיף ח 8
סעיף ט 8
סעיף י 10
סעיף יא 13
סעיף יב 14
סעיף יד 14
סעיף טו 15
סעיף טז 16
סעיף יז 18
סעיף יח 19
סעיף יט 20
סעיף כ 20
סעיף כא 20
סעיף כב 24
סעיף כג 24
סעיף כד 24
סעיף כו 26
סעיף כז 26
סעיף כח 30
סעיף כט 30
סעיף ל 31
סעיף לא 33
סעיף לב 33
סעיף לג 35
סעיף לד 36
סעיף לו 36
סעיף לז 37
סעיף לט 38
סעיף מ 39
סעיף מא 40
סעיף מב 40
סעיף מג 40
סעיף מד 41
סעיף מה 42
סעיף מו 42
סעיף מז 45
סעיף מט 46
סעיף נ 46
סעיף נא 46
סעיף נב 48
סעיף נג 49
סעיף נה 49
סעיף נו 49
סעיף נז 50
סעיף נח 50
סעיף נט 52
סעיף ס 53
סעיף סא 53
סעיף סב 53
סעיף סג 54
סעיף סד 55
סעיף סה 55
סעיף סו 55
סעיף סז 57
סעיף סח 57

סעיף סט 57
סעיף ע 59
סעיף עא 62
סעיף עב 63
סעיף עג 64
סעיף עד 64
סעיף עה 64
סעיף עו 66
סעיף עז 66
סעיף עח 67
סעיף עט 69
סעיף פ 70
סעיף פא 71
סעיף פג 73
סעיף פד 73
סעיף פה 74
סעיף פח 75
סעיף פט 75
סעיף צ 78
סעיף צא 79
סעיף צב 79
סעיף צד 79
סעיף צה 80
סעיף צח 80
סעיף צט 81
סעיף ק 82
סעיף קא 82
סעיף קב 83
סעיף קג 83
סעיף קד 83
סעיף קו 84

סעיף א

לישנא מעליא נקט. וק"ק וכי משום לישנא מעליא שם התנא חשך לאור. ותי' הראב"ד דמש"ה נקט אור לומר שבתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא יתרשל או שלא ישכח וכיון דאותה שעה קושטא שיש בה אור תנא אור וכו'. וא"ת ה"ל למיתני בתחלת ליל י"ד בודקין את החמץ וע"ז שפיר קאמר תנא אור משום לישנא מעליא:

מובטח אני בזה. שאמר ואין מוסקין בטהרה ואע"ג דאידך נקט לשון קצרה אפ"ה לא מתרץ לישנא דאמר ומוסקין בטומאה. הר"ן. ומהרש"א תי' דעל הראשון אף שהיה אומר ואין מוסקין בטהרה איכא למימר שלא נתכוין אלא דרך הזדמנות נפל בפיו. משא"כ על השני שראה בו דבר חכמה ששינה בכיון ודו"ק:

וכי תימא זריזין מקדימין למצות דכתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד כו' שנא' וישכם אברהם בבוקר נבדוק מצפרא. כ"ה גי' הרי"ף ולפי גירסא זו מיושב קושיות תוס' עי' מהרש"א:

סעיף ב

ואם . כיון דהוא רוצה להחזיק בבית ולקנותו והמפתח בידו חייב לבדוק דאותו שאין בידו המפתח איך יכנס ויבדוק. תוס'. ורש"י פי' דמסירת המפתח קנה ור"י השיג על רש"י מהא דאמרי' במרובה ד' עט כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה ולא אמרי' דמהני מסירת מפתח אלא כמאן דאמר לך חזק וקני כדאמרי' בפ' הפרה דף נ"ב ע"א. ואפשר ליישב פירש"י דהא לא אמר כשם שקרקע אינה ניקנת אלא בג' דרכים כך שכירות. אלא דקאמר דהני ג' קנינים שכירות ג"כ נקנה בהם ועדיפא יש לשכירות דמסירת מפתח קנה והיינו טעמא דבשכירות אינו קונה הבית כי אם לדור בו ולכנוס שם כלי תשמישיו וכיון דמסר לו המשכיר המפתח א"כ יכול להניח שם כליו ולדור שם. משא"כ במכירה שמכר לו כל הבית מתהום ארעא ועד רקיע וגוף הקרקע שעומד הבית עליו על זה לא מספיק מסירת המפתח עד שיחזיק בו בא' מג' דרכים דהוי כהחזיק בגוף הקרקע והבית וק"ל.

סעיף ג

הכל . ואפי' מוחזק לן דלא בדיק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינוהו נאמנים וא"כ איכא למימר הא דאמר בירושלמי לא תיתני נשים

היינו במוחזק לן דלא בדיק אבל בסתמא איכא למימר דאשה נאמנת אף שהוא בעיר ויכול לשואלו:

והימנינהו רבנן בדרבנן. אבל אם היה בדיקת חמץ דאורייתא אינן נאמנים אע"ג דבשאר מילי דאורייתא כגון ניקור ושחיטה נאמנים. שאני בדיקת חמץ שהוא טרחא יתירא ועיון יפה וע"ז מסיים ואזיל ובירושלמי פליגי איכא מ"ד לא תיתני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקת כל שהוא. א"כ אף דלא קי"ל כהירושלמי נגד בבלי עכ"פ נלמד משם לתלמודא דידן הך סברא נשים עצלניות הן. ובס' תפארת שמואל כתב ז"ל ותימה לפ"ז יהיו קטנים יותר מהימני מנשים דהא בברייתא תני נשים ועבדים וקטנים ועלה קאי לא תיתני נשים משמע כל אינך תיתני והוא נגד הסברא. ועוד כתב שם לפי דברי המחבר אינה מיושבת הגי' אם לא שתגיה נשים עצמן אינן נאמנות (וכן בפי' הירושלמי מגיה הגירסא) וע"ש שהאריך ולבסוף מסיק לפסק הלכה נראה דבין נשים ובין קטנים לא בדקי אלא שיכולין להעיד עכ"ל ולענ"ד כל דבריו אינם להלכה והילך לשון הירושלמי הכל נאמנין על ביעור חמץ אפי' נשים אפי' עבדים. ר' ירמיה בשם ר' זעירא לית כאן אפי' נשים (ופריך) נשים עצמן הן נאמנות (בתמיה פי' הלא לענין שחיטה וניקור חלה ומעשר אפי' באיסורא דאורייתא לכ"ש לענין ביעור חמץ שהוא מדרבנן ומשני) מפני שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא ע"כ. הרי עיניך תחזינה שבברייתא דירושלמי לא תני אפי' קטנים דס"ל דקטן אינו נאמן בקטנותו כמו בתחומין. גם אין צריך להגיה בגי' ירושלמי כי העיקר כמו שפירשתי ודו"ק ותימה על הרי"ף שהשמיט הך ברייתא וכל האיבעיא וצ"ע:

סעיף ד

בין בממונו. ולא צריך המשכיר לשלם להשוכר שכר בדיקה כי ניחא ליה למעבד מצוה אפי' במקום חסרון כיס. וי"א שצריך להחזיר לו שכר הבדיקה כי לא אמרי' ניחא ליה למעבד מצוה בממוניה אלא דלא הוי מקח טעות ועי' מזה בהר"ן ובמ"א סי' תל"ז:

י"א . מה שדקדקתי בזה עי' בפ' כל שעה סי' י':

והרמב"ם . כלומר דהרמב"ם בפ"ד ס"ל דהא דאמר רבא בעירו חמירא דבני חילא כיון דאלו מיגנב או מיתבד בעיתו לשלומי תשלומין אלו היו שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהם אבל הר"י ובה"ג ס"ל שזה האחריות מדין ומחוק המלכות שהיה עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר:

ממכילתא . פ' י':

יצא . היינו לר"י אע"פ שהוא ש"ח ולבה"ג שפי' בפי' שאין מקבל עליו אחריות כלל:

יצא . וקיבל עליו הנכרי אחריות:

ולא . עי' בתשובת חכם צבי סי' קל"ט וצדקו דבריו אלא שהקדימה הרב בעל ט"ז סי' ת"מ ע"ש:

ונ"ל . רצונו שגם הוא מסכים לדינא עם ה"ר יונה בלי ראיה מצד הסברא:

בפ' . וע"ש סי' י' מ"ש רבינו שם דוקא בהרהינו אצל הנכרי דהוי אינו ברשותו:

סעיף ה

וכן . מזה סעד להרב בעל כ"מ בפ"א דהל' מעשר שני שטעם הרמב"ם לסמוך על הירושלמי יותר מעל התוספתא משום דלא ידעינן אי מתני ביה ר' חייא ור' אושעיא. שהלך בדרך רבו הרי"ף ומהתימה על הרמב"ם שלא הביא בספרו מה דין בבהמת ארנונא. הגם שהרמב"ם כלל זה במה שכתב פ"ד דבכורות המקבל צאן מן הנכרי כו' ע"ש מ"מ יש לחלק כמ"ש תוס' ד"ה התם ללישנא קמא וצ"ע:

אהך מתני'. משנה ה' פ"ג דחלה:

הכא . בתמיה הישראל נותן לו חלקו בע"כ:

ולישנא . ולא אמר שמא יסלקהו הישראל לנכרי בזוזי משמע דלאו בישראל תליא מלתא. וא"ת אכתי תקשי על הרב אלפס שפסק בהמת ארנונא פטור אע"ג דמצי מסלק ליה דלא כתוספתא ועל הירושלמי אין לסמוך אלא בעיסת ארנונא אע"ג דלא מצי לסלק. וי"ל הא בהא תליא דכיון דעיסת ארנונא חייבת אע"ג דלא מצי לסלק משום דלית ליה קלא מינה נשמע דבהמת ארנונא פטור אע"ג. דמצי מסלק כיון דאית ליה קלא. דהא חזינן דלא תליא מלתא בסילוק דמים:

סעיף ו

פירש"י . וכ"פ הרי"ף ורמב"ם ומה שהקשו התוס' ורבינו על פירש"י. מיישב הר"ן וב"ח ומגיני שלמה על נכון ע"ש:

סעיף ז

עושה . מדלא פי' רבינו דוקא כשקיבל אחריות משמע דס"ל אפי' בלא קיבל אחריות לא מהני כפיית כלי דוקא ליום א' מהני אבל לא לכולי יומא דפסחא וכן איתא להדיא בטור ובש"ע סי' ת"מ דאפי' בלא קיבל אחריות צריך לעשות מחיצה עשרה וכמ"ש הב"ח

שם. אך ברמזים כתב המופקד אצלו צריך לעשות מחיצה וקשה דהא סתם הוי ש"ח כמ"ש רבינו וזהו בקיבל אחריות. ובטור איתא אפי' בשלא קיבל עליו אחריות וצ"ע:

סעיף ח

אבל . רש"י פי' שמא יבוא בפסח. ורמב"ם פי' שמא יבוא סמוך ליום טוב ואין בידו לבטלה:

סעיף ט

מיד מדלא קבע רב יהודה דבריו אמתני' אור לי"ד בודקין וצריך ביטול. אלא ש"מ דאתא לאשמעינן הבודק כלומר תיכף סמוך להבדיקה צריך שיבטל:

והוי . הסכים רבינו עם מ"ש תוס' לעיל (דף ד') ד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם שאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו אע"ג דהפקר בפני שלשה מדאורייתא א"צ כ"א בפני א' או בפני עצמו א"נ י"ל כמ"ש הב"י סי' תל"ד דיוכל לבטלו ע"י שליח דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו בגילוי דעתו דלא ניחא ליה דלהוי זכותו בגוויה כלל סגי. ודלא כמ"ש הטור בסי' תל"ז דמדאורייתא בביטול בלב סגי ע"ש דזהו שיטת רש"י וכבר השיגו עליו בתוס' שזכרתי:

ועובר . והא דאמרי' ריש פ' כל שעה אי אשמועינן חיה משום דמצנעה לה ומה מהני אם יסתר במסתרים מ"מ הא עובר על בל יראה. התם איירי שהוא עומד עליהם עד שיאכלם ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשויר וכמ"ש רבינו בפ"ב סי' א'. וע"ש היאך מפרש הצריכותא דקאמר התלמודא וכדרך שפירשתי שם. ובב"ח סי' תל"ד ס"ק ג' הקשה על רבינו הלא חמץ אינו ידוע הוא וי"ל כיון דא"א לבית בלא פירורין וקים לן שלא מצאן בבדיקתו ה"ל כמו חמץ ידוע אבל חמץ שבבית שאינו ידוע כ"ע מודים דאינו עובר עליו אפי' בלא ביטול ע"כ ולא ידעתי מי הכניסו לדוחק זה עם היות שתוס' ר"פ כל שעה ד"ה ואי אשמעינן כ"כ דאין עובר כיון שאינו יודע היכן הוא וכן משמע בפ"ק דפריך וכי משכח לה ליבטלה משמע דכל כמה דלא משכח לא עבר על בל יראה ע"כ. אבל רבינו ס"ל מדלא כתיב לא תראה אלא לא יראה משמע לא יהיה לך חמץ במקום הראוי לראות ואע"פ שאינו יודע שהוא בביתו. ומה שהכריחו תוס' כן לפרש שם הצריכותא כבר פירשתי שרבינו דרך בה דרך אחרת. ומה שפריך פה בשמעתין וכי משכח לה לבטלה ס"ל דהכי פריך למה הצריכו לבטל בשעת הבדיקה מסתמא קודם שבא שעת הביעור מכבדין הבית מכל פירורי חמץ ואם יש בזוית גלוסקא יפיפיה ימצאנו

להכי פריך וכי משכחת לבטלה. וע"ז משני דלמא אשכח בתר איסורא. משמע דס"ד דמקשן דאשכח קודם זמן איסוריה והתרצן ה"ה דהוי מצי לשנויי כיון דאשכחיה בתר זמן איסוריה אף את"ל דיכול לבטלה. מ"מ הבודק צריך לבטלה דאי אשכח בתר זמן איסוריה כבר עבר אבל יראה ואע"פ שלא היה יודע שהוא בביתו. אלא האמת משני דאפי' לבטלה אינו יכול ועובר למפרע בבל יראה אבל התוס' סברי דהא דפריך וכי משכח לבטלה אפי' כי משכח לבתר זמן איסוריה מ"מ אינו עובר כל כמה דלא משכח ולהכי צריך לשנויי דלא מצי לבטל בתר זמן איסוריה:

חיישינן במקום הראוי לראות נמצא עובר על בל יראה ואע"פ שאינו רואה ואע"פ שאינו יודע ואי אשכחה בתר שעת איסוריה נמצא עובר עד שעת מציאה על בל יראה. ורש"י ס"ל דכ"ז שאינו רואה אינו עובר וכמ"ש רש"י להדיא דף ו' ד"ה דעתו לחזור כשראהו עובר עליו. מש"ה פי' שחס עליו לשורפה ומשהה אפי' רגע א'. ורבינו לא פי' כן דאי חס לשריפה מאי פריך וכי משכחת לבטלה הא חס עליו לבטלה וכשמשהה ע"מ לשורפה אינו עובר עליו. ולפי' התוס' צ"ל דחיישינן שמא יתעצל בהבערה. ונמצא עובר על בל יראה ועי' בב"ח סעיף ג' קשה לפי פירושו מאי איסורא יש בגלוסקא יפיפיה עד שעת מציאה אינו עובר בשלא ראה. ולבתר דאשכח מהדר לשרפה דהא אינו חס עליה וכשמשהה ע"מ לשורפה אינו עובר ואי משום דמתעצל בביעורה א"כ מה זה שפי' רבינו שהיה באחת מן הזויות אף אם ימצא באיזה חור וסדק איכא למיחש בתר דאשכח יתעצל בביעורה:

ששניהן כא' טובים. היינו שיבטל ביום מטעם שכתב בסמוך ובלילה צריך שיבטל שאם היינו עוקרין ביטול הלילה היה נראה כחולק על התלמוד ורבותינו האחרונים שתקנו ביטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר הביטול שבתלמוד כ"א להוסיף. סמ"ק. ומ"א כתב שמא פעם ישרוף אחר שעה חמישית ואז לא יוכל לבטלו:

ולא . אבל בזמן התלמוד היה שעת שריפה בשעה ששית ואז לא יוכל לבטלו:

וגם . דברי רבינו נראים כסותרים דבתחלה משמע שמבטל אפי' חמץ שראה ובתר הכי כתב וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה. ועוד בנוסח ביטול הלילה דלא חזיתיה לבטל ובנוסח ביטול היום דחזיתיה ודלא חזיתיה. ופי' הב"ח דדרך העולם דבשעת הבדיקה כמו כן מצניעין הככר שאוכלין ממנו בלילה וביום. והוא בכלל ביטול דלא חזיתיה אלא שאח"כ חוזר וזוכה בו:

סעיף י

דאינה . וזה אינה מצות עשה מן התורה:

ודרשינן לעיל. דף ד' ע"ב:

ועל . אבל הרמב"ם בפי"א מהל' ברכות מפרש דהברכה קאי על העבר משום שאחר שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור. ומפרש הסוגיא בשיטה אחרת כמ"ש הכ"מ. וזהו שדייק רש"י בד"ה מעיקרא כו' ביעור היינו נמי בדיקה. דלפי פירושו דלא כשיטת הרמב"ם ושלא תקשי לך א"כ אמאי מברך על ביעור ולא על בדיקת חמץ לכן פירש דביעור היינו נמי בדיקה וכפי דרך שפי' רבינו:

מידי . הקשה מהרש"ל דאינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדם מצותן לרגל. מש"ה סמכינן אזמן דרגל כיון דתחלת מצותן היא דרגל ומצות סוכה באים כא'. משא"כ גבי בדיקת חמץ אינו מברך זמן לא על תחלת הבדיקה ולא על התחלת מצות ביעור שהוא משעת זביחת הפסח. ועי' ב"ח וט"ז בדוחק. ולק"מ דבא"ח סי' תרמ"א הביא ב"י בשם מרדכי וז"ל והאידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשאו בימי החכמים התנאים והאמוראים לפי שבזמניהם שכל א' היה עושה סוכה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שא' עושה לק' אין נראה שיברך העושה ושאר לא יברכו וסמכינן אהא דאמרי' רב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא וכן עמא דבר ע"כ. ה"ה הכא מהאי טעמא אין נראה שיברך הבודק ושאר לא יברכו מש"ה מסדר ליה ג"כ אכסא דקידושא. ומפני זה ג"כ לא מצינו שהיה מברך שהחיינו על זביחת הפסח:

שאין . פי' שאיסור הוא מן הדין דהא כייל הדיבור בין ברכה לתחלת בדיקה עם השיחה לאחר שהתחיל הבדיקה וע"ז מסיים רבינו שאין נראה לו כי אם לכתחלה יש ליזהר:

ה"נ שצריך. וכן בתשובה כלל י"ד ובטור:

מידי . ובט"ז סי' תל"ב ס"ק ג' גמגם בזה דסוכה וסעודה אם ירצה יכול להפסיק באמצע ולא יאכל יותר משא"כ בבדיקה דלא סגיא ליה כל שלא גמר הבדיקה וממילא כל שלא גמר עדיין אותו חלק נקרא התחלה אצלו ע"כ ואין דבריו מדוקדקים דה"נ יכול להפסיק מבדיקה זו ויתן רשות לאחר לבדוק השאר ויברך כמ"ש מ"א ס"ק ו':

בין . מנחות דף ל"ו. ועיין שם פירש"י ור"ת:

א"כ . בשסח משום דתרי מצות נינהו:

פי' . ולדברי הרמב"ם כפי מה שמפרש הכ"מ דוקא על ביעור משום שאחר שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור. וכן לפי' ריב"א דבסמוך דוקא על ביעור דהא אפשר לעשות ע"י שליח:

אשמעינן . דקדק לאשמעינן תרווייהו דוקא טעמא והלכתא ובזה נסתלק מה שנתקשה הט"ז א"ח סי' קס"ז ס"ק ד' מהא דפ' שלשה שאכלו (ברכות דף נ') דאמר רבא בהדיא פלוגתא למה לי ע"ש:

דכל . וא"ת א"כ אמאי חתר רבינו למצוא טעם מה שמברכין על ביעור להשמיענו חידוש בברכה זו תיפוק ליה דכל מצות הנעשות מיד שייך לברך עליהן על. וי"ל דמצות ביעור יש לה משך זמן וכ"כ מ"א בסי' תל"ב ס"ק ב' בהשיגו על הב"ח ע"ש. ובזה ניחא מ"ש לאשמעינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר. ואם בירך כך לא יצא. קשה הא זה כבר ידעינן מכל הברכות שמברך עליהן עובר לעשייתן ומברכין בעל. אלא דגבי ביעור הוא החידוש אפי' שיש לה משך זמן וראוי לברך לבער ואלו אמר בעל כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא כ"כ הר"ן בשיטתו דמ"ד לבער הכי ס"ל וז"ל דמ"ד לבער דכיון דחיובא עליה רמיא אע"פ שאפשר ליפטר ממנה ע"י אחר מצי אמר לבער. ואלו אמר בהני על כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא ומיהו כשנעשית ע"י אחר דלא מצי למימר לבער דלאו עליה רמיא כי אמר על ביעור לא משמע מעיקרא ע"כ ועי' במעדני מלך פ' כיצד מברכין סי' ט"ו:

על הפרשת תרומה. ובגמ' שלפנינו בתוספתא דברכות פ"ו להפריש תרומה:

על אכילת מרור. כן הגירסא בפ' בתרא דף קי"ד וכ"כ רבינו סי' כ"ו וגי' הר"ן לאכול מרור:

יש . אע"ג דקי"ל כבתה אין זקוק לה מ"מ יש שיהוי עד שתכלה רגל דאי לא מדליק מצי מדליק אבל מכאן ואילך עבר הזמן. א"נ שצריך ליתן כשיעור עד שתכלה עי' מ"ש רבינו פ' במה מדליקין סי' ג' ולפי' ר"ת שפיר מברכינן לקבוע מזוזה דיש שיהוי במצוה שכל זמן שדר בו יש בו חיוב קביעת מזוזה וכמו כן על עשיית מעקה צריך לברך לעשות מעקה מטעם זה:

אבל . פי' שאומרים ד' פעמים הודו לה' כי טוב שאינו בנוסח המזמור. משא"כ בקריאת מגילה אף שהצבור אומרים ד' פסוקים אין זה קרוי הפסק כי אינם אומרים רק אותן פסוקים שהמה כתובים בספר:

ומה שמברכין להכניסו. הא המצוה נעשית מיד:

תדע . והיה ראוי לברך קודם המילה דכל הברכות צריך להיות עובר לעשייתן. ועוד יש לפרש דהא מברכין אותה לאחר המילה ולהכניסו משמע להבא. אבל הא דכל הברכות צריך להיות עובר לעשייתן איכא למימר דל"ק לרבינו דס"ל כתירוץ התוס' דה"מ

כשהמברך עצמו עושה המצוה. ולפ"ז אין מקום לדברי מהרש"א בתוס' ד"ה בלבער. איברא מהרא"ש סוף פ' ר"א דמילה סי' י' שם מוכח כדבריו ע"ש:

לתקן . תי' זה ר"ת לשיטתו דס"ל דמברך תמיד להניח על של יד ועל מצות על של ראש אפי' כשלא סח בינתים:

דמצוה . ובפדיון הבן נמי פודין ע"י שליח ודלא כרמ"א סי' ש"ה ועי' בש"ך וט"ז שם ומש"ה מברך על פדיון הבן:

ועל . ובמגילה שמברכין על הקריאה אמרינן בעל. וכ"ת נעבד איפכא במגילה על השמיעה ובלמ"ד ובברכת שופר על התקיעה ובעל. תי' הר"ן לפי שבמגילה יש פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תקנו ברכתה על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה ע"כ ועוד י"ל דבשופר אם שמע ט' תקיעות מט' בני אדם יצא מש"ה מברכין בקול משא"כ במגילה דצריך לשמוע ולכוון לכל תיבה ותיבה:

לא פלוג. אע"ג דלענין שינוי לשון לית לן למימר דלא חלקו דהא המל אומר על המילה ואבי הבן אומר למול. שאני הכא כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח ואפי' ע"י נשים ועמי הארצים פן יבאו לטעות שיברכו בכלים ג"כ לטבול. או להיפך שיברכו על בטבילת גופם. מש"ה לא פלוג:

וגם . ר"ל משום טבילת כלים וטבילת הגר. אבל משום חד מאי אולמא הך מהך כמו גבי מילה:

אורחא . והר"ן תי' משום דצריכי להשתתף בפריטי בחנוכה ובשבת:

וכן . מפני חביבות שבת מדליק בעצמו. א"כ כ"ש אבי הבן מפני חביבות המצוה פשיטא שהוא מוהל בעצמו ומברך למול וכמו שפסק הרמב"ם דבאבי הבן מברך למול. א"נ איכא למימר דשאני גבי נר שבת וחנוכה שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות המצוה ושויה עליהם כחוב ומש"ה אינו ניכר ונראה דאפשר לעשות ע"י שליח. משא"כ גבי מילה אפי' באבי הבן רובם שאינן מוהלים בעצמם וניכר וידוע לכל שנעשה ע"י שליח מש"ה אפי' באבי הבן כשהוא מל בעצמו מברך בעל וצ"ע:

מברכין . ובהפרשת תרומה כיון שנעשה ע"י שליח איכא למימר דבאמת מברך על הפרשת תרומה כמו שס"ל ר"ת. אמנם הר"ן מיישב לשיטתו דמברך להפריש תרומה. שכיון שהשליח אינו נכנס לתרום כי אם בדעת בעלים דהא קי"ל מה אתם מדעתכם אף שלוחכם מדעתכם לא הוי נעשה ע"י שליח:

ולפי טעם זה מברכין לאכול מצה ולאכול מרור. ובקביעת מזוזה מברכין לטעם זה על קביעת מזוזה. ועלמא בתר שיטת ר"ת גררין ומברכין על אכילת מצה ומרור ולקבוע מזוזה ועל עשיית מעקה. נמצא לפי מה שמסיק הרקנטי לברך על קידוש השם. לשיטת ר"ת צריך לברך בעל. ודלא כשל"ה בשער האותיות דף ס"א ע"ש. שכתב שרבינו מסכים לדעת הריב"א הא רבינו פ' ערבי פסחים גורס על אכילת מרור. אמנם עדיין חל עלינו חובת ביאור דבש"ע א"ח סי' תע"ה פסק במצה ומרור בעל. ובש"ע י"ד בהל' חלה סי' שכ"ח שמברך להפריש תרומה או להפריש חלה. הוי כתרי מילי דסתרי אהדדי. ואומר אני משום דמצות חלה בזמן הזה מדרבנן אפי' בארץ בשאין כל ישראל עליה כמ"ש בסי' שכ"ב. וכמה חילוקים שיש בין חלה דאורייתא לדרבנן ולהורות שהחלה שאנו מפרישין עכשיו שהיא מדרבנן מברכין בלמ"ד שעתיד לבא שנזכה להפריש חלה מדאורייתא עי' בפ' ר"א דמילה סי' י' לענין ברכת מילה גריס בעל. או למול:

דאכתי . ובגמ' מייתי עליה דרב חסדא תנ"ה טבל ועלה בעלייתו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה. והקשה בש"ך י"ד סי' י"ט ס"ק ג' על הגהת בפ"ק דחולין דכל מצות שלא בירך עליהן קודם עשייתן מברך אחר עשייתן. א"כ מאי ראיה מייתי דלמא לא אמרי' הך סברא אכתי גברא לא חזי. ושאני הכא דקתני טבל ועלה דיעבד וזהו הדין בכל המצות. ולי לק"מ דלדברי הגהה ה"פ תניא נמי הכי ולסייע לדברי רב חסדא דאמר כל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן מדקתני דיעבד טבל ועלה ולא קתני טובל ועולה וכ"ת דלפי האמת ס"ל לרב חסדא הך סברא דאכתי גברא לא חזי. אמאי לא קתני טובל ועולה י"ל דהגהות ס"ל כפי' הגאון דרב חסדא לא אמר אלא בטבילת הגר והברייתא איירי בשאר חייבי טבילות:

אבל . אפי' בעל קרי מותר לברך מדאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף כ"ב) נהוג עלמא כתלתא סבא כר"י בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך וללמוד קודם תפלה:

סעיף יא

ואכסדרה לאורה נבדקת. וה"ה נגד ארובה שבחדר:

וכי . קאי אהא דקתני בברייתא לא לאור החמה הא בודקין אור לארבעה עשר:

הדא . דהא על הא דקתני לא לאור החמה מסיים בברייתא אלא לאור הנר. ובירושלמי שלפנינו יש נוסחא אחרת ורבי' קיצר:

מפני . ובדיעבד לא יצא באור האבוקה דהא דומיא דאור הלבנה וחמה קתני. וכ"כ ב"ח ומ"א:

ה"ג ע"כ נהגו באשכנז. וכ"ה בטור הי' תל"ג. ע"כ נוהגין באשכנז כמו שאין בודקין באבוקה משום דבעית ולא יבדוק יפה ה"ה בנר של חלב ושומן. והא דלא תני בברייתא דהני בדיעבד יצא משא"כ אבוקה יש עוד טעמים לפוסלו אפי' בדיעבד:

וגם . והמ"א אוסר בזה אפי' בדיעבד דהא יש בו נמי שני טעמים שאין יכול להכניס לחורין וסדקין וגם בעית שלא יטיף על הבגדים. ולשון רבינו משמע שאינו אלא לכתחלה כמו נר של חלב ושומן:

סעיף יב

גג . פירש"י אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע א"צ לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין:

סעיף יד

יש . וזה שאמר בתלמוד והלכתא כוותיה דשמואל נוסחאות אלו הגאונים הוא אבל הרמב"ם ור"י ורבינו לא גרסי כן:

וחזרינן . ובטור סי' תל"ג וא"א פסק כרב. איני יודע מנין לו דאע"ג שכתב דברי הרמב"ם ור' יונה לבסוף מ"מ לא פסק כן בפירש וזה דרך ידוע בכל מקום שכותב רבינו פסק משמע שפסק כן בפי' ולא ה"ל לכתוב אלא ומסקנת א"א כרב אולי קים ליה לרבינו דמ"ש הרא"ש בסוף טעמים לדברי ר' יונה הוא מדברי הרא"ש דמביא ראיה לדבריו לא שהם דברי ר' יונה עצמו ונמצא לפי זה דפוסק כר' יונה ב"ח סי' תל"ג ס"ק י"ב. וקשה אם המה דברי רבינו תקשי לך דידיה אדידיה דהא בפ' המגרש סי' ז' כתב וז"ל שם אע"ג דרב מכשיר וקי"ל כרב באיסורי. ה"מ לגבי שמואל לחודיה. אבל הכא דכולי אמוראי סברי כשמואל לית הלכתא כרב. והכא פסק כרב אף שכולהו תנאי תנו כשמואל. אלא הך כללא דכייל ליתא אף שכתב ופסק א"א כרב כוונתו מדכתב דעת הרמב"ם ור' יונה למסקנא. וכל זה סיום דברי רבינו יונה. וטעמיה דהרמב"ם ורבינו דפסקו כר' יונה ולא מטעמיה אך דמסתבר טעמיה דרב דלשון מתני' מסייע ליה דדייק חיצונות דתנן ברישא ואך שלא תאמר כל שתי שורות מקרקעית המרתף עד שמי קורות להכי מסיים שהם עליונות ואי כדברי שמואל הל"ל שתי שורות העליונות שהן חיצונות:

ולאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בחמץ של היתר ויאכלנה: הדרן עלך אור לארבעה עשר פ"ב

סעיף טו

והיא חצניעהו ובתוס' תירצו דיש לחלק בין חיה לחולדה דחיה לא מצנעה כולי האי. כמו חולדה הטומנת בחורין וסדקין. ורבינו נאיד מזה דאם חיה לא מצנעה כולי האי עובר בבל יראה כמ"ש רבינו לעיל בפ"ק סי' ט' ואע"פ שאינו רואה דהא לא כתיב לא תראה חמץ אלא לא יראה משמע לא יהיה לך חמץ במקום הראוי לראות אע"פ שאינו יודע שהם בביתו מ"מ בל יראה איכא ע"כ וע"ש מ"ש שם:

וה"פ . אבל חיה דאי משיירא מצנע ליה אימא לא קמ"ל דלא חיישינן שיעלים עיניו מהם. ואי תנא חיה ה"א חיה דאף אם מחמת טרדה יעלים עיניו מהם ומשיירי מיהת מצנעה ולא עבר אבל יראה דמצנעת שפיר בחורין במקום שאין ראוי לראות אבל בהמה זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי בבל יראה קמ"ל דלא חיישינן שיעלים עיניו מהם:

ומהאי . ר"ל דהתם נמי דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל לה אסור. ויש לתמוה הא בפ' אלו עוברין (דף מ"ד) אמרי' אי כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי. אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס אי בעיניה דקא שריף וקאכיל בטלה דעתיה אצל כל אדם אי מישטר קשטר ואכיל לית ביה כזית בכדי אכילת פרס. והבנתי דברים אלו ע"פ מה שמצאתי בב"י סי' תמ"ב שכתב שם ליישב דברי הרמב"ם וזהו דפליגי ר"א וחכמים דלר"א לוקה בכותח היינו כשאוכל הכותח בעין כיון שהוא אוכל כזית בכדי אכילת פרס חייב עליו ולא אמרי' שבטלה דעתו אצל כל אדם. אלא שחכמים פליגי עליו וסברי דלא לקי עליה משום דבטלה דעתו אצל כל אדם וע"ש באריכות ולפ"ז איכא למימר דר"י ברצלוני פסק כר"א כדעת הרמב"ם. ואף לדעת רבינו דבפ' אלו עוברין סי' ב' פסק כחכמים מסיק שם אף דמלקי לא לקי עלייהו אבל איסורא מיהו איתיה וע"ש בחידושי:

אבל . וקשה לי הא דבריו סותרים מה שכתב רבינו לקמן ריש פ' אלו עוברין סי' א' דשכר המדי ואינך דחשיב מותר להשהות ודוקא בשכר של שעורין אוסר שם. וי"ל דכל זה מדברי ר"י הברצלוני:

ועוד . וקשה דהא הי"א נמי לא אמרו אלא בהנאה וא"כ במאי קמיפלגי. ופי' מצאתי במ"א סי' תמ"ב ס"ק י"ג דה"ק אלא בהנאה קאמר דאין שם חמץ עליו דלאו אורחא דארעא למיכל פת חרוך כל צרכו. אבל גבי מורייס דאורחיה למיכל הכי אסור אפי' בהנאה דה"ל כשאר חמץ שעבר עליו הפסח. ומזה הקשה שם על הטור דכתב ואלמורי שעושין קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח ע"כ הלא לפי פי' זה אפי' בהנאה אסור.

ולי לק"מ דהטור אוסר באכילה משום דאחשבי' אפי' למאן דלא ס"ל הך סברא מ"מ אסור באכילה מטעם שמא לא נחרכו יפה אבל מפני התערובות אזיל לשיטתיה דמסיק בסוף סי' תמ"ז דמותר לערב לכתחלה חמץ אדעתיה דלשהותו וכ"פ בסי' תמ"ב כשיטת הרי"ף וזהו דעת הי"א מה שהביא רבינו פה. אמנם פי' מ"א צריך לימוד היאך מוכח דאסור בהנאה מדלא קתני מותר באכילה. ונראה דה"פ די"א הראשון ס"ל דמורייס מותר באכילה. מטעם זה דחמץ גמור ע"י תערובות מותר בהנאה וחירוך קודם זמנו אפי' בעין מותר בהנאה. וחירוך ע"י תערובות מעלין חד דרגא שמותר אפי' באכילה. וחולק עליו דמוכח דאסור באכילה דא"כ הל"ל רבותא יותר חירוך קודם זמנו מותר באכילה ולפ"ז צדקו דברי הטור ונכון:

סעיף טז

פשיטא . עיין מ"ש מהרש"א בתוס' ד"ה עבר זמנו. ודבריו תמוהים חדא שדבריו סותרים מ"ש תוס' לקמן (דף כ"ח ע"ב) ד"ה ר"ש. ועוד דאי ממתני' דלעיל ה"א אם קידש אשה בחמץ בשעה ששית מקודשת כיון דמדאורייתא שרי בהנאה לכך אשמועינן התנא המשנה יתירא כדרב גידל:

ולישנא . ורש"י נשמר מזה שכתב ע"כ מתחילת שש משמע דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא מאי אתא לאשמועינן פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה ע"כ. וכ"ת דאתי לאשמועינן אע"ג דחמץ נוקשה מדרבנן. צ"ל דרש"י ס"ל דחיטי קורדנייתא חמץ גמור הוא וכן משמע בערוך בערך קרדן ודלא כהנך פוסקים שאומרים דרש"י ס"ל אפי' בתרי דרבנן אינה מקודשת:

ולא . ואית לן למימר משום דהוי קשה ליה אמאי שורפין לר"ש בשש יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו:

ור"י . והא דלא מסיקו תחת תבשילו דגזרינן שמא יאכל כמ"ש תוס' דף כ"ח ד"ה ר"ש:

אהא . כל זה איתא לעיל פ"ק (דף ה':)

ולקמן . סי' ד':

אמר . בדף כ"ג ע"ב מסיק מאי איכא בין חזקיה לדר' אבהו וקאמר חולין שנשחטה בעזרה א"ב. לחזקיה אותו למעט חולין שנשחטה בעזרה ור' אבהו סבר חולין שנשחטה בעזרה לאו דאורייתא נמצא למידין דלחזקיה צריכין לומר דקסבר חולין שנשחטה בעזרה דאורייתא והכי קי"ל בפ"ב דקדושין דף נ"ז נ"ח אם קדש בחולין שנשחטה בעזרה אינה מקודשת. אבל לר' אבהו מקודשת. ועי' בפ' ג"ה סי' ז':

ובמסכת . בפ"ב סי' ט':

אף . כ"ה גי' הרי"ף והר"י ואירי כגון שאומר לה לעשות מעשה שתביא הערוה עליה תיהרג ואל תעבור. אבל בלאו מעשה היא תיבעל ולא תיהרג דקרקע עולם היא:

שייף . ובכל ספרים יש טעות דתיבת בגוהרקי פי' כסא. כן הוא בערך גהרק. וגרקי דערלה הוא בערך גרק:

ובבשר . אע"ג דיליף מנבילה ובנבילה כתיב אכילה דוקא דרך הנאתן. להכי לא כתיב אכילה בגופו לומר שלוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתו:

לא . והקשיתי לשאול מהא דתניא לקמן (דף כ"ו) אמרו עליו על ר"י בן זכאי שהיה יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר וקמכוין ושרי וכ"ת שאני היכל דלתוכו עשוי והוי שלא כדרך הנאתן הא לא כתיב אכילה וליכא למימר דמעילה יליף חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה הא בבשר בחלב לוקה אפי' שלא כדרך הנאתו כיון דלא כתיב אכילה בגופו. א"כ ה"נ גבי מעילה נמי וצ"ע רב:

א"ל . יש להקשות אימא הני מילי בשאר איסורי אבל ע"ז דחמירי מודה שמואל דזה וזה גורם אסור. ויש ליישב דלפי המסקנא דרבי יוסי אפילו בע"ז מתיר דאמר שוחק וזורה לרוח אפי' במקום דלא אזיל לאיבוד משום דהוי זה וזה גורם ור"י דמתני' זורעים לדבריהם דרבנן קאמר:

הלכה כר"י. ע"כ דברי רי"ף:

אבל . הוצרך לתרווייהו טעמים דבאידך טעם לחוד אינו מספיק דהתם גבי אגוז של ערלה ג"כ הפירות מופסדין וטעם השני צריך לתרץ אמאי גבי תנור ישן יוצן משום דלכתחלה לא שרינן זה וזה גורם ובחדש אמרי' דיוצן ושרינן זה וזה גורם ע"י עצי היתרא משום דהתנור מופסד:

ולענין . לשון הרי"ף:

דאמר הפת אסורה. ומדלא חלקו ש"מ דאפי' בתנור ישן הפת אסור אע"ג דמקרי זה וזה גורם. צ"ל כמ"ש הר"ן כיון דשבח עצים בפת חמיר מזה וזה גורם לפי שהאיסור ניכר בהיתר והוי כאלו איסור מעורב בו. וכ"ת א"כ תקשי לך למה צריך רבינו השתא לטעם שני דהתנור מופסד והא דישן מצנן משום דבתנור ישן הוי כאלו האיסור בעין. י"ל דמ"מ הוי קשה למה צריך צינון די לסלק האבוקה או גחלים לוחשות ויאפה בתנור ישן דהוי זה וזה גורם התוס' של עצי איסור והיתר של תנור. וצ"ל דזה וזה גורם לא שרינן לכתחלה א"כ בתנור חדש למה מהני צינה מש"ה צריך להך טעמא דהתם התנור מופסד. ואמינא ליישב דברי מהרש"א בחידושיו שחתר לו פתח דחוק ומפרש הא דתני אפה בו

את הפת היינו על הקרקע נגד אבוקה ע"ש. ולא ניחא ליה לאוקמיה השמעתא ע"פ פי' הר"ן. משום דע"כ התוס' לא ס"ל סברת הר"ן. דאל"כ אין צריכין למה שכתבו תוס' ד"ה בישלה על גבי גחלים אלא דמש"ה שרינן דוקא בדיעבד דחום התנור עם התנור מקרי זה וזה גורם אף דמסיק לקמן (דף ע"ה) בגרף התנור שהפת מותר היינו בדיעבד אבל לא לכתחלה אלא ש"מ דס"ל לתוס' כיון דהאש אינו בעין החום התנור לא איכפת לן א"כ א"א לפרש כפי' הר"ן מש"ה צריך ליישב בדרך אחר ודו"ק:

כדפרישית . ע"כ דברי ר"י"ף:

וכל שכן הגחלים. וא"ת הא א"א להדליק החמץ לבדו אם לא ע"י עצים וה"ל זה וזה גורם י"ל דאיירי אחר שהודלק והיה לגחלים לקח הגחלים של חמץ לבד ואפה בו א"נ היינו טעמא כמ"ש מ"א בסי' תמ"ה דדוקא בערלה כיון דבטל במאתים הלכך לא חמיר משכלה ונבער איסורא אבל בחמץ אפי' באלף לא בטיל אסור אפי' בגחלים עוממות. ואסרינן אפי' בזה וזה גורם דהוי שבח עצים בפת אפי' בגחלים. גם בשו"ת פני יהושע סימן י"א האריך ג"כ ליישב הטור בסימן קמ"ב בי"ד ע"ד זה דבע"ז וחמץ אמרי' שבח עצים בפת אפי' בגחלים עוממות או בחום התנור ע"ש באריכות. אמנם יש קצת גמגום על הש"ך בסי' קמ"ב וספר פני יהושע שמתנבאים בסגנון א' שסמך רבינו בע"ז על מה שכתב כאן גבי חמץ. אימא שאני חמץ דתבואה היא ומש"ה חשיבי טפי בעין מהיסק העצים כמ"ש תוס' בפ"ב דשבת דף כ"ה ע"א ד"ה הא בחול ע"ש:

סעיף יז

ורש"י . ברש"י שלפנינו לא מצינו. אך בתוס' יש הוכחה זו:

והגאונים . ומהם הרי"ף והרמב"ם גם בעה"מ ועי' בפ' זה ריש ס"ב מה שמביא בשם בעל המאור:

וי"ל . ובתוס' תירצו דמשמע להו כדדרשינן לעיל הנותר בשריפה ולא דבר אחר בשריפה:

לכך לצאת ידי הפוסקים כר' יהודה:

אם . וקשה לי מה ראיה זו הלא חכמים פליגי ואמרו לו אינו מותר לשנות. מטעם אע"פ שמחמיר בשריפתן מקיל הוא באפרן שהנשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור. וצ"ל דה"ק שיחמיר לשורפה ולקבור האפר כדי שלא יהנה ממנה. כמ"ש מ"א ליישב דברי רמב"ם בסי' תמ"ה ס"ק א':

ואף . מדפירש"י דף י"ב שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש. משמע בשעה אחרינא שלא בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר. והקשה הטור בסי' תמ"ה וז"ל ואינו נראה כן מפירושו שהוא פי' דלר"י אפי' יוצא בשיירא הוא דוקא בשריפה. וכוון למה שכתב רש"י דף כ"ז ע"ב ד"ה שאם לא מצא עצים ע"ש. ונראה ליישב דהתוס' דף י"ב הקשה על פירש"י דבשעת ביעורו היינו אחר חצות. דהשבתתו בכל דבר. הא מנותר יליף ר"י דחמץ בשריפה ונותר אחר איסור טעון שריפה וקושיא אלימתא היא וצ"ל דלאחר חצות התורה עשאתו להשבית בכל דבר כדכתיב תשביתו בכל דבר. וזה שיליף ר"י מנותר היינו זמן ביעור חמץ מדרבנן דילפינן מאיסור נותר נמצאנו למידין אם הולך בשיירא ג"כ חכמים הטילו עליו לבער בכהאי גוונא נמי ילפינן מנותר כיון דחייבו חכמים לבער משא"כ שעה חמישית או מקודם שאינו הולך בשיירא השבתתו בכל דבר:

סעיף יח

אבל . ומותר אפי' באכילה ומסתייע לזה כמו חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפי' באכילה כיון דלא עבר בבל יראה. להכי מסיים הלכך תמץ כו':

ובירושלמי . הלכה ב':

ותניא בתוספתא. פ"ב:

ובירושלמי . שם:

אבל . היינו מדאורייתא אבל חכמים אסרוהו מטעם גזירה שמא יאכל. כ"כ תוס':

אלא . דליכא למימר הא דקאמר רבא חמץ שלא בזמנו כולל נמי חמץ דלפני פסח. דא"כ לא דמי להדדי דהא חמץ לאחר הפסח מותר ע"י תערובת ברוב וחמץ משש שעות עד הלילה צריך ששים וא"א לכלול בחד בבא. אלא ה"ל למימר שלא בזמנו הלכה כר"ש. וא"ת אם בלפני פסח קים ליה רבא כר' יהודה הכל קשה אמאי לא אמר רבא ג' חילוקים בתערובת חמץ קודם זמנו וזמנו ואחר המועד. וי"ל דתוך זמנו ואחר זמנו אשמועינן רבא חידוש שהמה אינם כתערובת שאר איסורים דבטל בס'. משא"כ חמץ בזמנו במשהו ולאחר זמנו בטל ברוב. משא"כ קודם זמנו אין חידוש דבכלל שאר איסורים הוי דבעי ס' וכסתמא דמתני' עבר זמנו אסור בהנאה כל זה ניחא אש נפרש שיטת רבינו דתערובת חמץ אחר זמנו סגי ברוב וכמ"ש מ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ג. אבל לפי מ"ש הטור וברמזים דאחר זמנו נמי צריך ס' ודאי קשה אימא דקודם זמנו נמי כולל רבא בהך בבא דחמץ שלא בזמנו מותר כר"ש דהא אידי ואידי חד שיעורא בס'. וי"ל מ"מ אינו דומה דקודם זמנו

אפי' לר"ש אסור מן התורה וצריך ס' מדאורייתא. ולאחר זמנו לא בעי ס' אלא מדרבנן. ויש נ"מ לכמה דינים דבהך ספיקא לחומרא ובספק דרבנן לקולא:

לנתחמץ . מחמת דבר אחר קי"ל כוותיה:

סעיף יט

ש"מ . וגירסא שלפנינו במשהו כרב ועיין בתוס':

והוי . ואית לן למימר דמהך מלתא פי' הטור דבעי ס' כיון דלהך מלתא הוי כשאר איסורין. ה"ה לענין ס':

כיון . כל זה נעלם מעיני בעל תרומת הדשן סי' קפ"ו והובא בס' מ"א סי' תמ"ז ס"ק ה' ע"ש. כי הוא לא ראה אלא ראיה אחת מ"ש רבינו בשלהי ע"ז:

סעיף כ

ושמואל . והלכתא כוותיה דשמואל דס"ל כר"ש:

סעיף כא

ואי . לקמן (דף ל"ו) מסיק כעין תורא שפיר דמי. ופי' הרי"ף ששינה צורת הפת ורש"י פי' דבר מועט כעין חורא דאכיל מיד בבת אחת:

דחייש לפקיעה. משום דמתלבן בפנים ולא מבחוץ:

והראשון . וקשה א"כ מאי פריך אלא קדירות של מקדש אמאי אמר רחמנא ישברו נהדרינהו לכבשונות. ומאי פריך חזרת כבשונות הוי כמו שבור וצ"ע. והר"ן כתב ז"ל ותי' ר"ת דכי האי גוונא לא מקרי יוצא מידי דפיו דלאחר היסק הרי הוא ככלי חדש ומיהו במקדש אית להו תקנתא בהכי אבל לדידן לא דחייס עלייהו דלמא פקעי ע"כ ודבריו ג"כ תמוהים א"כ מאי משני אין עושין כבשונות בירושלים. אם במקדש לא חיישינן דחייס עלייהו. א"כ אמאי ישברו יתלבנו בהיסק תנור מבלי חזרת כבשונות וצ"ע:

מכאן . שמא תחת החלודה יש איסור ממש והחלודה מכסהו אבל לפעמים שיש שחרות או שום כתם וא"א להסירם משש לגמרי יכול להגעילו. ט"ז. ומש"ה מסיים רבינו הלכך סכינין כו':

ואין . והא דמחלק בירושלמי בין סכינים גדולים לקטנים הא בקטנים עצמם יכול לחלק. אלא דבסכינים גדולים דרך לעשות בהם גומות כן כתב רבינו שלהי ע"א סי' ל"ג:

בורמי דגללא. פי' כלים של שיש:

השפודין והאסכלאות מלבנן. מדהביא הרי"ף ורבינו כאן משמע דמשום איסור חמץ נמי צריך ליבון וכן משמע עוד מדברי רבינו סוף סי' זה. וכן הוא להדיא בתשובותיו וקשה הא תניא גבי קדשים השפוד ואסכלה מגעילן ברותחין וצ"ל דשאני קדשים דהיתרא בלע דכדבלע עדיין אין שם נותר עליו. אבל חמץ שמו עליו כמו אחר זמן איסור חמץ. כמו שהביא הר"ן סברא זו בשם הרמב"ן. א"כ הא רבינו בסמוך לא ס"ל סברא זו דקאמר קודם שעה חמישית מותר להגעיל אפי' בן יומא ומשום דהוי נ"ט בר נ"ט וכולה היתר כמו דגים שעלו בקערה כו' ובקושיא זו נבוך בס' פרי חדש א"ח סי' תנ"ב והניח בצ"ע ונראה דרב אשי שלהי ע"ז דף ע"ו דמחלק בין היתרא בלע לאיסורא להגעיל נמי סברת רב פפא האי קריד והאי לא קריד אלא שנאיד מתירוצו דהא סתמא קתני השפוד ואסכלה מלבנן באור אפי' דידעינן דנכרי כל שעתיה מבשל בהו. אבל גבי חמץ אע"ג דהיתרא בלע הטעם נדבק בו ומתקשה הבליעה ואין נוח לפלוט. משא"כ בקדשים היתרא בלע ולא קריד ונוח לפלוט ותרתי בעינן. מה שאין כן באיסור אינו קריד או חמץ קריד אף דהיתרא בלע אסור ודו"ק:

ומפרש . וא"ת הלא נגד שפת היורה יש ששים ביורה ולבטל בששים כמו שאמרינן בכלים וי"ל כיון דנוכל לתקן ע"י גדנפא הוי כמו לכתחלה ואין מבטלין איסור לכתחלה משא"כ לגבי הכשר כלים הוי כמו דיעבד:

בעוד . כדאמרי' גבי סימנין בפרק הכל שותטין דף ח' וכן הוא ברוקח סי' ר"נ ורבינו ס"ל דאינו דומה דבית שחיטה אינו רותח כל כך משום הכי אין לו כת לבלוע. אבל על ידי בישול יש לו כח להפליט ולהבליע בפעם אחת.

הלכך . ויש לדקדק מאי אהני הגעלה והלא אין במים ששים כנגד היורה והמים הנפלטין ממנה נתערבין במים שביורה ונותן בהם טעם ונעשו כולן חתיכה דאיסורא וחוזרין ונבלעין ביורה ורבי' שלהי גיד הנשה סי' ל"ח משום קושיא זו הסכים לפי' ר' אפרים דלא אמרי' חתיכה נ"נ אלא בבשר וחלב ולא נעשו המים נבילה ומעט איסור הנפלט מן היורה חוזר ונבלע בתוכו ומגעילו שנית ואותו מעט איסור בטל בששים במים ע"כ וכאן שלא הזכיר רבינו שצריך להגעיל ב' פעמים. כי מה שמרתיחין עוד היורה להגעיל בה זה עולה להגעלה שנית:

ומגעילה ברותחין ע"י גדנפא. כמו שמפרש בהגעלה שניה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפט הראשון. וזה שהזכירו בהגעלה שניה טפי מבהגעלה ראשונה לרבותא דבראשונה פשיטא דבעי גדנפא ולא סמכינן אניצוצות דלא דמי ניצוצות דחדא שעתא

לניצוצות דכולה שתא. אבל בהגעלה שניה אידי ואידי ניצוצות דחדא שעתא נינהו ואפ"ה בעי גדנפא דשמא לא נזדמנו ניצוצות בשניה אמקום ניצוצות דראשונה:

מים . פי' דבראשונה צריך ליתן מים ביורה כשיעור כל היורה מלא עד שפתה כדי שיוכשר ע"י גדנפא. אבל לאחר שהוכשרה ובא להגעיל כלים בתוכה א"צ למלא מים כשיעור הראשון עד שפתה אלא נותן מים כפי רצונו. ובתנאי שיהא במים ששים נגד כלי שמגעילין בו. ב"ח:

שאם . כלומר אם הגעיל בהיורה כשינוחו המים מן הרותחין צריך ליטלן הכלים ולשוטפן בצונן ואח"כ מגעיל פעם שנית:

ואח"כ . פי' אם רוצה להגעיל עוד כלים מטעם כיון שנחו המים מרתיחתן אסור להרתיחן פעם שנית כיון שנחו מרתיחתן בלעו המים ונאסר היורה. ותימה מאי איכפת אם בלעו הלא יש ששים במים נגד כל כלי וכלי. וליכא למיחר דהגאונים איירי בדליכא ששים דא"כ מאי מהני הכשר יורה בתחלה דאכתי איכא חשש דפליטת כלים הראשונים תאסור את האחרונים שמגעילין בה אח"כ וכ"ת אגב דטרודין לפלוט לא בלעו א"כ לגבי יורה נמי נימא הכי ודברי ב"י תמוהים שמפרש בדליכא ששים וחזרתי על כל צדי צדדים ואין לי אלא דהגאונים הצריכה הגעלה שנית דגזרינן משום שמא יגעיל לפעמים בדליכא ששים אלא שלגבי כלים א"א לגזור דא"כ צריך להגעיל כל כלי וכלי בפני עצמו וזהו מן הנמנע. ולא עוד אפי' כלי בפני עצמו לא מהני הגעלה בשאין בו ששים דבולע מפליטת עצמו. משא"כ ביורה שיש אפשרות להגעיל לא נמנע מזה. והוא הטעם שאם נח מרתיחה אסור להרתיח פעם שנית ולהגעיל בו דגזרינן משום שאם אין במים ששים. א"נ דמספקא להו אי אמרינן לגבי דבר בלוע חוזר וניעור כיון דדבר הנטעם הוא או לא ועיין מ"א סי' תנ"ב ס"ק ו'. ומ"מ כשיש ס' נגד הכלים שרי להגעיל אף מאה כלים זה אחר זה דלגבי כלים יש עוד ספק שמא לא בלעי כלל אגב דטרודין לפלוט וא"כ ס"ס הוא שמא לא בלעי ואת"ל שבלעו שמא לא אמרי' חוזר וניער א"כ הפליטה בטל בס'. משא"כ כשנח היורה מרתיחה ודאי בלע ולא נשאר לנו אלא חד ספק שמא חוזר וניער ולא הוי ששים. מש"ה צריך להגעיל פעם שנית:

וסובב . ועי' סי' תנ"ב בט"ז ס"ק י' מסיק דלכתחלה כשבא להכשיר היורה לא צריכין גדנפא. והא דקאמר כמשפט הראשון אהגעלה קאי ע"ש. וכל דבריו פרוכים דא"כ אמאי קאמר את"כ מרתיח בה מים רותחים בלי שיעור בתחלה נמי יוכל ליתן מים רותחים בלי שיעור שא"צ להיות מלא אפי' אצבע או ב' פחות דהמים המה ששים נגדם כמו שאמרי' גבי שפתה אצ"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה א"כ גבי שפתה נמי ניחוש שמא

יעלה הרתיחה ניצוצות על שפתה ולא על מקום הניצוצות הראשונים ויחזרו לתוך המים וכ"ת שבטל בס' הלא אין מבטלין לכתחלה וע"ק שיטת הגאונים יהיה דעת שלישית דהא לפירושו כיצד מגעילה אינו קאי אהגעלה ראשונה כשרוצה להגעיל בה דלדידיה לא צריך גדנפא:

דאם . ובשלהי ע"ז כתב רבינו עוד שם וז"ל ויש שרוצים להתיר להגעיל אפי' כלי בת יומא אע"פ שאין ששים במים ובלבד שישים הכלי למים בשעה שהן רותחין ומביאין ראיה מפ' כל הבשר כו'. ולאו כלום הוא דלא שייך לומר בשמנונית המתערב עם המים דודאי בכל מקום שהמים נבלעים השמנונית נבלע עמהם דדבר לח המתערב אינו נפרד זה מזה וגם אחר שינוחו המים מלבלוע כל פליטת הכלי שגמר הכלי כל פליטתו הדר בלעי וגם אין סברא לומר דכי היכי דאמר מבלע בלע מפלט לא פליט מה שבלע ה"נ מיפלט פליט מיבלע לא בלע מה שפלט כי הכל מתערב עם המים ונבלע וגם אחר שנח בלע ע"כ ועיין בתוס' פ' כל הבשר (חולין דף ק"ח) ד"ה שנפל:

כל . והא דיש מרבותיו אמרו אכתי איכא חשש דפליטת כלים ראשונים תאסר את הכלים שמגעילין בה אח"כ עדיפא ה"ל לומר אפי' כלי ראשון תאסר מפליטת עצמו. י"ל דמזה אין להוכיח דאמרי' הך סברא דכיון דטרוד לפלוט לא בלעי אלא נגד פליטת אותו כלי עצמו. אבל כשהיורה הוא בן יומו י"ל כנגד פליטתו אין להגעיל בה כלים דכנגד פליטת אחרים לא אמרי' הך סברא כיון דטריד לפלוט לא בלעי:

אם . ובשלהי ע"ז כתב רבינו טעם אחר וכולה היתר כיון שנפגם הטעם משום דהתם כלי של איסור הוא וכולל אפי' בלוע מבשר וחלב ואם הוא בן יומו ואין בו ששים המים כולה נעשה נבילה משא"כ הכא לגבי איסור חמץ דלא אמרי' נעשה נבילה כמו שמסיק רבינו סוף פ' ג"ה א"כ הבלוע דבר מועט הוא. וע"ש במ"מ שלא הרגיש בזה ועי' מ"ש הש"ך סי' צ"ד ס"ק כ"ב:

וגם . היינו הכשר כלים לפסח כמ"ש בס' חסידים בעל תורה הבקי בהגעלה הוא יגעיל היינו לאחר שש. משא"כ הכשר כלי כל השנה שמסור לכל. ומש"ה בשלהי ע"ז השמיט רבינו שם היתר טעם זה:

דמותר לאכלו בכותח. דג' נותנין טעם הם בשר לקערה וקערה לדגים ודגים לכותח:

נתבשלו לא. דאפי' ג' נ"ט בבישול אסור וכן כתב רבינו בפ' כל הבשר סי' ל':

ולכך . והך דתוספתא משבשתא היא מדלא עריב ותני בהדי יורת קומקמין בברייתא שלהי ע"ז ומייתי רבינו לעיל בסי' זה. ומ"מ צ"ע אדרבה נידק מסיפא בהיפך דתני שפודין ואסכלאות ולא חשיב טיגון:

סעיף כב

דמדייתי ומדמדייתי ודאי בלעי. כך היא גי' הרי"ף וכצ"ל שם בע"ז ודלא כפלפלא חריפתא:

ודקא . הרי"ף כ"כ אדברי עצמו על מה שהביא בספרו קושית אמימר הלא אליבא דהלכתא פסקינן כרב זביד:

פר"ת היתוך זכוכית. משמע הא מחופה באבר שרי. אבל בע"ז הביא רבינו ג"כ פירש"י ולא מכריע בין פיר"ת או פירש"י:

ומשתמשין . ופי' בא"ח אם נשתמש בחמין וגי' רמזים בחמץ והיא היא:

סעיף כג

אמר . היינו כלי עץ או בדיל. אבל כלי חרס אפי' אם נשתמש בהם צונן אין להשתמש מצה אלא בצונן כגי' הרי"ף ובכלי חרס מסכים רבינו עמו כמו שיבואר בס"ס זה:

אבל . דריח החימוץ שנשאר בו מחמיץ את העיסה. רא"מ:

דבלוע ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה. בתמיה.

אבל . היינו הכשר הגעלה:

דוקא . אע"פ שכבר הזכיר רבינו דין זה. אינו מייתי דברי הר"ר יהודה בר' י"ט. אלא לקיים הגי' משתמש בה מצה בצונן וזה שהקדים רבינו והזכיר דין זה בקיצור. כדי לסיים עלה דברי ר"י דאפי' למילש בה דמהני הגעלה. וכ"פ הטור בסי' תנ"א. ודלא כסמ"ג שסובר דלהר"י בר' י"ט למילש בה לא מהני הגעלה:

ורי"ף גורס. מכאן יש תשובה מה שהשיג מהרש"א על מהרש"ל בסוכה דף י"ח באומרו שרבינו לא הזכיר בשום פעם הרב אלפס בשם רי"ף ע"ש:

כל . לפי מה שפירשתי רבינו לא פליג אהרי"ף מר אמר חדא בכלי שטף ומר אמר חדא בכלי חרס. ובבית שאור כ"ח לא מהני הגעלה וכ"פ ברמזים אמנם דברי הטור תמוהים שפתח אפי' כלי חרס שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפי' בחמין מנא ליה הך מלתא. והוא בעצמו לא כתב כן ברמזים. ומי יחלוק על ר' חננאל שכל דבריו דברי קבלה וצ"ע:

סעיף כד

אבל וקשה אם לא קנה נכרי הא רבי' פסק בפ"ק סי' ד' דמקרי חמצו בשנעשה ש"ש עליו. וא"כ ה"נ הנכרי אף שלא קנה מישראל מדר"י. מ"מ נעשה ש"ש מהא דשמואל

אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שפסק רבינו שלהי שבועות הדיינין סי' ט'. ואף דשמואל איירי בדפריש מ"מ מוכרחין לומר דכנגד המשכון הוי כדפריש וכמו שהוכיחו תוס' לסברא זו לגי' זאת בפ' האומנין דף פ"ב ד"ה לא דכ"ע ע"ש וקושיא זו כמו כן על הרמב"ם. אלא דלדידיה נוכל לומר דלגבי נכרי לא מקרי ש"ש מהא דשמואל אף בדפריש דאסמכתא לא קניא בנכרי אפי' במשכון אבל לפי מה שמסיק רבינו בסמוך כדעת הראב"ד דלגבי נכרי אין דין אסמכתא קשה טובא וצ"ל דאע"ג דאם קיבל ישראל אחריות של חמץ תקרי חמצו אין זה אלא לחומרא. אבל נכרי מישראל אפי' הוי ש"ש משום דהך דשמואל מ"מ לא קני ומקרי ג"כ חמצו של ישראל ואסור:

לא . אין לפרש כמו שפי' הב"ח בסי' תמ"א דאע"פ שקנו הנכרי מישראל בקנין אגב או ק"ס בשעה שהתנו עמו תנאי במעכשיו לא מהני דאינו כמו שאר פקדון דהכא כיון דעיקר הממון של ישראל ה"ל באחריותו של ישראל מן הסתם דא"כ למאי דקס"ד דמתני' איירי בלא הרהינו למ"ד למפרע הוא קונה לדידיה ג"כ תקשה ממתני' דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אמאי מותר בהנאה כיון דעדיין ביד ישראל לא גרע מחמצו של נכרי בבית ישראל והאחריות של ישראל. ותו מאי קאמר ותסברא אימא סיפא כו' למ"ד התם עובר הכא אינו עובר אימא מש"ה עובר כיון דעדיין ביד ישראל לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל. אלא ה"פ וכן אם לא הרהינו א"כ לא עשה הנכרי משיכה בחמץ וה"ה דלא קנה ממנו בשום קנין אחר אלא כיון דבהש"ס משני לה בתחלה בהרהינו א"כ הא דמשני בתר הכי בא"ל מעכשיו אדלעיל קא מהדר וה"ה קנין אחר מהני אבל אם לא הרהינו ולא עשה בו קנין אחר. אע"ג דקאמר ליה מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל דהא למ"ד מכאן להבא הוא גובה היה עד זמן הגבי' בתורת משכון אף דהתנה בתנאי מעכשיו במה קנה הנכרי. ומינה אם הקנה לנכרי בק"ס או בשום אופן המועיל ודאי דקנה במעכשיו בלא שום הרהינו נמי מותר. אבל למ"ד דסבר למפרע הוא קונה לא שייך הך סברא לא גרע מחמצו של נכרי ביד ישראל והאחריות על ישראל. דהא לא קיבל ישראל אחריות עליו וכשגבה קנה הנכרי למפרע בלי שום קנין ובלא הרהינו דלגבי שיעבוד דאורייתא א"צ קנין. וא"ת אפי' בשעשה קנין לא תהני דהא אסמכתא היא. וכ"ת דמעכשיו מבטל דהא רבינו פסק בפ"ו דנדרים סי' י' דאפי' קנין מעכשיו מ"מ אסמכתא לא קני. וי"ל דלגבי נכרי לא שייך אסמכתא וכמ"ש רבינו בסמוך בשם הראב"ד:

דהא הנכרי. דהנכרי אין לו רשות למכור את החמץ דהא עדיין יכול ישראל לפדותו:

דהא אמרי'. והא לא קשיא ליה לרבינו מאי פריך למ"ד מכאן להבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשותי' דישראל הוי קאי כיון דכלה זמן הלואה קודם פסח ברשות דנכרי הוי י"ל דלא קני הנכרי דס"ל להרמב"ם דאסמכתא אפי' בנכרי לא קנה. ומ"ש הר"ן בזה דלא מקרי אסמכתא שהמלוה חבירו על המשכון וכו' עד וטעמא דמלתא משום דב"ח קונה משכון כו' ע"ש דבריו תמוהים מאד דכל זה ישראל מישראל אבל נכרי מישראל או ישראל מנכרי לא קנה משכון וצ"ע. אבל הא קשיא לי הא למ"ד למפרע ג"כ אסמכתא הוא ופסח עדיין ברשות ישראל הוי אצ"ל כיון דגבה קנה למפרע הוי כמעכשיו ומבטל האסמכתא ובפסח ברשות דנכרי הוה א"כ אי אירי מתני' קודם פסח אמאי צריך הרהינו לרבא הא מעכשיו מבטל האסמכתא אלא ע"כ באמת המתני' מיירי אפי' כלה הזמן לאחר פסח כיון דאמר מעכשיו קנה למפרע אבל אם כלה הזמן קודם פסח לא צריך מעכשיו אף למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה וכ"ת דבעינן מעכשיו לבטל האסמכתא אין דין אסמכתא בנכרי וע"ז מסיים וכ"כ הראב"ד וכו':

ובריית . והר"ן תי' דתוספתא איירי בדלא א"ל מעכשיו. ורבינו נאיד מזה דלהך תי' אינו מיושב לאביי דלא מחלק בין מעכשיו:

ומיירי כו'. דאם האחריות עליו אפי' לא היה משכון שלו עובר לפי מה שפירשתי לעיל ה"פ ומיירי שאין האחריות המשכון שבידו עליו שהתנה בפירוש אפי' נאבד המשכון לא יאבד הלואתו דאם האתריות עליו כלומר שלא התנה אפי' לא היה משכון שלו מדר"י מ"מ עובר שישראל נעשה ש"ש משום דשמואל ומקרי חמצו:

משכנו . וכ"כ רבינו בפ' הריבית סי' נ"ה ומסיים שם ובלבד שיאמר לישראל הריני מוכר לך כל זכות ושיעבוד שיש לי במשכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עלי ואם לאחר זמן רצה זה הישראל הראשון ליטול מן השני קרן ורבית ולהחזיר לו משכונו מותר מפני שהוא כחוזר ומכרו לו:

סעיף כו

ומותר . ולא גזרינן אטו שאר מעשה קדירה כמו שאין גוזרין קמח עדשים אטו שאר קמח כמ"ש רבינו בפ' זה סי' כ"ח. ואנן בני אשכנזים נוהגים להחמיר חומרא גדולה:

סעיף כז

נוקשה . דבריו תמוהים דבפירש"י שלפנינו דף ל"ו ד"ה אין לשין כתב אבל חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואותו חימוץ הן ממהר להחמיץ עכ"ל אין נשמע מזה שס"ל דלקי

על נוקשה וביותר בפ' אלו עוברין סי' א' וסי' ו' בעצמו מסיק שם דשיאור ישרוף אבל לא לקי עליה.

דלקמן . דף ל"ט ע"ב ובתוס' דמנחות דף נ"ג ד"ה אין מחמיצין דחו קושיא זו ע"ש:

ותיקא . ובמנחות האריכו קצת בקושיא זו ואין לומר דאיירי ע"י שימור דא"כ מיא ומלחא נמי שרו. ובתשובת ראב"ח חלק ב' סי' ע"ד רצה להוכיח מדברי תוס' אלו דס"ל דמלח מקרי תולדה דמים דלא כהטור דאלת"ה ל"ק מהך דותיקא דאסור דא"א לשומרן דהוי מי פירות עם מים שא"א לשמרן שרש"י פסק כחכמים דאין לשין. ואחר זה חזר מדבריו דא"כ עדיין תקשי לך לפי' תוס' אמאי שרי ותיקא משחא ומלחא הא הוי מי פירות עם מים אצ"ל דבטל מיעוט מלח לגבי משחא כמ"ש הר"ן א"כ אית לן למימר דמלח מי פירות הוא ומ"מ מקשין תוס' שפיר אי ע"י שימור ע"י מלחא ומיא ג"כ שרי וליכא למימר דהוי מי פירות עם מים דהא מיעוט מלח בטיל לגבי מים וכ"כ מהרש"א דף ל"ח גבי רביעית היא ומתחלק לכמה עיסות ס"ל ג"כ דבטיל מיעוט מי פירות לגבי מיא. ובס' מ"א סי' תס"ב ס"ק א' נסתפק בזה ונעלם דבריהם ממנו גם בס' פ"ח א"ח סי' תס"ז ס"ק ט"ו השיג על של"ה ואוסר מים מעוטים כל שהוא עם מי פירות וכבר הוכחתי מקושיות מהרש"א דליתא. אך מהרש"א תי' עוד דכהנים זריזין הן כדאיתא לעיל (דף ל"ו) גבי פושרין ע"כ. ותימה דהא יציקה ובלילה שרי בזר. ול"ל דבמקום זריזין קאמר הא ליתא דלחמי תודה ורקיקי נזיר מעשה שניהן חוץ לעזרה הוי כדפירש הרמב"ם פ"ט מהל' מעשה קרבנות:

וכן . היינו לשיטת ר"ת דס"ל חמץ נוקשה מדאורייתא רק משש שעות עד הלילה דהוה מדרבנן כמ"ש רבינו בשמו בפרק זה סי' ב'. אבל מפירש"י שם נראה דס"ל חמץ נוקשה מדרבנן מש"ה אין מקשין תוס' מהאי דכל המנחות על פי' רש"י דמש"ה מוקי ריש לקיש מגבלו במים דהוה חמץ גמור אבל בלא מים נוקשה מדרבנן הוא וא"א לומר דאשר תקריבו אתיא לרבות חמץ נוקשה:

ואין לומר דהך דריש לקיש כו'. דא"כ אמאי איצטריך ליה לר"ל למימר דמנחת נסכים מגבלה במים. לכאורה דברים אלו אך למותר דהא כבר כתב כן בשם ר"ת. וצ"ל דרבינו מפרש לה דברי ר"ת למה צריך הוכחה זו מהאי דכל המנחות ולא סגיא ליה מהך (דקמחא) [דחצבא] דאבישונא ומהד דוותיקא משום דאיכא למדתי דלית ליה לריש לקיש הך דאבישונא והך דוותיקא דהיא מימרא דר' שילא אבל מהך דמנחות דהוא מימרא דר"ל גופא מוכיח שפיר:

דחמץ . מפירושו נראה דס"ל לרבינו דתפות שריסקה איירי לענין מנחות וליתא דהך מתני' היא בפ"י דמס' תרומות וכמ"ש תוס' שם וכן מורה הלשון מדקתני אסורה. וא"כ אין לנו להוכיח מזה דנוקשה פסול למנחות איברא בתוס' בפסחים ובמנחות הוכיחו כן מהאי דקאמר בריש פ' כל המנחות (מנחות דף נ"ג) שיאור דר"מ לר"מ נוקשה הוי ופסול למנחות:

וחכ"א תאפה מיד. וכ"כ הב"ח בסי' תס"ב:

והשתא . לכאורה משמע שרבינו הבין בהרי"ף שמי פירות עם תערובת מים אין מחמיצין כלל. ומש"ה שפיר תופס עליו מהך דוותיקא ומהך דמנחת נסכים. וכן משמע עוד במה שכתב לקמן סי' כ"ג כ"ד בהך דוותיקא לפי' הרי"ף ע"ש. ומה שהביאו לזה היינו מדלא הזכיר הרי"ף שצריך שימור בלישה. אלא שאם תפרש כך יהיה דברי רבינו סותרים אהדדי שהוא עצמו כותב בפ' אלו עוברין סי' א' וז"ל ומה שפסק רב אלפס לעיל כר"ע דמי פירות אין מחמיצין אפי' עם מים היינו לענין לישת העיסה שאינם ממהרים להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה וכו'. וצ"ל אח"כ כשראה דברי הרי"ף שכתב הכל ע"י מים חזר רבינו מדבריו הראשונים ומוכרח לומר דמחמיצין אלא שאינם ממהרים להחמיץ וזה דוחק גדול. ועוד לפי' זה צ"ל דהא דקאמר ר"ל אין חייבין על חימוצו כרת לאו דוקא אלא אפי' איסורא לית בהן. ול"ל דלא קי"ל בהא כר"ל דהא הרי"ף קאמר להדיא דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה. ועי' בספר מים עמוקים ח"ב סי' ע"ד. ועוד קשה מאי פריך מהך דמנחת נסכים דהא הרי"ף פסק כר"ע ור"ע ס"ל לרבות לחם הפנים אבל לא מנחת נסכים והיינו טעמיה דר"ע ס"ל מי פירות אפי' בתערובת מים אין מחמיצין. וצ"ל שקושיתו הוא למה שכתב הרי"ף דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה דריב"ל. הא ר"י מהפך הפלוגתא ואומר דר"ע ס"ל מנחת נסכים לחימוץ ואליבי' צ"ל דמי פירות עם מים מחמיצין. א"כ הלשון כדפרישית לעיל מגומגם. ועוד קשה היאך ס"ד דהרי"ף ס"ל אליבא דר"ע דמי פירות אפי' עם מים אין מחמיצין כלל א"כ ל"ל לר"ע לחם עוני למעט מצה עשירה הא לא יכול לבא לכלל חימוץ וכבר נלמד מהיקשא מה דלא אתי לכלל חימוץ אינו יוצא ידי מצה במינים אלו. ועי' בל"מ ואם נאמר במה שכתב מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין רצונו שאין ממהרין להחמיץ. ע"כ צ"ל דהך וכן ההיא דמנחת נסכים כדפרישית לעיל ט"ס הוא. אבל מהך דוותיקא מותיב שפיר מדחילק בין מיא ומלחא למשחא ומלחא משמע דמיא ומלתא אסור אפי' ע"י שימור דממהרין להחמיץ דאלת"ה ה"ל לאוקמיה תרווייהו במיא ומלחא וזה ע"י שימור. ומה שכתב לקמן סי' כ"ג וכ"ד לפנינו תראה מה שפירשתי שם על אופן זה ומ"מ לא נתקררה דעתי וצריך

לי לעשות עיון רב בזה. ולכל הפירושים קשה מאי פריך מהך דוותיקא ולפי' ראשון נמי מהך דמנחות הא קתני ושוין שאין לשין בפושרין והמנחות נילושין בפושרין. כמו כן הך ותיקא מבשלין וקודם הבישול נעשו פושרין. אם לא שנאמר דהך ושוין אינו קאי אלא אם נילוש במים לתוד. אבל בתערובת מי פירות לא. ורבינו ס"ל דמלח מי פירות הוא כמ"ש הטור ולכך פריך שפיר מהך דוותיקא וממנחת נסכים. ואם תקשי לך א"כ מאי פריך בשמעתין אהד דושוין ממנחות. י"ל דה"פ מדקתני כל המנחות נילושת בפושרין וכולל מנחת קנאות שאין בהן שמן ומלחמי תודה ורקיקי נזיר דרביעית שמן מתחלק לכמה עיסות:

ועוד נראה לי דליתא להך דיוקא כו'. עד ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים. ואפשר לומר דרב אלפס דקדק דע"כ מוכח דר"ע מתיר אפי' ע"י מים דאלת"ה קשה אמאי אמר אע"פ שאין לשין מקטפין אתיא לת"ק. הא איכא למימר דאתיא כר"ע וה"פ אע"פ שאין לשין מי פירות עם תערובת מים מ"מ מקטפין בו:

היינו . אבל מצה שנילוש במי פירות מצה עשירה מקרי ודלא כהרמב"ם בפ"ו שעיסה שנילושה במי פירות יוצאין בה בלילה הראשונה ולא מקרי מצה עשירה אלא דוקא כשנילושה ביין שמן ודבש. והיינו דדייק כן מדאמר ר"ע פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש. וצ"ע הא הוא גופיה פסק בפ"ה דכל מי פירות עם מים ממהרין להחמיץ וא"כ אמאי קתני בברייתא אין לשין העיסה ביין שמן ודבש. כמו כן ריש לקיש דקאמר עיסה שנילושהביין שמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת וצ"ע:

וי"ל . זה ניחא לשיטת ר"ת בסמוך סי' ט"ז. אבל לדעת רבינו שמשון כשלש עיסה גמורה ודעתו לבשלו במים או לטגנה בשמן פטור מן החלה וכ"ש שלא מקרי לחם לענין המוציא קשה ונ"ל דלר"ש איירי דגלגל העיסה אדעתא לאפות ואח"כ נמלך לעשותה אותה חלוטה ובכה"ג אף לר"ש חייבת בחלה ומברך עליה המוציא. אמנם קשה לפי מ"ש מ"א בסי' קס"ח ס"ק ל"ב דאף לר"ש אינו מחייב אלא בחלה דבחלה חייב בשעת לישה. אבל המוציא בא בשעת אפיה כיון דבשלה או טגנה אינו מברך המוציא קשה היאך ממעט חלוט דהוי מצה עשירה תיפק ליה דלא מקרי לחם לענין המוציא ורבינו מסכים לפי' ר"ש כמו שכתב הטור י"ד סי' שכ"ט שכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל. ע"כ נ"ל דלר"ש ודאי מברך המוציא בנמלך והיינו טעמיה כמו שתאמר לשיטת ר"ת כיון דעשה עיסה עבה כמו שרגילין לעשות מהן לחם אף שבישל או טיגנה מ"מ הוי לחם באשר שיש להם תוריתא דנהמא ע"כ לחם הוא. אף קצת בני אדם אופין לחם זה בתנור ויש מהם לקמץ העצים מבשלין או מטגנין אותו מ"מ לתם גמור הוי. ור"ש תופס על ר"ת

דע"כ הבישול מבטל מתורת לחם מההיא דרקיק מבושל. אמנם כשהיה דעתו לאפות ונמלך לבשלה. בזה מודה הר"ש דאמרי' שזה על דעת ראשונה הוא עושה שרוצה לאכול אחר בישל בתורת לחם. הואיל ויש בו עדיין תוריתא דנהמא והוי לחם גמור. משא"כ ברקיק מבושל כוונתו ע"י בישול לבטלה מתורת לחם ולעשות כמו תבשיל וגבי חביצה כמו כן. ודברי הטור נכונים כמו שפי' הב"ח גם מה שכתב שם לפרש דברי ב"י הוא דוחק וכפי מה שפירשתי יבא על נכון ובר מן דין אף לשיטתו דברי ב"י שרירן דהא ר' ירוחם דמחלק בין חלה למוציא. מ"מ הביא שם ב"י בשמו בלחם העשוי לכותח כעבין מברך המוציא כיון דעשה כצורת גלוסקאות ע"ש.

ולחם עוני. דחליטה משוי למצה עשירה כעיסה עבה:

סעיף כח

פת . כ"ה בריי"ף ופי' בו רבינו לכאורה דהיינו שכולה סובין וכן פי' הר"ן. וע"ז כתב וכן פירש"י שניטל ממנה כל הדרה. כלומר שלא נשאר אלא סובין וכן העתיק הטור עושין מצות מפת הדראה ופירש"י אפי' כולה סובין. אבל בפירש"י שלפנינו מסיים דהיינו פת קיבר. וקיבר בל"א הינטער מעל. כדאמרי' בשלהי כתובות דף קי"ב סאה ביהודה היתה עושה חמש סאין סאה קמח סאה סולת סאה סובין סאה מורסין. סאה קיבוריא. ופירש"י קיבוריא קמח שאינו יפה שעושין ממנו פת קיבר וקורין שאנדיר עכ"ל. וא"כ לא ק"מ על פירש"י דהא עיסה כזה חייבת בחלה:

אלא . ופי' הדראה ע"ד סגי נהור ובסי' תנ"ד ס"ק א' כתב מ"א וז"ל מוכח קצת (דסובין ומורסין) דבא לידי חימוץ מדיוצאין בהם ידי חובת מצה. ואפשר לומר כיון שהוא ממין הבא לידי חימוץ יוצא בה י"ח ע"כ. ותמיהני הלא משנה ערוכה היא בפ' כל שעה (דף ל"ט) אין שורין מורסן מפני שהן מחמיצות:

סעיף כט

אסור . ותימה גדולה היא בעיני דהא בברייתא תני להדיא פת עבה ב"ה מתירין ומפרש בגמ' ואמאי קרי לה פת עבה דנפישי בלישה ופירש"י כשלשין אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה יחד. ופי' זה הביא הרי"ף ורבינו בפ' יו"ט סי' כ"א ע"ש. וא"ל דהרי"ף לא היה גורס בפסח הלא התלמודא פריך להדיא מאי אריא פסח אפי' יו"ט ומשני אין ה"נ ותנא בפסח קאי. ע"כ לשון תפארת שמואל. ולי לק"מ דהא לפ"ד ה"ל להקשות רב אדרב דהא לשינויא קמא דנפישי בלישא קאמר רב הכא דב"ה מתירין ולקמן אמר

רב קב מלוגנאי לפסחא. איברא דלק"מ דפלוגתא דב"ש וב"ה קאי לענין אפי' ביו"ט אי הוי טרחא שלא לצורך ולישה היא עיסה עבה שנילוש ביין שמן ודבש דלא אתיא לידי חימוץ:

ולא . כלומר שאיסור אפייה יותר מחמשת רביעים ועוד בפסח יוחר משאר יו"ט וזהו חידוש גדול ומנא ליה:

ולא . ולי נראה להליץ דה"ק למילש ולמיפה אסור. אבל למילש ולהטיל בצונן מיד אינו אסור דבלישה אפשר להזהר ועי' מ"ש רבינו בפ' אלו עוברין ריש סי' ו':

אי . ודבריו אינם מובנים לי דגבי עיסה של יין שמן ודבש פליגי רבנן עלה דר"ע. אבל הכא אמרו רבנן סתם דסריקון מצויירין אסורים ור"א בר צדוק קיבל שלא אמרו אלא בשל כל אדם ולכך אין לנו להניח קבלתו ואף שחכמים סתם אמרו לא אמרו אלא בשל כל אדם:

ר"ח ז"ל פסק. ובהל' חלה גרס ר"ת פסק ולפי גירסא זו יש לגרוס ועוד היה אומר ר"ת. אבל בתוס' וברמזים הביאו בשם ר"ח:

דקאמר . ותמיהני דבהדיא כתב רבינו בשם התוס' פ' הגוזל קמא סי' י"ד דאי לא מצי למימר בענין אחר אינו ראיה משם לפסוק הלכה כך הקשה בספר מעדני מלך בהל' חלה. ונ"ל דמדלא דחיה דכ"ע פטורין ופליגי בהרתיח ולבסוף הדביק אלא ש"מ שהלכה כריש לקיש ואי פליגי בהרתיח ולבסוף הדביק ר' יהודה דלא כריש לקיש:

מדלא . וסוגיא דשמעתין איכא למימר אפי' לר"י צריך לשנויי הכי כדי שלא תקשי לך ה"ל למימר ר"י הלכה כת"ק וכל זה מדברי המשנה א"ל ר"י תנאי ואיכא למימר מעשה אילפס פטורין כחו שפי' מהרש"א ע"ד זה בפ"ק דשבת דף ח':

אבל . ובהכי ניחא הך סוגיא דרבה ורב יוסף אחורי דר"ז שאיירי במעשה אילפס ע"י משקין:

סעיף ל

ועוד . והא דפריך לריש לקיש מהאי דקתני יוצאין במצת הינא ובמצה העשויה באילפס הא דלא אוקמא בעבה משום דא"כ לא הוי לחם עוני כמ"ש התוס' לעיל אההיא דפרט לחלוט עכ"ל מהרש"א. ודבריו תמוהים דהתם שאני כיון דחלטיה. אבל קשה מנ"ל למקשן להקשות אימא הברייתא איירי בדלא חלטיה. וניחא לי ע"פ מ"ש רבינו בסמוך בשם ה"ג אם נתן העיסה ואח"כ הרתיח את המחבת אסור משום חמץ. א"כ לפי ס"ד

המקשן דאיירי בהדביק ולבסוף הרתיח א"כ הוי אסורה משום חמץ אע"כ צ"ל דאיירי בדחלטיה דחו לית ביה חמץ:

מברך . דאף שנתבשל הוי לחם גמור מאחר דיש עליו תוריתא דנהמא:

אבל וורמזו"ש. בלשון פולין לאקשין:

וכדי . דבירושלמי לא מפליג בין כעבין או כלימודין ובתלמודא דידן מפליג. וע"ז תירץ דהירושלמי איירי בנטל עיסה מעט ואפה ולכך אפי' כלימודין חייב. וש"ס דידן איירי שלא אפה עדיין אלא כעבין חיישינן שמא נמלך לאפות ממנה. אבל קשה לפי' זה אמאי חזר מפי' ראשון הל"ל דטעמא דכעבין משום אחלופי כמו שפי' בתחלה אלא ה"ק וכדי שלא יקשה האי דירושלמי דקאמר טעם אחר לגמ' דידן שאמר טעם משום אחלופי. ומש"ה נאיד מפי' ראשון אלא דתלמודא דידן נמי איירי בנטלה מן העיסה מעט לאפותה וגזרינן שמא תמלך ותאפה יותר מן העיסה כשיעור חלה וזה דוקא שייך בעבין אבל לא בלימודין והירושלמי נמי איירי בעבין ועי' ט"ז י"ד סי' שכ"ט סס"ק ד' שלא הביא כן דברי רבינו ע"ש:

חייבת . שבתחלה עשה עיסה על דעת לאפות ואח"כ נמלך לעשות סופגנין ולא יצא בזה מתורת לחם כדפרישית ואפי' המוציא מברך עליה:

בירושלמי . שם:

והוא . ובפי' תלמידי ר' יונה שהוא ווירמזל"ך שקורין לאקשין בלשון פולין. שכן בלשון יון קורין מין הזה אטרי ולפי פי' זה גם הר"ת מודה כאן כדאיתא לעיל:

ושאלה . איברא ר' מונא השיב לה דאפי' שאר עיסה אינה רשאי לאכלה בלא חלה כיון דאפתה קצת ממנה:

ועוד אמר בירושלמי. שם הלכה ח':

העושה . וקאי אנשים שנחנו קמח לנחתום לעשות עיסה וליתן לכל א' שיעור חלקה בצק מש"ה פטור מן החלה. אבל נחתום שעשה עיסה כדי למכור ולחלקה בצק איתא בירושלמי דחייב בחלה מטעם שמא לא ימצא קונים ויעשה עיסה:

אי נמי. וקשה לי הא בפ' כל שעה (דף ל"ח ע"ב) פריך על לחמי תודה ותיפק ליה דהוי מצה עשירה ומשני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. משמע הא שאר מנחות שמנם מרובה:

לקמן . וע"ש בתוס' שמיישב שם שיטת רבינו תם בב' אופנים:

שהבישול . מה שקשה בזה עיין בסמוך סי' י"ז:

מצוה . כלומר כך היה מלמד לבני ביתו ובגלל הדבר הזה כשהיו עושים עיסה לעשות סופגנין היה דעתם לאפות חררה קטנה ממנה ועל ידי כך נתחייבה העיסה כולה בחלה. כמו הך עובדא דאיתתא קמיה דר' מונא. והא דכתב ר' שמשון לעיל כגון שנטלה מן העיסה מעט. שאני התם גבי לחם העשוי לכותח שלא היה מתחלה דעתו לאפות ממנו ודברי ב"ח סי' שכ"ט שרירן ושכן הסכים הש"ך שם ודלא כב"י ע"ש:

נתחייבה . וצריך לברך ברכת חלה דהא תקנתא דרבנן כדעביד עובדא בירושלמי ר' מונא וכ"פ האחרונים:

וגם . משום כבודו דרבינו תם:

סעיף לא

דמשום דבעינן טעם מצה וליכא. כך היא מסקנת הש"ס בברכות דף ל"ח. ואין להקשות א"כ מאי הביא ר' שמשון ראיה לעיל ס"ס ט"ז מהך דר' יוסי דלא כר"ת דהבישול מבטל מתורת לחם. אימא דלחם הוי אלא דאינו יוצא ידי מצה דנפקא ליה מתורת מצה. ולק"מ דלרב נחמן דהתם קאי דלא ס"ל הך דיחוי דבעינן טעם מצה. וכי היכי דלרב נחמן צ"ל דאם עשה עיסה עבה בתחלה לעשות סופגנין אינו מברך המוציא דבישול מבטל ה"ה לדידן דמדרב נחמן נשמע לדידן:

סעיף לב

אבל . ועיין לעיל סי' ט"ז מה שכתבתי בזה:

משמע . וא"ת הא בלא ג"ש אין יוצאין במצה גזולה דהוי מצוה הבאה בעבירה דהוי פסול מדאורייתא כמ"ש רבינו בפ' לולב הגזול ס"ס ג'. וי"ל דס"ל לרבינו כדעת הא"ח שהביא ב"י בסי' תרמ"ט משום מצוה הבא בעבירה אינו אלא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר. מש"ה פוסל רבינו גזול מעריסותיכם דאפי' לאחרים אין יוצאין בו. ואיירי בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש וכ"ת דלאחר יאוש הוי יאוש ושינוי רשות ביד אחרים. י"ל שהיא מצה שאולה ביד אחרים שעדיין שם בעלים עליה דלא הוי שינוי רשות. ועיין בב"י בח"מ סוף סי' שס"א מ"ש בשם מרדכי:

אבל . וא"ת הא חלה גופה בגזולה חייבת מדאמרי' בב"ק דף צ"ד הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ משמע הא בחלה חייב. וי"ל כדמסיק רבא שם דשינוי קונה לענין ברכה הוי מצוה הבא בעבירה ואי גזל

עיסה כבר נתחייב ביד הנגזל בשעת גלגול. אבל עריסותיכם דכתיב במצה למעט גזולה דלא נפיק ביה:

וכן מוכח מסקנא דסוגיא כו'. אלמא דלכ"ע גזול לא חשוב לכם. הוצרך לזה דלא תימא דמעריסותיכם דכתיב גבי חלה הוצרך לעיסת נכרי והקדש ולכדי עיסת מדבר. ע"ז מייתי ראיה מאתרוג דמסתבר למעט מיניה גזול. אלא דכולהו דרשינן מיניה כמ"ש תוס' במנחות דף ס"ז. ד"ה חד עריסותיכם ע"ש וברמב"ם בהל' בכורים פ"ה דין י"א כל המפריש חלה מברך תחלה. וקשה וכי כללא הוא הא בגזל סאה חטין וכו' מפריש חלה ואין מברך וצ"ע:

דכ"ע . אבל מצה שאולה חשוב לכם כמ"ש ט"ז א"ח בסי' תנ"ד ס"ק ד' מלתא בטעמיה:

אבל בסוף כו'. מלת בסוף פי' בדיעבד. א"נ ה"פ בסוף ר"ל ברכת המזון לאחריו חייב כיון דמדאורייתא היא אם אכל כדי שביעה דקנה בשינוי ואינו חייב אלא דמים וכן פי' ב"י בא"ח סי' קצ"ו. ש"מ דבדיעבד נפיק ביה וקשה מהך ירושלמי על הרמב"ם. ע"ז מתרץ רבינו ותו מסיק וכו' ואפשר דהנך אמוראי פליגי וא"כ הרמב"ם פסק כהנך אמוראי. ודע שהרב המגיד פ"ו מהל' מצה כתב וז"ל אבל ראיתי מי שכתב ממה שאמרו אבל בסוף דמים הוא חייב לו ש"מ גזולה יוצא בה בדיעבד דהא לא כתיב מצתכם ע"כ. וסוף הירושלמי אינו נראה כן. אלא לא יצא והוא שגזל מצה אבל גזל חטים או קמח ועשאו פת ודאי יצא שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא חייב לו כך נ"ל עכ"ל. והנה מ"ש וסוף הירושלמי אינו נראה כן. יש לפרש בו ב' פירושים. אחד שכוון למ"ש רבינו שהנך אמוראי פליגי בסוף. או נאמר שכוון על מלת בסוף שנזכר בירושלמי פי' אם בסוף אכל מצה גזולה כגון שגזל חטים וטחן ואפאה מצה יצא דקנאן בשינוי. ולפ"ז אין אנו צריכין לומר דהני אמוראי פליגי דלכ"ע בדיעבד לא יצא במצה גזולה. ואם גזל חטין ואפאה מצה בכה"ג כ"ע מודו שיצא אע"ג דבפ"ח מהל' לולב דין א' פי' ה"ה שיטת הרמב"ם לענין אשירה הנעבדה דפוסל מטעם דהוי מצוה הבא בעבירה הכא לא מקרי מצוה הבא בעבירה כיון דקנאן בשינוי. אלא לענין ברכה מקרי הבא בעבירה ומנאץ כדמשני רבא בב"ק דף צ"ד. ואינו אלא בברכת חלה שהיא מדרבנן הם אמרו והם אמרו שלא יברך כי מנאץ אבל בהמ"ז שהוא מדאורייתא חייב. דהא הרמב"ם בפ"ו מהל' מצה השוה דין מצה ובהמ"ז שכתב זה הכלל כל דבר שמברכין עליו בהמ"ז יוצא בו ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו אין יוצא בו וכ"כ מ"א בסי' קצ"ו אלא שסיים עוד ואפשר דאפי' גזל לחם מברך בהמ"ז דכשאכלה כבר קנאו בשינוי. ועוד דבסי' תרמ"ט מסופק אם יש לברך וא"כ בבהמ"ז נקטי' לחומרא דדאורייתא היא כנ"ל עכ"ל ואיני מבין דא"כ במצה גזולה נמי

יצא בדיעבד דהא כבר קנאה בשינוי. וראיה מסי' תרמ"ט לאו כלום הוא דהתם קנאה בשינוי מבלי סיוע מצוה. משא"כ בנדון זה השינוי בא ע"י סיוע מצוה והוי מצוה הבא בעבירה ולכ"ע אין מברך:

ואפשר . פי' בו רבינו דר' יונה ור' יוסי לא פליגי אלא משמעות דורשין איכא בינייהו. ודלא כב"ח סי' קצ"ו שסובר דפליגי ע"ש:

ואית להו. וראיתי בס' מעדני מלך ריש פ' שלשה שאכלו שהקשה דברי רבינו אהדדי שמסיק שם סי' ב' שעל דבר איסור מברך תחלה וסוף מדקאמר בב"ק הרי שגזל חטים כו' אין זה מברך אלא מנאץ. משמע שחייב לברך אלא שברכתו היא ניאוץ והא הוי מצוה הבא בעבירה כדמסיק הכא שאין לברך על מצה גזולה. ונראה ליישב דרבינו ג"כ ס"ל שאין לברך ברכת המצוה על המצות דילפינן מברכת חלה שאמרו חכמים שלא לברך כיון שבברכתו הוא מנאץ. וזה דוקא בברכת המצות שהיאך יאמר וצונו על אכילת מצה או חלה של גזל מנאץ בזה שאמר וצונו כאלו אמר שצונו לקיים המצוה אפי' ע"י גזל והשם הרחיקו עד"ש אני ה' שונא גזל בעולה משא"כ ברכת הנהנין הוא מברך על הנאת גופו אינו מנאץ. ובהמ"ז נמי ברכת הנהנין היא על מה שנהנה כבר כדאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף כ"א) מה לבהמ"ז שכן נהנה. וה"ק משמע שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוץ. וזה מן הסברא גבי ברכת המצות ולא גבי ברכת הנהנין וכן מוכח מדלא תני ר"א בגזל עיסה שהפריש ממנו חלה וגזלן אפאה היאך יברך ברכת המוציא וכן הוא לשון הראב"ד אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנה. אבל בברכת המצות אוסר לברך שברכתו הוא ניאוץ וא"ת אכתי מה מייתי ראיה מהא דגזל חטין ואפאה כו' התם שאני שקנה בשינוי ואינו חייב אלא דמים ומש"ה מברך ומנ"ל דמברך בתחלה או לבסוף בלא שינוי. וי"ל דדייק למה דס"ד אביי בריש הגוזל דטעמא דר"א בשינוי אינו קונה. ומ"מ דייקינן מיניה דברכת המוציא מברך. ומש"ה הביא רבינו ראיה בתחלה מסנהדרין ולא די לי בראיה זו מפני קושיא ומ"ז מייתי עוד ראיה מב"ק עד"ה:

סעיף לג

בין . רבינו השמיט דין דכמוש אך הריא"ז הביא בשם הירושלמי פ"ב הלכה ה' דבעלין פסולין וכן המ"א בסי' תע"ג ס"ק י"ג נמשך אחריו. אך כתב מסברא דנפשיה וכאלו לא ראה הענק וכן פסק ספר חק יעקב וזהו חומרא גדולה מאד דהיאך יעשה ישרה אותו במים חיישינן משום כבוש יניח אותו בלא מים חיישינן משום כמוש ופוק חזי מאי עמא דבר דנהגו לצאת בכמוש וכדי לישר המנהג חפשתי במקור הדין בירושלמי דפוס

קראקא מצאתי וז"ל בין כמושין (ר"ל דקאי אמתני' דגרס בין כמושין) אית תניי תני אבל לא כמושין אמר רב חסדא מ"ד כמושין בקלח ומ"ד אבל לא כמושין בעלין עכ"ל ומזה פסק דאין יוצאים בכמושים בעלין הנה זה לפי גי' הירושלמי דגרס במתני' בין כמושין דצריך לתרץ הברייתא שלא תהיה כנגד המתני' אבל לפי גי' שלנו דגרס במתני' בין יבשין איכא למימר דהברייתא אתיא כאידך ת"ר ואנן פסקינן כר"מ וחכמים שלו וכראב"צ וכן מצאתי בראב"ן דף ע"ג דיוצאין בכמושין. ועוד מדאמר ר"ח ל"ש אלא בקלח אבל בעלין לחין אין יבשין לא מדאמר ר"ח יבשין ולא אמר כמושין משמע דכמושין כשרין דאמורא היה לפרש דבריו כמ"ש הרשב"ם לקמן בדף ק"א ד"ה לקביעיה קמא וכו' והא דאמר לחין לאו דוקא כמ"ש רבינו בפ' לולב הגזול סי' י' ע"ש ודלא כריא"ז והמ"א וח"י חומרא זו מנין להם ומש"ה השמיטו הפוסקים דין זה דלא צריכין דיחיד ורבים הלכה כרבים ודו"ק:

סעיף לד

אע"פ . כדאיתא בפ' זה דף ל"ו ולעיל ס"ס י"ג:

ומוגלשין . כדאיתא בפ' זה דף ל"ז:

מצה . כדאיתא פרק החולץ (יבמות דף מ':)

לא . כ"ה בטור סי' תס"א:

ה"ג פירצי פירצי. כ"ה בטור סי' תס"ה. פירצי פירצי. לשון זה איתא גבי עופות בפ' שמנה שרצים (שבת דף ק"ח) ופירושו נקבי נקבי היינו מקום מושב נוצות:

סעיף לו

ואינו . ויש לדחות דהש"ס רוצה לפסול אותן חטין אפי' לשתי לחם ולחמי תודה שמצותן להיותם חמץ:

דכיון . בשנת תק"א לאלף הששי פה פראג אירע מעשה שבשעת טחינת הקמח למצות היה מזיע אותן כלי רחיים שהקמח נופל לתוכו שהיה מעידים נאמנים שהרגישו כמה טיפות בהכיסוי מלמעלה. ונוסף לזה שהודבק בהפשתן המתוח בדפנות אותו הכלי מחמת הזיעה ואבק הקמח כמו עיסה עב כעובי אצבע. והספק היה אי מחמת הלחלוחית התבואה שבאותו השנה שלא נתבשלה ונתייבשה כל צרכה על פני השדה והוי מי פירות. או שבא מחמת אויר קר ולח שהיה בעת הטחינה וחום הרחיים והוי תולדה דמים. ופסקו הב"ד ע"פ צירוף שאר לומדים וחכמי הקהלה ליקח המכסה העליון כדי

שלא יהיה חם כ"כ ולמתוח פשתן עליה גם להחליף הפשתן תמיד אם נראה בו עיסה. והיו מעמידים נאמנים לרקד הקמח ריקוד אחר ריקוד גסה ודקה ולאפות הכל קודם פסח ומפני הפסד מרובה כמה מאות זהובים סמכנו על אותן הפוסקים דמהני הריקוד. ועם כל זאת מנעתי לאכול מאותן מצות. גם שאר שרידי עדה:

סעיף לז

לפי . לפי הדרך הראשון שדרכנו בו לעיל בסי' י"ג שהרי"ף ס"ל דמי פירות עם מים אין מחמיצין כלל הדברים פשוטים. אבל לדרך השני הא דקאמר אין מחמיצים פירושו שאין ממהרין לחמוץ ויכול לשומרה כשאר עיסה אבל שייך בו חימוץ א"כ קשה מי הכריח לרבינו לפרש דברי רי"ף כלומר דלית ביה מים לחוד הוי ליה לפרש דבדוקא קאמר דלית ביה מיא כלל מש"ה ותיקא שרי אבל אי אית ביה מיא אמאי שרי הא שייך בו חימוץ וליכא למימר דאירי ע"י שימור א"כ מיא ומלחא נמי שרי ע"י שימור. וי"ל דהא לכל הפירושים קשה לדברי הרי"ף הך ותיקא אמאי אסור במיא ומלחא הא הוי מי פירות עם מים ואין מחמיצין כמו משחא ומלחא עם מיא וכמו שהקשה רבינו לעיל בסי' י"ג וצ"ל דרבינו ס"ל דמלח הוי מי פירות וכמ"ש הרמב"ם בפ' עשירי מהל' טומאת אוכלין ומש"ה נאיד מפסק הרי"ף. אבל הרי"ף ס"ל דהמלח תולדת מים מקרי וא"כ שפיר קאמר דהך משחא ומלחא כיון דלית ביה מיא לחוד שרי והיינו ע"י שימור אף שמבשלין אותה וקודם בישול נעשה פושרין וקתני לעיל ושוין שאין לשין בפושרין דא"א לשמרם היינו כשנילוש עם מים אבל מי פירות עם מים נוכל לשמר משא"כ הך ותיקא מיא ומלחא כיון דפושרין הוא א"א לשמר אותו מש"ה אסירא. וקצת קשה לפי סברת הרי"ף דמלח תולדת מים מקרי א"כ אמאי דחק ר"ל לשנוי אומר היה ר"מ מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה הא צריך ליתן מלח על מנחת נסכים כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח כמו הקומץ ואברים ופדרים וא"כ הוי מי פירות עם מים ושייך בו חימוץ:

ובאשכנז . נראה שסמך רבינו מנהג זה הכא לאלומי דבריו שמנהגן כך שס"ל כשיטתו דמלח מי פירות הוא ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ כמו שפסק רבינו לעיל בסי' י"ג כחכמים דאין לשין עיסה ביין שמן ודבש אם יש בהן תערובת מים:

דעור . דהא קחני דלא קמיח ולדבריהם אין ליתן קמח בעיסת מצה:

מידי . לקמן בשלהי פרק זה (דף מ"ב:)

ולאו . וה"ה דהוי מצי למדחי דשאני ותיקא דמיעוט מלח בטיל כמ"ש לעיל מזה סי' י"ג:

המלח . דמלח נמי מי פירות הוא:

כתב בס' הרוקח גרסי' במנחות כו'. מ"מ אין ליתן פלפלין במצה. וכ"כ הטור בס"ס תנ"ה וכתב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין. ותימה דבס' הרוקח סי' רע"ג פסק דאפי' בתבלין ומלחא הוי מצה עשירה וצ"ע. ולולי דמסתפינא אמרתי להגיה וכצ"ל כתב בס' הרוקח דבתבלין הוי מצה עשירה וליתא דהא תניא בתוספתא יוצאין במצה המתובלת וגרסי' במנחות כו'. ומ"מ אין ליתן פלפלין זה הוא מדברי רבינו שהכריע כך מסברת עצמו ועיין בב"ח שדחק לפרש דברי הרוקח:

סעיף לט

לא נתבקעו מותרת. ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי:

האבוב . פי' כלי שבעלי קליות עושין בו קליות והוא מנוקב כדאמרי' בפ' ר' ישמעאל מניחן בתוך אבוב של קלאים כדי שתגמור האור בכולו והם מתבקעות מכח האור. תוס':

לא . כ"כ לאפוקי מדעת הראב"ד שהביא הכלבו דדוקא אי לא משתכחא בהאי בישולא אלא חד או תרתי שערי לא אסרינן אלא בנתקבעו ממש. אבל תלתא ודאי חזקה היא דאיכא תובא ושמא נתבקעו וכתב רמ"א בד"מ ש"מ דבכה"ג אפי' במקום שנוהגין להקל אסור ע"כ. ואיני יודע מנ"ל זה דלמא במקום שנוהגין נוהגין כדברי ריי"ף. ובמ"א סי' תס"ד ס"ק י"ב השיג על רמ"א. גם הוא לא הביא ראיה מדברי ריי"ף:

קרוב . ולפי מה שפירש"י אם רואה שנופחות שורן בחומץ. אינו ראיה דבנתבקעו ממש איכא למימר דהוי חמץ גמור ולא מהני צמיתת חומץ אלא היכא דעדיין לא נתקבעו י"ל דזהו שפירש"י למר עוקבא דמפרש לא נתבקעו ממש. ונוכל לומר שדחק מר עוקבא לפרש כן משום הך דר"י. אבל לשמואל דאמר נתבקעו ממש ס"ל דלא הוי חמץ גמור אלא שקרוב להחמיץ ומש"ה אמר ר' יוסי שורן בחומץ אפי' בנתבקעו ממש:

ולא . משמע אם היתה נמצא במים היו נאסרות המצות שנילושו באותן המים ויש לתמוה שהטור כותב כלשון הרא"ש ואח"כ גבי מעשה ונמצא חטה בקוע בכלי של מים ובשלו באותו מים תבשיל כתב שהמים מותרים. כן כתב ב"י בסי' תס"ז וע"ש. ול"נ דהיינו טעמא אם היתה חטה במים והחמיצה מקודם שנתגלגלה בעיסה י"ל שאסר הכל שלא במקום אחד בלבד נגעה ועוד שהמים שבעיסה מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל כמו שהרוטב מוליך אפי' דבר שאינו מפעפע וכ"כ הרשב"א בשו"ת לאסור כל העיסה ודלא כרבינו הובא בב"י ובסי' תס"ז סס"ק ט"ו כתב מ"א שהרשב"א סובר דאוסר אפי'

בצונן ע"ש. ליתא דעיסה שאני דע"י המלאכה מתחמצת ע"י חטה חמוצה שהיה במים וכ"כ ט"ז שם ס"ק י"ג ע"ש ודבריו נכונים וכן מוכח בב"י. אבל קשה אמאי לא אמר דלא חיישינן שמא היתה החטה במים דאמרי' כאן נמצא כאן היה. דהוי ממקום למקום:

שהרי . וא"ת מ"ש יום אחרון משום דהוי מדרבנן בשאר ימות הפסח נמי איסור משהו לא הוי אלא מדרבנן. וי"ל דבשאר ימי הפסח עיקר איסורן הוי דבר תורה ומש"ה מחמירין בהו טפי. ב"י:

ולא . משום דס"ל דלא אמרי' באיסור דרבנן ואיסור כחוש שיוצא מחתיכה לחתיכה ע"י מליחה. רמ"א בתשובה כ"ח:

ותליטה . עי' מ"ש רבינו לעיל סי' כ' מזה:

סעיף מ

ובלבד . עי' ערבי פסחים סי' ל"ה:

מן כד נפלה מיא עילויה. יש לפרש דבזמן רב אחאי גאון שהיה סוף האמוראים כמו שכתבו תוס' בכתובות דף ב' עדיין היו מלתתין החטים לפסחא וכן משמע מלשון הרי"ף סוף סי' כ"ה והאידנא שדריה ממתיבתא שאין אנו בקיאין בלתיתה. הא מקדמת דנא עדיין היו נוהגין בלתיתה. ועוד יש לפרש מן כד נפלה מיא עילויה. כלומר משעת טחינה דאז רגיל הטוחן ללתת התבואה כל השנה מש"ה צריך שימור פן יבא ללתת את החטין. ומהאי טעמא אף לפירוש קמא דמייתי הטור מדברי השאלתות דצריך שימור משעת טחינה אע"ג דהאידנא אין אנו בקיאין בלתיתה מ"מ אם לא יהיה אצל הטחינה שמא הטוחן ילתת את התבואה כדרכו כל השנה כולה:

והיכא . פי' אם לא היה אצל הטחינה אך נכרי או חש"ו אמטינהו החטין לטחון לא יצא ידי חובתו פן בא עליהם מים. ויותר נראה להגיה דאמטינהו לטוחן. ומה שפי' הב"ח דהטור היה לו גירסא אחרת אין מן הצורך. אך הוא מביא ראיה מן השאילתות דצריך שימור משעת טחינה ע"ד שפירשתי. וסידור דברי רבינו כך הוא דרגא בתר דרגא לרב אלפס צריך שימור משעת קצירה ולהשאלתות משעת טחינה ולרב כהן צדק אפי' בשעת אפיה:

א"ג . שהוא פי' כיש מתמיהים דמיירי רב הונא שלשו הנכרי בפנינו ואפייה ישראל:

אלא . שהוא סובר אע"פ שמשעת הטחינה עד אפיה הכל נעשה ע"י שיעור ישראל מ"מ אם אפה נכרי לא נפיק ידי מצה:

כגאונים . היינו הגאון רב אחאי דמחמיר לענין לישה וכגאון רב כהן צדק לענין אפיה:

סעיף מא

והרי . דאי נתבקעו ליכא למיחש דהדר מזבנה לישראל. דהא ישראל רואה שחטים מחומצים המה אך קשה שמא חזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר. וי"ל דס"ל כהרוקח שהביא הטור בסי' תס"ז דבכה"ג החטים באמת מותרים לפי תברא זו דא"ת דבלא נחבקעו שרי:

אבל . והא דפסק הרי"ף ורבינו לעיל סי' כ"ה בתבשיל אם נמצא בו חטה דשרי מטעם דהוי ספיקא דרבנן והיינו אי קי"ל כמר עוקבא או כשמואל הא בתבשיל מינח נייחא והוי חמץ אפי' בלא נחבקעו ואינהו לא פליגי אלא בלתיתה דעסיק בהו. ונראה לי דה"ק ר' אפרים דאית לן לחלק בין לתיתה ובין לתיתה. ולא דאמינא הכי לסברא מוחלטת. אלא דיש לנו למצוא סברא לחלק. ובהך סברא מספקא רבא מש"ה אסר לזבוניה דחשש שמא מודה אינהו מר עוקבא ושמואל בכה"ג ולמיכלא חטה בעינייהו הוי ספיקא דאורייתא. משא"כ בתבשיל הוי ספיקא דרבנן ועי' בסי' תס"ז במ"א ס"ק י"ב שדחק בזה ע"ש:

סעיף מב

פי' . כן פי' הרי"ף. והא דאסר רבא לדבי ריש גלותא אפי' בכה"ג. כיון דטוחנין אותו והדר לסולתיה. אתי לאחלופי בשאר קמח.

ובערוך . וחבירו בפ' הנודר מן המבושל (נדרים דף מ"ט.) ובערוך פי' עוד קימחא דאבישונא וכפי' רש"י. ורבינו לא ניחא ליה לפרש כך דהא בדף מ"ח אמר מר זוטרא דאסור למימחא קדירה בקימחא דאבישונא. ויש ליישב דהכא אברייתא קאי דמוללין את הקדירה דאית ביה חומץ אירי אלא דעולא אוסר משום לך לך אחרינן לנזירא אבל קימחא דאבישונא דבלאו הכי לא אתי לידי חימוץ אלא חיישינן דלמא לא בשיל שפיר. וכיון דאית ביה חומץ חומץ צומתו:

סעיף מג

ור"מ אוסר. פי' וישרוף מיד. וכ"ה בברייתא:

ה"ג ד"ה ישרוף מיד. תנ"ה אין נותנין קמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרוף מיד לתוך החרדל ר"מ אומר ישרוף מיד וחכ"א יאכל מיד אמר רב נחמן אמר שמואל:

סעיף מד

שעדיין ימות הגשמים הן. כדאמרי' במי שהיה (דף צ"ד) בימות הגשמים החמה מהלך בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות רותחין הלכך ממלא מבערב ומצטנן עד למחר.

מהלך בשיפולי רקיע. פי' שהחמה מהלכת סמוך לאופק בין ביום בין בלילה אלא שביום הוא בשטח הקרובייי של רקיע שהוא נראה ליושבי הארץ. ובלילה הוא למעלה מן הרקיע בשטח הגבנוניי שלו שאינו נראה ליושביהארץ מפני עובי הרקיע המפסיק בינו לבין יושבי הארץ כדעת חכמי ישראל כדאיתא התם ולפיכך המעיינות רותחים בהכרח בין ביום ובין בלילה ואין תקנה אלא כשיפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו מרתיחתן. לשון ר"א מזרחי. ואני בער ולא אדע על מה המעיינות רותחין בלילה לפירש"י הלא עובי רקיע מהלך ת"ק שנה מפסיק בין השמש ובין המים:

לפי . דהא לפירש"י יום ולילה שוין וחד טעם אית להו. ומים שלנו דקאמר היינו שיעור לינה:

ואיכא למימר. פי' שהוא סובר שדרשת רב מתנה בפפוניא בתוך ימי פסח היה לאחר שראה שהיו לשין במים שלא לנו וכשאמר להם אנא בדביתו קאמינא. מסתמא התיר להם באותו יום במים שלא לנו שא"ת שבאותו יום לא אכלו מצות אלא פירות וכיוצא בהם למה לא הזכירו התלמוד ללמדנו זה. אלא ודאי התיר להם ללוש באותו יום במים שלא לנו דהיינו ממים שבבית שעברו עליהן י"ב שעות שבתוך הבתים אין נמצאים תמיד מים של יום או יומים. ועי' בב"י סי' תנ"ה שביאר באורך שע"כ צ"ל דדרשת רב מתנה היה בתוך ימי הפסח ולא קודם הפסח בשבת הגדול:

א"נ . והנהרות צוננין הם מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתקררו מצינת העולם כמו שפירש"י לקמן מעיינות צוננין אין לך מים נובעין שאינם צוננין ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי הנהרות חמין הן ביום יותר מבלילה בחום הקיץ הוא זה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם ע"כ. וכן המדה להיפוך בימות הגשמים:

ולפ"ז . היינו בין השמשות:

ואסור . וכתב ר"א מזרחי דה"ה דאסור לשואבן מבעוד יום. והב"י הקשה עליו כמה קושיות וחד מינייהו קושיא אלימתא דא"כ איך קאמר אין לשין אלא במים שלנו לינה מה עבידתה דממ"נ אם נשאבו בעוד היום או בלילה אותו מים לא מהני לינה ואסורין לעולם ואם נשאבו בין השמשות מותרין מיד. ע"כ פי' הב"י אם שאבן בעוד יום לדעת ר"א ממיץ אש עבר לילה אחת מותר ללוש במים. ואם נשאבו בלילה אם עבר עליו יום

ולילה שאחריו מותר ללוש בהם. והא דקאמר הלכך אין להן תקנה ר"ל ללוש בהם באותו יום כי ליום שאחריו לא צריך להנך מים דהא יכול לשאוב מים אחרים בבין השמשות והוי כמו שאין לו תקנה. ובט"ז סי' תנ"ה ס"ק א' רוצה ליישב פי' ר"א מזרחי באומרו דיש חימום במים ביום ובלילה ביום השמש על הארץ ומחמם המים ובלילה השמש תחת הארץ ומחמם המים ע"ש. אגב שיטפיה כ"כ דהא קתני בברייתא בהדיא בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות רותחין:

ומנהג . נהגו כן לצאת ידי פירש"י דהבורות ומעיינות רותחין משמע שהשמש הולך בשיפולי רקיע משא"כ בנהרות וכדפירשתי:

פי' רב אלפס. כי לא היה בגירסתו מן המולייר:

סעיף מה

ולא . פי' מן העיסה השייך לתנור:

ולא . אע"ג דדרש רבא אשה לא תלוש לא בחמין ולא בחמי חמין כו' ואפ"ה אמר מר זוטרא דאם עברה ולשה מותר. י"ל דוק מיניה איפכא דלרב אשי דקאמר אסור וקי"ל כוותיה ש"מ דהלשון לא תלוש הוא בדיעבד:

אבל . פי' או לשה במים שלא לנו:

דהכא . והיינו דקנסינן שוגג אטו מזיד כי היכי דקנסינן במבשל או שהה בשבת דקנסינן שוגג אטו מזיד אליבא דר' יהודה: הדרן עלך פרק כל שעה פרק ג

סעיף מו

ורש"י פי'. כ"ה בפירש"י שלפנינו וקאי על האדם:

וגם . כלומר ריב"א ס"ל נמי שעובר עליהן בבל יראה ומש"ה צריך להעבירם מן העולם אך בזה נאיד מפי' רש"י שלא קאי על האדם המשהה מדלא תני עוברים עליהן. ויש מקשין אימא דריב"א ס"ל דאינו עובר בבל יראה וכמו שדקדק ר"ת אלא דמש"ה עוברים מן העולם מטעמא דבסמוך שמא אתי למיכל מיניה כיון דלא בדילי. והבל הוא דא"כ למה דקדק מדלא תני עוברים עליהם ה"ל לדקדק על פירש"י כמו שדקדק ר"ת דאינו עובר בבל יראה:

משמע . דאי מלתא באפיה נפשיה הוא וקאי אלו באזהרה על אכילה הכי ה"ל למיתני הרי אלו באזהרות בל יאכל ובל יראה:

וכי . ויש להליץ דודאי לכל מילי איתרבי אלא לענין כרת מיעוט הכתוב מדכתיב כל אוכל חמץ ונכרתה אש נתרבה אפי' נתחמצה מחמת דבר אחר מכל אוכל מחמצת

ונכרתה חמץ מעצמו ל"ל אלא ע"כ למעט תערובת חמץ מכרת וכך דייקי המאור והר"ן ע"ש:

ופי' ר"ת. ויש להקשות מאי נ"מ בכל הני פירושים הא רבינו מסיק בסמוך דלא קי"ל כר"א. ומצאתי בס' שו"ת פני יהושע סי' ט"ו ישוב לזה דנ"מ לדידן כגון היכא דאיכא כזית בכא"פ דמודי רבנן דלוקין על אכילתו א"כ לפירש"י עובר נמי בבל יראה ולפיר"ת אינו עובר ע"כ. ודבריו תמוהים דבכה"ג חמץ גמור הוא כמו בכל איסורין שבתורה והוא בכרת לכ"ע ועובר בבל יראה עליהן. אמנם כן הוא צריך לכנוס בפתח דחוק לשיטתו דס"ל אליבא דחכמים שם איסורא בעלמא מדרבנן הוא בתערובת כמו שהאריך. אבל האמת יורה דרכו כמו שאבאר דלרבנן מלקי הוא דלא לקי על התערובת אבל איסורא דאורייתא איכא נ"מ בין הני טעמים אף לדידן לטעם דהחמירה תורה לעבור בבל יראה מותר להשהות אבל לאידך טעמא משום דלא בדילי אסור להשהות אפי' לרבנן כיון דלא בדילי מיניה שמא יבא לאכלו ואכילה אסור מיהת מדאורייתא וק"ל:

כעין פי' ריב"א. שפי' שעוברין מן העולם. דלפי' ר"ת נמי קאי על האוכלין ולא על האדם:

דמפרש . עי' בתוס' בדבור הראשון של מסכתא זו:

אע"פ שבטלו מותר להשהות כל אלו בבית לפיר"ת כצ"ל ותיבת היה ט"ס. דהא ר"ת ע"כ ס"ל כאידך טעמא משום דהחמירה תורה דאלת"ה ה"ל לפרש ואלו עוברין מן העולם. ובתוס' שם הובא בשם הרשב"א אפי' לפיר"ת לטעם דהחמירה אסור להשהות דלא פלוג רבנן מדתני שיאור ישרוף ע"ש. ור"ת מוקי לה להך מתני' דאיירי ביו"ט. וה"פ כיון שהתחיל העיסה להיות שיאור ביו"ט א"א לאפות דלאו אוכל נפש הוא וא"כ ע"כ יניח ואתיא לידי חימוץ גמור מש"ה ישרף וכמו שפסק הב"ח בסי' תמ"ו חמץ שנעשה ביו"ט מבערו ביו"ט וזהו מחלוקת הפוסקים בטור והרשב"א כדל כאינך פוסקים דאסור לשרוף אפי' חמץ הנעשה ביו"ט. ועי' מ"א סי' תמ"ב ס"ק א':

ושכר של שעורין ושל חטים היה אומר ר"ת דאסור להשהות כו'. דוקא בשכר המדי הוא דשרי מדחילק רבינו בהאי ע"כ ס"ל דטעם הבדיקה משום דחמירה וכסברת ר"ת. דאי לטעם משום דלא בדילי מיניה אפי' שכר המדי אסור להשהות. ומכאן קשה לי על הטור סי' תל"א שכתב טעם הבדיקה לפי שאדם רגיל בו כל השנה וחשו שמא יבא לאוכלו ולא שת לבו לדברי ר"ת והרא"ש אביו וצ"ע:

וכן . לקמן (דף מ"ד ע"א):

רב אלפס. לעיל פ' כל שעה סי' י"ג ושם תראה מה שכתבתי באריכות בזה כדי שלא תקשה דברי רבינו אהדדי:

מחמיצין . ולפי' ר"ת לעיל פ' כל שעה סי' י"ג דאפי' עם מים לא מקרי אלא חמץ נוקשה ודאי קשה מהך דחומץ אדומי למה חשבינן לחמץ גמור ע"י תערובת. ותי' ר"י שהשעורים שורין במים קודם שמשימין ביין כ"כ תוס' פ' הנזכר דף ל"ה ע"ב:

מילקא . דעתי לומר משום דס"ל כר"י דדריש מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה וה"נ דרשי רבנן כל דגבי חמץ ולענין איסורא כשהוא בעין אינו צריך דילפינן מחלב. וע"כ אתיא כל דגבי חמץ לאסור אפי' ע"י תערובת ורבנן נמי דרשי כל לענין איסור לחוד ולא למלקות וכן מצאתי בהר"ן דהך איסורא איכא היינו מדאורייתא דחצי שיעור אסור מן התורה. וכ"ה דעת הב"י בסי' תמ"ב וכ"כ מהרש"א דף מ"ג בתוס' ד"ה מאן תנא ועי' בתוס' דף מ"ד ד"ה לענין. ומה שהקשה מהרש"א שם יש ליישב ע"פ הנחה זו. ודע שבטור שם כתב וז"ל ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו בתערובת חמץ. ולא חמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפ"ז מותר לערבו בתחלה לפני הפסח ולהשהותו עד לאחר פסח ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ע"כ. הרי לפניך דאינו אלא איסור דרבנן וזה שהקשה ט"ז וס' פני יהושע על הב"י ע"ש. איברא דיש לתקן לשון הטור דבודאי גבי תערובת כתב דוקא שאין לאו בתערובת משמע הא איסורא דאורייתא איכא. ומ"ש אלא איסור דרבנן נמשך על ולא חמץ נוקשה. וא"ת אם מרבינן תערובת לאיסורא מכל א"כ נוקשה נמי לרבי לאיסורא י"ל דמסתבר לאוקמיה אתערובת לאיסורא כיון דבלא"ה כשהוא בעין אסור מדאורייתא דחצי שיעור הוא ובס' פני יהושע חולק על הר"ן באומרו דע"כ תערובת חמץ אינו איסור דאורייתא דא"כ עובר נמי באיסור בל יראה כמו שהאריך למעניתו שם דעל חצי זית נמי עובר בבל יראה ע"ש באריכות אבל לפי שיטתי דתערובת חמץ אייתינן מריבוי דכל לרבנן א"כ לק"מ דאפי' באכילה לא הוי מחייב אי לאו דרבינן קרא ומהיכי תיתי בל יראה וכמו שהקשה ר"ת על פירש"י ואף לשיטתו דחצי זית עובר עליהן בבל יראה היינו כשהוא בעין ולא בתערובת ודו"ק:

דליכא . אע"ג דלקמן בשמעתין דהיתר מצטרף לאיסור (דף מ"ד) מסיק הש"ס דבכותח יש כזית בכא"פ. הכא באכילה איירי דלית ביה כזית בכא"פ דאי בעיניה קא שריף בטלה דעתיה. אי מישטר קשטר לית ביה כזית בכא"פ:

אע"ג . דהא קתני הרי אלו באזהרה:

שיאור . ותימה דהא איכא למימר דהתם היינו טעמא משום דמספקא ליה לר"י אי שיאור חמץ גמור הוא או מצה כדאמרי' בפ"ק דחולין דף כ"ג ומ"מ ליכא למפשט מהך מתני' דאי נמי דבריה בפני עצמו היא אסרתה התורה וגרע מנוקשה וצ"ע:

בלשון . ולאפוקי דעת המאור שאמר כיון דשנה רבי לר' מאיר בלשון חכמים א"צ לשנות גבי שיאור שלוקה עליו ולא כן דעת הרמב"ן ורבינו דאטו בחדא מחתא מחתינהו היכא דאמר אמר:

הלכך . אם שהוא דוחק סמך הרי"ף אדר"י דאמר כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר והא ר' יוחנן אמר הלכה כסתם משנה וא"כ חמץ בפסח נמי. אע"כ דלא ס"ל לר"י הך סתמאכשאר סתם דסתמא קמא הוי סתם יחידאה כר"מ או כר"א וסתמא [בתרא] אתיא כחכמים ואולמי הך סתמא וכמ"ש תוס' בפ' מרובה (בבא קמא דף ע':)

סעיף מז

ולכתוב . וקשה מ"מ בהא הוי להכריע דלפירש"י בחצי זית עובר באיסור בל יראה ולפי' ר"י חצי זית אינו בבל יראה. וצ"ל דרבינו ס"ל דלפירש"י חצי זית אינו עובר כי אם בעריבה לבד ע"י צירוף שיש שם חצי זית הרבה ובזה נסתלק קושיות תוס'. אלא דלר"י צ"ל דאפי' בעריבה אינו חייב לבער מדנאדו מפירש"י א"כ אין נפקותא יוצא מביניהם כי אם בעריבה ע"ז מספיק טעם הזה שישראל קדושים הם וגוררין ובזה נסתר מה שבנה ע"ז בס' פני יהושע סי' ט"ו על פירש"י דס"ל חצי זית עובר מדאורייתא מלבד זה שגה ברואה שר"ל שתוס' ג"כ ס"ל דעובר על חצי זית מדאורייתא דא"כ קושייתם שהקשה על פירש"י לדידהו נמי קשה ובהדיא כתבו תוס' דלא הוי אלא מדרבנן שמא יחזור ויתן טעם ע"ש וסכין מהירות פולטתו ע"ש:

סמך בירושלמי. פ' כל שעה הלכה ב'.

מוקי . פי' שטחו בטיט והא דתנו שיחדה לישיבה הא קמ"ל דאי לא טחו בטיט סביב אפי' יחדה לישיבה לא מהני. ב"ח. וזהו נגד הבבלי דבשמעתין משמע דר"א דאמר בטלה אפי' בלא טח בטיט כ"א יחדה לישיבה לחוד סגי:

כיון . וקשה לי הא דאמרי' בפ"ק דף ו' הבודק צריך שיבטל מ"ט אי נימא משום פירורין הא לא חשיבו ומאי פריך אימא מש"ה צריך לבטל כדי שלא יצטרף הפרורין מבית ועליה או בית ואכסדרה ולא ביער אותם שני חצאי זיתים מש"ה צריך ביטול והוי

ספיקא דרבנן. וצ"ל דהאיבעי קאי כגון שהחוט בין שני חצאי זיתים אלא שאין ניטלין עמהן וכמשמעות בהרמב"ם ובש"ע וצ"ע:

ואבי העזרי כתב. דס"ל כהנך גאונים שהביא הגהות מיימוני פ"ב דהל' חמץ ומצה דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בשל סופרים:

ולאו . והרב המגיד וכ"מ מבארים דוקא בדבוקים הא לאו הכי חייב לבער:

סעיף מט

ירושלמי . פרק כל שעה הלכה ז':

מלוגמא . היינו שנכנס פסח ואח"כ נסרחה והקילור והרטייה ואספלנית מסריחין מיד. מש"ה פלגינהו בתוספתא ולא תני מלוגמא בהדייהו:

כתב . ועיקר שהביא רבינו דין זה להורות דאסור באכילה. דאלו לקיימן בפסח ה"ל להביא דברי רמב"ם דין י'. ולא מהמאוחר דין י"ב ע"ש:

סעיף נ

משמע . הא דאמר בגמ' טח פניה בטיט בטלה פי' רבינו שטח פני הכופת מכל צד ובטל מתורת חמץ ע"י כך ולא כפירש"י שטח פניה לתקן לישיבה ובזה מיושב מה שהקשה מהרש"א בד"ה כופת שאור על מהרש"ל וז"ל ואין מובנים לי דהא קושטא לת"ק דטח בטיט מהני לבטל כו' דהא דטח בטיט מהני לבטל לתנא קמא היינו כשטח פני הכופת מכל צד ומפסיל החמץ בכך. ואינהו פליגי דטחו בטיח על גבה לתקן לישיבה ודו"ק:

סעיף נא

בן בתירא. ס"ל כר' יהושע דלא אמרי' הואיל וכ"כ תי"ט וא"ל דס"ל דאמרי' הואיל אלא ה"ט דמצוה להפריש מן העיסה דראשית עריסותיכם כתיב. וכ"כ ב"י סי' תנ"ז:

דלא . דהא ר"ע אומר דף מ"ח תפח תלטוש ידיה בצונן לכ"ש שהמים צוננין מעכבין את העיסה להחמיץ:

ואם . וא"ת אף שקרא לה שם תאפה ותשתרי מכח הואיל ואי בעי איתשל עלה כמ"ש רבינו בסמוך סי' ז'. ואין לומר כיון שיכול לעשות בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל. דא"כ אפי' בלא קרא לה שם תטיל בצונן ולא לאפות ולהתיר מכח הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה וי"ל בלא קרא שם שרי בלא הואיל כמו שפירש"י בריש הסוגיא ואע"ג דאיכא חדא דלא חזיא משתרי דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא א"נ כשלא קרא שם לא שרי אלא מטעם הואיל. ועדיף משתטיל בצונן שמא לא נזהר יפה משא"כ

כשקרא שם הוי תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרי'. והקשה מהרש"ל לקמן (דף מ"ח) יבצע מחדא על כל העיסה ומשתרי בלא הואיל. ותי' שצריך להפריש חלה שלימה. ע"כ לא יפה המה עושים בע"פ שמצרפין בסל כל המצות ומפרישין חצי מצה על המצות:

הסל . ע"כ דברי הרי"ף:

כיון . וליכא למימר דיבצע מכל חדא וחדא דהא קתני ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. משמע הא אחר אפי' קורא לה שם ומפריש חדא חלה על כל העיסה כולה. וא"ת הכל קשה יבצע מכל חדא וחדא. י"ל דהוא טרחא יתירא. א"נ דמצוה להפריש חלה שלימה כדכתיב תרימו חלה וכ"כ רש"י ויעשה עוגה קטנה אצל גדולה:

משמע . דהא מתני' מיירי כשגלגל כשיעור חלה. דאי בדלית בה כשיעור חלה. מאי קאמר כיצד מפרישין חלה בטומאה. הא לית בה שיעור חלה ותאפה קבין קבין ואל יעשנה החלה בטומאה כדתנן במס' חלה וכ"כ הר"ן והמאור. אך קשה לי אימא איירי בדלית בעיסה שיעור חלה. ואפ"ה בעי צירוף סל כדי להפריש חלה על כל המצות דחיישינן שמא יבואו אח"כ לידי צירוף ונתחייב בחלה ואוכל טבל כמ"ש רבינו בפ"ק דביצה ס"ס י"ג וצ"ע:

אבל . וקשה דהא רבינו גופא כתב בפ"ק דביצה סי' י"ג וז"ל ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרי אוכל והולך ואח"כ מפריש וי"ל דהכא קאי לפרש דברי ר"א וחנא בא"י קאי דבעינן מוקף. והתם איירי בחלת ח"ל. ועי"ל דהכא איירי בשתי עיסות שיש בכל א' כשיעור ורוצה להפריש מא' על חבירו דבזה בעינן מוקף. והתם בביצה מיירי כשלש עיסה אחת שיש בו כשיעור ומחלקה למצות אז לא בעינן הקפה. ט"ז סי' תנ"ז:

מדאמר . לפי מ"ש רבינו בהלכות חלה דנגיעה בעי קשה הא בתנור צריך ליזהר שלא יגעו מצות זו בזו בעודן לחין. כמ"ש רמ"א ס"ס תס"א וא"כ אמאי א"ר יהושע התנור מצרפן ומכאן ראיה שבדיעבד מותר אם נשכו זה בזה דחום התנור שולט למטה וכ"כ מהרש"ל בשו"ת סי' נ"ז שהביא ראיה לדין זה ויש לדחות ראייתו כמ"ש הוא בעצמו שיש קצת סעד ע"ש. אבל ראיה זו ראיה נכונה:

ובמקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי. או קטנה שלא ראתה נדה. ואי ליכא קטן וקטנה לא תקרא לה שם עד שתאפה ולכי נפק יומא טבא שרפינן לה. הרי"ף:

ובמקום שיש כהן קטן. אבל כשאין במקום כהן קטן לא שרי מטעם הואיל ומקלעי אורח כהן דלא שכיחי:

ואסיקנא היינו הא דקאמר רמי בר חמא הא דרב חסדא ורבה מחלוקת ר"א ור"י היא. ורש"י פי' דפליגי בהואיל אי בעי בצע מכל חדא וחדא. אבל הרי"ף ורבינו מפרשי

דרמי בר חמא ס"ל דפליגי בהואיל איתשיל כתחלת הסוגיא לפירש"י. אך קשה לי אי פליגי בהואיל איתשיל היאך תמצי לומר דרב חסדא כר"י. הא אמרי' לקמן (דף ס"ב) דרב חסדא סבר דלחומרא אמרי' הואיל ור"י אפי' לחומרא לא אחרי' הואיל:

ורבי פסק. עי' בפ"ב די"ט סי' א' מ"ש בזה. וא"ת# אימא טעמא דר"א לאו משום הואיל אלא היינו טעמיה דס"ל טובת הנאה ממון. וי"ל דס"ל לרי"ף ורבינו להלכה ט"ה אינו ממון ואנן קי"ל כר"א והוי קשה הלכתא אהלכתא. ועי' מ"ש סוף פרק האיש מקדש שמכאן מוכח נמי שמ"ש רבינו שם וכן הלכה הוא ט"ס:

אמר רבה קבא. וגי' בש"ס אמר רב ועי' מ"ש בפ' כל שעה סי' ט"ו:

ונהי . דאם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזים כדקאמר לעילדף ל"ו:

דכתיב . ה"פ אפי' כשהלחם הוא בסל וראוי לאכילה תרימו חלה. וסייעתא מן האי קרא לא מצינו בשום פעם בש"ס:

תני . בתוספתא שלנו ליתא. ואפשר שכוון להך ברייתא דמייתי ת"ר סידוק כקרני חגבים דברי ר"מ זה וזה האוכלן חייב כרת אתאן לר"מ:

סדקין מלמטה. ע"כ דברי הרי"ף:

דכיון דלא תני הא דר"מ לעיל כי הכא בל' חכמים. דהכי ה"ל למתני ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו והאוכלו לוקה:

חזרנו . וא"ת למה נפקא מיניה לדידן הא לר"י מ"מ שיאור לר"י אסור באכילה כמ"ש לעיל (דף מ"ג) מדקתני ונותנו לפני כלבו אתאן לר"י. וי"ל דנ"מ לר"מ אסור בהנאה ועובר בבל יראה. אבל לר"י אינו עובר ומותר בהנאה לתת לפני כלבו:

סעיף נב

כבא . וטעמא כי המצה יש לפניה ז' ברכות וברכת נישואין ג"כ יש לה ז' ברכות. מהרי"ל וה"פ קידוש יש ג' ברכות של הכוס וקידוש ושהחיינו ועל כרפס שתים על נט"י בזמניהם היה מברכים משום סרך תרומה ועל פרי האדמה. וברכת גאל ישראל ועל אכילת מצה. אבל נט"י וברכת המוציא לא חשיב דביום כשאוכל נמי מברך אלו שתי ברכות דלא כפי' מהרי"ו סי' קצ"ג:

בבית . מכות מרדות ודוגמתו בפרק שני נזירים (נזיר דף נ"ח) מאי לוקה מדרבנן:

ונראה דוקא. עי' בהר"ן באריכות:

סעיף נג

סעודות אירוסין. היינו בע"פ דאלו בחוה"מ אסור לעשות סעודת אירוסין. ועי' מ"א סי' רמ"ט ס"ק ג' מ"ש בזה ודבריו נכונים:

דקי"ל . בפ' בכל מערבין סי' ב'.

דקרי . אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה הוי כהולך לשחוט את פסחו. רש"י והרע"ב:

סעיף נה

אילמלא . ביו"ד עי' מגילה דף כ"א תוס' ד"ה אלמלא.

כל . ר"ל דבגמ' פריך ות"ק אמאי לא קתני אף אין מכריזין על אבידתו ומשני זימנין דנפיק מיניה זרע מעליא ואכיל ליה שנאמר יכין רשע וצדיק ילבש. נשמע מזה דיש אומרים לא ס"ל הך סברא דיכין רשע. ומ"מ דייקינן מיניה הא לגוזלו אסור ואמאי הא אפי' גופו מותר לאבד ממונו לכ"ש: הדרן עלך פרק אלו עוברין פרק ד

סעיף נו

והיה . ורש"י פי' טעם המנהג כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת פסח ותיקון מצה לצורך הלילה ורבינו נאיד מפירש"י דא"כ ערב יו"ט סוכות הרי יש לו לטרוח בסוכתו וד' מינין כמו שתי' ר"ת בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פ"ג) ד' פרקים בשנה משחיטין כו' הא דלא חשיב עיו"ט של סוכות משום דכ"ע טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה. אבל רש"י לא ס"ל כתי' ר"ת כי אם כמו שתי' תוס' במס' ע"ג דף ה' בענין אחר ע"ש. ולפ"ז ל"ק מערב סוכות כמו שתי' תי"ט דשאני צרכי מצה מעשיית סוכה דסוכה רגילין להקדים לעשות:

סמוך . עי' חידושי מהרש"ל וכ"פ הב"ח. אמנם בח"א בסי' רנ"א ס"ק ב' מסיק דהא דקתני מן המנחה למעלה מנחה קטנה והאריך בראיותיו. א"כ לפסק דידיה קושיא במקומו עומדת מאי קאמר סמוך למנחה שרי הל"ל התם ג' שעות ומחצה אחר חצות שרי הכא מחצות. ונ"ל ליישב ע"פ מה שאמר לקמן (דף ק"ז) איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן דלמא אתי למימשך ואתי לאימנועי מלמעביד פסחא. או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ע"ז דייק הכא מאי איריא ערבי פסחים. אלא ש"ת הא דקתני מן המנחה ולמעלה היינו מנחה קטנה ותפשוט איבעיא דלקמן. ע"ז משני לעולם איתא לך מנחה גדולה אלא דהתם סמוך למנחה שרי והכא אפי' סמוך למנחה אסור. כל זה למדתי דלא

תפשוט האיבעיא. אבל לפי האמת אמרי' הא דקתני מן המנחה ולמעלה היינו מנחה קטנה ומ"ש ט"ז בזה הוא דוחק ע"ש. אמנם נראה דאין הכרע בראיותיו דאיכא למימר דתקיעה שניה לבטל העיר ממלאכה היינו מדינא ועד תקיעה שניה ממנחה גדולה אינו רואה סימן ברכה. והאי דירושלמי שהביא הטור ח"מ בסי' של"א דפועל דאורייתא צריך לעשות אצל ב"ב עד סמוך לשקיעת חמה היינו משום דהתנה עמו לעשות עמו כפועל תורה. ובתקיעה שניה אינו אלא מדרבנן להרחקה. וא"ת מ"מ קשה לאיזה צורך הביאו הטור והפוסקים הך דינא דירושלמי. הלא הפועל אסור מדינא לעשות מלאכה מן תקיעה שניה. י"ל דנ"מ דמנכה לו אותן שעות מתקיעה שניה עד סמוך לשקיעת החמה דהא התנה עמו לעשות לו כפועל תורה וכל תנאי שבממון קיים כנ"ל:

סעיף נז

שעושה מצוה שלא בכוונה שלא לשמה. כמו כן לומד תורה מחמת עצלות שלא רצה לעשות מלאכה. אבל תוס' בפ' היה קורא ובתענית דף ז' פי' שעוסק בתורה כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ע"כ. ובין כך ובין כך כיון שסוף סוף המצוה נעשית והוא אינו מכוין לא לעבירה ולא למצוה שכר יש בעמלו עיין ברמזים:

וכה"ג אמרי' בירושלמי. אדלעיל מהדר שאמר שלא לשמה היינו שאין לומד ע"מ לעשות. ע"ז מסתייע מן הדין ירושלמי:

סעיף נח

אנן לא אפשר לן. מהא הוכיח מ"א ס"ק א' בסי' רנ"א הא דאמרי' העושה מלאכה בערבי שבתות אינו רואה סימן ברכה אבל פרקמטיא שרי. ולי אין ראיה מזה אימא עד חצות היום עושה בסחורה ולא יותר ונראה להביא ראיה מהאי שלהי פרק איזהו נשך דרב אשי שלח לרבינא בהדיא פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאיתרמי לי קטינא דארעא למיזבן ע"ש. ראיתי בחידושי פוסקים של אדמו"ר מוהא"ב שמביא ראיה מהך עובדא דבני בישן שאפי' התרת נדר לא מהני דכי בפעם א' מתו כולן אבוהון ובפעם אחת באו בניהם לשאול שאלה זו אלא ודאי שגם בתחלה נהגו בניהם ג"כ שלא הלכו מצור לצידון. א"כ קשה אמאי אמר להו ר"י אל תטוש תורת אמך תיפוק ליה מצדם צריכים לקיים נדרם אלא ודאי פשוט להכי קאמר אל תטוש דלא מהני להו התרת חכם אבל אי מצד עצמם היה רשאי להתיר להם ודלא כפוסקים שאמרו דמהני התרת נדר אפי' למנהג שנהגו אבותיהן ע"כ. ולא אוכל להבין את מושל. דאיכא למימר משום הני

בניהם שיש בהם שעדיין לא נהגו במנהג אבותיהם מש"ה אמר ר"י להן שאל ישנו ממנהג אבותיהן משום אל תטוש:

אמר רב חסדא ובכותאי. משמע הא בפני ת"ח רשאי להתיר בפניהם. ונסתפק ר"י במנהג שאינו חשוב דיכולין להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן ולא רצו לומר להם מותרין אתם משום דבני מדינה חשיב להו ככותאי אבל לתלמידים משמע שהיו אומרים מותרים אתם. או דילמא דיכול להתיר עצמו בפניהם אבל להם אין להתיר וה"ק לא ר"ל להם מותרים אתם ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג שטות ולתלמידים היה מתיר עצמו בפניהם אבל לא להם. ורבינו לא הזכיר מספק זה שנראה פשוט לו מדקתני לא ר"ל מותרים אתם ודייק הא במקום ת"ח היה אומר להם מותרים אתם. והא דקתני אי אתה רשאי להתירן בפניהם בכותאי משמע הא במקום ת"ח רשאי להתירן בפניהם אבל אין רשאי לומר להם מותרים אתם. דאיכא למימר לרבותא נקט הכי דבכותאי אפי' בפניהם אסור לנהוג היתר:

וקשה היאך התיר רבי בית שאן. וקשה אימא בית שאן מקום ת"ח היה. ותי' פ"ח דבית שאן היה מכובשי עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. ושם לא היו מצויים ת"ח כמ"ש תוס' ריש גיטין באשקלון. ובס' משא מלך תי' דבמקום ת"ח רשאי לנהוג היתר בפניהם. אבל אסור לומר להם מותרים אתם וא"כ מ"מ קשה היאך התיר רבי בית שאן ואמר להם מותרים אתם. ולפי מ"ש לעיל רבינו ס"ל דרשאי לומר מותרין אתם צ"ל כתירוץ ראשון:

אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה כמו שאר דברים. מדקאמר יכול להתיר לו ולא אמר יכול להתיר להן וקאי אכולהו שיכול להתיר החכם אפי' מנהג בנים שהיו נוהגים במנהג אבותיהן. ש"מ דבכה"ג אין החכם יכול להתיר. והדעת תורה נותן זה. דהא עיקר התרת חכם. אחר שהנודר מתחרט שקיבל עליו מתחלה בתורת נדר והוי כנדרי שגגות. זה שייך באדם עצמו שנהג באיזה דבר לסייג ולפרישות. משא"כ בבניהם שנוהגים במנהג מחמת אבותיהם שקבלו עליהם מנהג זה. מאי מהני פתח חרטה של הבנים אם הם מתחרטים אבותיהם אשר בארץ המה אינם מתחרטים. אך הב"י סי' רי"ד כתב ז"ל דהא דאמרי' בפ' מקום שנהגו דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור א"א רשאי להתיר בפניהם. והיינו דוקא בכותאי או במקום שאינם בני תורה. היינו דוקא כשהיו יודעין שהן מותרים ואסרו עצמן בהם. ובניהם החזיקו במנהג אבותיהם וסוברים דמדינא אסירי כי האי דבני ביישן דאיתא התם דא"א רשאי להתירן בפניהם ממילא בלא התרת חכם. ומיהו ע"י שאלת חכם ופתח חרטה מתירין להם ע"כ. ונראה לפרש דה"ק דודאי ע"י שאלת חכם אין יכול להתיר להם מנהג של אבותיהן. אך בהך שנהגו בניהם שסברי שמדינא אסור

והוי לגבייהו כמו נדר וכדי להצילם שלא יכשלו בעון נדרים יוכל להתיר להם אותו נדר ומנהג. אמנם אותו מנהג שצריך לנהוג כמנהג אבותיהן אין להם היתר בחרטה משום אל תטוש. אמנם אין איסור חמור עליו כמו נדר שהנהיג מצד עצמו. כנ"ל. וה' ינחני בדרך אמת. וכל הפוסקים האריכו בזה. מהרשד"ם ומהר"י קולין ובס' פרי חדש א"ח סי' תס"ח ובסי' תצ"ו. ובשו"ת מים רבים בי"ד סי' ס"ה וס"ו והנלע"ד כתבתי. והילך לשון פ"ח בסי' תצ"ו בדיני מנהגי איסור. ומיהו ע"י שאלת ופתח חרטה מתירין להם כשאר נדרים כן נ"ל עיקר. והכי איתא בירושלמי דגרס התם בני בישן קבלו עליהם שלא לפרש בים הגדול אתון שאלון לרבי א"ל אבותינו נהגו שלא לפרש בים הגדול אנו מה אנו. א"ל מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו ממנהג אבותיכם. ופריך ואין אדם נשאל על נדרו ומשני תמן מי שנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו. כלומר כיון דכן אין לבנים התרה כסברת הרשד"ם. הדר פריך כ"ש יהיו מותרים. כלומר אם אפי' האבות שנדרו יש להם התרה במכ"ש הבנים שהם עצמם לא נדרו דקילי טפי והשיבו דרבי תלמידיה דר' יהודה דאמר אסור לפרש בים הגדול. כלומר וא"כ היה מנהג מיוסד ע"פ הדין ולית ליה התרה. מהנא שמעינן דמנהג מחמת סייג אית ליה התרה תרתי שמעינן מיניה דכי היכי דלאבות יש להם התרה ה"ה לבנים וכל דכן הוא עכ"ל. ואגב שיטפיה במחילת כבודו לא דק. דכפי ס"ד המקשן סבר שהן נהגו שלא לפרש בים הגדול כמו שנהגו קצת בני אדם שלא לאכול גבינה או לפת שהוא דבר רשות. ומש"ה פריך כ"ש יהו מותרים בלי התרה כלל אטו אם נהגו אבות איסור בדבר הרשות שאתה אומר שהבנים צריכים לנהוג כמנהג אבותיהם. כמו שהזכיר סברא זו במ"א סי' תס"ח ובפרי חדש שם מכח קושיות ר"א מזרחי ע"ש. אמנם בתר דמשני דרבי ס"ל כר"י דאמר אסור לפרוש בים הגדול. נמצא הנדר משום סייג מש"ה אין להתיר לבנים אפי' ע"י התרת חכם:

כדפריך לקמן ממתני' ארבה בר בר חנה. דודאי בשינויא דרב אשי דמחלק בין דעתו לחזור או אין דעתו לחזור. מתני' ובריייתא נמי מתורצים. אך על המקשן קשה אמאי לא פריך מתני' ובריייתא אהדדי.

סעיף נט

ה"ג אתו ואמרו ליה לאבוה. פי' רב הונא. ור"ן פי' אבוה דשמואל:

אמר אביי הני מילי מבבל לבבל. עי' בס' פ"ח א"ח סי' תצ"ו שהאריך בזה בקונטרס דיני מנהגי איסור:

כי הא. פ"ק דחולין דף י"ח:

כדמוכח לקמן. בשמעתין דף נ"א:

סעיף ס

מנדין על שני י"ט של גליות. הקשה הר"ן לפעמים מצינו דמנדין על דבריהם כהאי דהכא. ובכירה אמרי' המבשל בחמי טבריא לוקה מכות מרדות שהוא מדבריהם. ותי' דבמלתא דעיקרא מדרבנן משמתינן ליה אבל אם הוסיפו על דאורייתא ועבר על ההוספה מנגדינן ליה. והפ"ת א"ח ריש סי' תצ"ו מחוי ליה מאה עוכלי בעוכלי ומסיק דהכל לפי ראות עיני הב"ד פעמים כך פעמים כך ע"ש באריכות ודבריו נכונים.

ה"ג אמר רב. שם מיתה:

סעיף סא

הוא יחשוב שהקדישו מחיים ונמצא אוכל קדשים בחוץ. זהו פי' תוס'. ורש"י פי' שיהו סבורין שהקדישו לדמי פסח והתוס' הקשה על פירש"י דא"כ הל"ל שהוא קרוב למעילת קדשים. ולכאורה לפי תירוצם עדיין קשה דהל"ל קרוב למעילת קדשים ומטעם זה יהיה אסור אפי' עגל ופרה ופשוט דמה"ט אינו אסור אלא לכתחלה ומטעם שנראה כאוכל קדשים בחוץ אפי' דיעבד אסור ולפ"ז מנהג אשכנז גם ע"פ תוס' דלכתחלה מיהת אסור אפי' עגל ופרה. וע"פ זה אמרתי ליישב הא דפריך ובשר לא מיתיבי כו' ולא מותיב תיכף על רב. דלא ה"מ למפרך על רב דה"א גדי מקולס הוא אסור בדיעבד ושאינו מקולס אינו אסור אלא לכתחלה כמו שהקשה הב"ח. אלא דלפ"ז צ"ל דליתא להך טעמא כלל דקרוב למעילת קדשים אפי' לאסור לכתחלה. א"כ קשה על רב פפא דמתיר חטים לפסחא אפי' בשר עגל ופרה נמי שרי. וזהו שפריך ובשר לא אדרב פפא מאי איריא חטה אפי' בשר נמי וע"כ צ"ל דשאר בשר נמי אסור מטעם קרוב למעילת קדשים. ורב דאמר נראה כאוכל קדשים בחוץ אפי' בדיעבד אסור וצריך קבורה. א"כ קשה מיתיבי וכו' ודו"ק:

סעיף סב

כל המשיא בתו לת"ח ועושה פרקמטיא ומהנה מנכסיו. רצונו אם שמשיא בתו לת"ח לא די בזה כ"א צריך לעשות פרקמטיא בשבילו. ואם אינו מספיקו צריך להנהותו עוד מנכסיו. כי אם שלש אלה לא יעשה לו להחזיקו. צריך לבטל מלימודו. וכל המחזיק בשלשתן אז כאלו מדבק בשכינה:

סעיף סג

דסתם מתני' דריש פירקין עדיף מדברי חכמים. וקשה דהא כתב רבינו בפרק הפועלים סי' י"א דקי"ל כחכמים ולא כת"ק משום דחכמים נשנו בלשון רבים אבל ת"ק אשכחנא טובא דיחידים הם. וא"כ דברי רבינו סתרי אהדדי. ומה שלכאורה תירץ מ"א בסי' קפ"ח דבב"מ סמך על טעם אחר שכתב שם. ליתא. דהא באוקימתיה דר' אסי ודאיסי כתב רבינו שם כמו כן דהלכה כחכמים ובהני שינויי לא שייך טעם אחר ונראה מדנקט וחכ"א ביהודה כו' אחר כמה משניות. והפסיק בהפלוגתא משום דתני לה סתם מתני' מקום שנהגו גבי הלכתא פסיקתא דכל הנך מתני' מקום שנהגו להדליק ואינך הלכתא פסיקתא נינהו כדמשני בב"ק דף ק"ב. וזהו שדייק רבינו דסתם מתני' דריש פירקין עדיף מדברי חכמים אבל במקומות אחרים קים ליה דהלכה כחכמים. ומ"א תירץ דבכ"מ שהמחלוקת החכמים בצדו קי"ל כחכמים [אך] בפרק זה אין המחלוקת שנויה בצדו רק אחר כמה משניות לכן מקרי סתם גמור ועדיף מחכמים ובפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ב) ד"ה סתם כתבו תוס' היפך תי' מ"א כיון שאין מחלוקת בסמוך גרע טפי דהדר ביה רבי מן הסתם ע"ש. ובהכי ניחא מה שהקשה בס' מגיני שלמה במס' יבמות הלא קי"ל כר"א בן יעקב בכ"מ אפי' נגד סתם משנה ועי' מ"ש פ"ק דקדושין סי' ס"ב וראב"י אומר שאסור במלאכה משעת האור שהוא אורתא. ולפי' תוס' דראב"י סבר דלענין איסורא קאמר. מש"ה לא פסקינן דמנהגא הוא מדתני לה גבי הלכתא פסיקתא אלא דלפירש"י דראב"י אמנהגא קאי קשה. וי"ל ע"פ מ"ש התי"ט בפ"ב דכלאים כל היכא דלא איתפריש טעמיה דראב"י לא קי"ל כוותיה. משא"כ ביבמות דף ל"ז ודף ס' מפרש טעמיה דראב"י. וזהו כלל חידוש גדול:

ויראה דהך דשרי ר"מ לגמור במקום שלא נהגו. דהא דקתני ברישא כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד קאי אמקום שלא נהגו. והיינו לצורך המועד. והא דקתני בסיפא מקום שנהגו אין לא נהגו לא קאי כשאינו לצורך המועד:

ובשם הר"י ז"ל כתבו דכל היום שרי. וקשה לפי' ר"י מאי אריא במקום שנהגו שלא לעשות אפי' במקום שנהגו לעשות נמי שייך הך דינא. שיכול לגומרה אפי' אחר חצות. ב"ח. ולי לק"מ דהא ברישא סתמא קתני. ואיירי בין במקום שנהגו ובין במקום שלא נהגו דתרווייהו בהך דינא שוין:

סעיף סד

ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין. מדהביא הרי"ף ורבינו ברייתא זו על י"ד. צ"ל הא דמשני רבא הא והא בחוש"מ דלאו דוקא ה"ה דה"מ לאוקמיה הא והא בי"ד. אלא דאשמעינן כח דהיתרא דאם חצר נעשה כרפת אפי' בחוה"מ מפנין לאשפה. הדרן עלך פרק מקום שנהגו פרק י

סעיף סה

בירושלמי פרק זה הלכה א' ועיין פרק אלו עוברין סי' ז' מ"ש מזה:

סעיף סו

אע"ג דבשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך. מכאן ראיה דלא כמ"א בסי' תצ"ד דבליל שבועות אין מקדשין על היין עד צ"ה דכתיב תמימות תהיינה. והקשיתי לשאול לפ"ז מאי פריך מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות נמי דאם בע"ש ויו"ט אסור לאכול מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב. אבל קודם למנחה מותר לאכול דזה הוי כשיעור עיכול אע"ג שזמן אכילת שבת ויו"ט הוא מבעוד יום. ומינה בע"פ שאסור לאכול עד שתחשך ה"א שמותר לאכול מן המנחה ולמעלה. וא"כ ודאי צריכה רבה דצריך לאשמעינן ערבי פסחים. ואפי' להפוסקים דביו"ט של עצרת נמי אסור לאכול עד שתחשך. אף לדידהו קשה קושיית תוס' אמאי לא משני דתנא בפסח קאי. ומה שתי' תוס' דמשום פסח לא הוי מניח ערבי שבתות. אמנם לפי מ"ש לא יוכל למתני ערבי שבתות וצ"ע:

ולאכול קודם שתחשך. ובירושלמי דתני ע"ש לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה עד שתחשך. לאו דוקא. או משבשתא היא מכל הלין ברייתות דשמעתין דלא תני בהו עד שתחשך:

פירוש סמוך למנחה. מדברי ריי"ף עד הלכה כר' יוסי:

אמאי נקט מקמי תשע שעות. והר"ן הליץ בעדו משום דאף ערבי פסחים בכלל י"ט נקטה הכי. ורבינו ס"ל לדוחק דהא בברייתא דמייתי עלה תני ערב יו"ט וממעט ערב פסח.

מכלל דלא ס"ל כוותיה בהתחלה. והא דקאמר ה"ג דאפי' ר' יוסי לא קאמר. ה"פ דלא קי"ל כר"י אלא להפסקה אבל לא להתחיל. וכ"כ תוס'. ולפ"ז נ"ל להביא ראיה אחרת דאין הלכה כר"י בהתחלה מדפסק ר"י הלכה כר' יוסי בע"ש להפסקה. וקשה אמאי צריך

למפסק הא בלאו הכי קי"ל ר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי. אלא לאורויי דוקא בהפסקה קי"ל ולמעוטי בהתחלה לא קי"ל כר' יוסי:

והא ליתא דא"כ תקשי לך לר"י גופא מאי איצטריך לאשמעינן דאין מפסיקין כו'. ואין בזה השגה לה"ר ישעיה דאיהו מפרש הא דר' יוסי דתני אין מפסיקין אפי' בערב פסח דאין מתחילין כמ"ש הר"ר יחיאל בתוס' ד"ה מכלל דפליגי:

וא"ת כיון דחזינן דר"י בר חנינא ור' יוחנן כו' היכי שבקינהו רב אלפס ופסק כשמואל. ויש ליישב דאזיל הרי"ף לשיטתו בפ' חבית סי' ד' ובפ' הדר סי' כ' דאין הלכה כר"י לגבי תרווייהו רב ושמואל. ומש"ה לענין פורס מפה רב נמי כשמואל ס"ל דאמר שבת קבעה נפשיה ואין הלכה כר"י במקום רבים. אלא שרבינו אזיל לשיטתיה בפ' כירה סי' ד'. ובפ' במה בהמה פסק כר"י לגבי תרווייהו. ומש"ה מתמיה על פסק הרי"ף. ובזה ניחא שבסמוך מיישב רבינו פסק הרי"ף. ומראשית דברי הרי"ף לא יוכל לתרץ הכי. כי ודאי להרי"ף לשיטתיה לק"מ. אלא שרבינו רצה לקיים פסק הרי"ף לשיטתיה:

ורבי יוחנן ור"י בר חנינא בהתחלה איירי ולא בהפסקה. יש תימה היאך אסיק אדעתיה דר' יוחנן בהתחלה מיירי. מדקאמר הלכה ר' יהודה בע"פ ש"מ דפליג ר' יוסי בערב פסח והא ברייתא מפורשת ושוין שאין מתחילין. וע"כ א"א לאוקמיה כ"א בערב פסח. וא"כ ע"כ ר' יוחנן לענין הפסקה איירי וצ"ע רב:

ה"ה דנאסרה עליו השתיה וצריך לברך בורא פרי הגפן קודם קידוש. לכאורה אין סתירה מהך דהירושלמי דמשני התם אליבא דר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך ולדידיה א"צ לברך לא המוציא ולא פרי הגפן דלא נאסר עליו האכילה. אבל לר"י צריך לברך המוציא ועל היין. וי"ל דמ"מ לר"י נמי קשה והרי קידוש הוי ברכה הסמוכה לחברתה ועוד דלר' יוסי עכ"פ משתחשך נמי לדידיה אסור באכילה ובאותו זמן צריך לקדש ואי לא מברך על היין ה"ה שאין לברך המוציא.

אבל בורא פרי הגפן שהוא קודם הקידוש בשביל איסור השתיה לא הוי הפסק. רצונו דתרתי בעינן מחמת הזמן שיש איסור לאכול גם עביד מעשה הפסק באמירת קידוש משא"כ גבי יין עדיין לא הפסיק באמירת קידוש ע"כ על אותו כוס שאומר עליו קידוש א"צ לברך בפה"ג. משא"כ בברכת הלחש שזמנו אחר הקידוש. נשמע מן דא כשמקדש על הפת שהסדר הנכון לברך בתחלה המוציא על הפת ואח"כ אומר עליו הקידוש כמו כן מהאי טעמא א"צ לברך המוציא. וכ"כ מ"א סי' רע"א:

סעיף סז

ובירושלמי לא מצאתי. ובמרדכי הביא סברא זו בשם הר"ר אברהם וכמו כן בהגהות מיימוני פכ"ט מהל' שבת לא הזכירו מזה הירושלמי:

סעיף סח

בין שהבדיל לאחר שנטל ידיו בין נטילה להמוציא. וא"ת דהוי הפסק. י"ל כיון דאסור לאכול עד שהבדיל הוי צורך אכילה כמו גביל לתורא:

וראיה מהא דאמרי' בכיצד מברכין. ולכאורה אין ראיה דהתם שאני שהכוס ששתה לרוות צמאו מש"ה פוטר את היין שבתוך המזון. אבל כוס של מצוה שאינו להנאתו מנ"ל דפוטר יין תוך המזון ונראה דה"ק דמתחלה נעזר ממשמעות דשמעתין דאם קידש במקום סעודה פוטר את היין שבתוך המזון. אלא דאיכא למדחי הא דקאמר רב ידי יין לא יצאו אפי' יין שקודם הסעודה ונדייק מיניה הא אם קידש במקום סעודה א"צ לברך על היין שקודם המזון וע"ז מייתי ראיה מהאי דכיצד מברכין שאם פוטר יין שלפני מזון פשיטא שפוטר יין שבתוך המזון שבא לשרות ומכוס של רשות נשמע לכוס של חובה. וכ"ה כוונת תוס':

ואפי' בחול ודעתו לשתות יין בתוך סעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה וגם א"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה. וקשה זה משנה שאינה צריכה היא דהא מכללא דרישא שמעינן דא"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה דאל"כ פשיטא הוא שצריך לברך בתחלה על היין שבתוך הסעודה. והאמת יורה דרכו שזה שכתב רבינו וגם א"צ לברך על מה ששתה קודם הסעודה חידש בזה אע"ג שאינו שותה כלל יין תוך הסעודה. והוא מטעם שכתב רבינו לקמן סי' כ"ד והיין קודם הסעודה ג"כ הוי כמו דברים הבאים מחמת הסעודה דבהמ"ז פוטרתו שבא השתיה קודם האכילה לפתוח בני מעיים. והכא נמי אע"פ שאינו שותה להנאתו דהא כוס של חובה הוא. מ"מ איהו מלתא דידיה עביד. וזהו כוונת מהרש"ל בתוס' ד"ה ידי יין לא יצאו שאין כן דעת הרא"ש. והרב מהרש"א לא דייק בזה. ונעלם ממנו דברי רבינו לקמן סי' כ"ד.

סעיף סט

בי מר הוי מקדש לן אחר לן טעימו מידי. ה"פ כי הוה מקדש אחר לן טעימו מידי. היינו כל זה אמר רבה לתלמידיו קודם הקידוש שיתכוונו לצאת בקידוש שלו ולכוונו בדעתם שיטעמו מידי כדי שתהיה קידוש במקום סעודה. שהוא היה חושש לתקנתם דלמא

אדאזליתו כו'. דליכא למימר הא דאמר רבה לתלמידיו טעימו מידי בתר דקדיש להו דהא ע"כ התלמידים כוונו בתחלה לצאת בקידושא דרבה דהא קי"ל דבעינן דעת שומע ומשמיע אלא שדעתם היה לאכול בביתם דס"ל כרב ואח"כ אמר להם רבה דהלכתא כשמואל דבעינן קידוש במקום סעודה ובזה יצאו כיון דנמלכו ואכלו כאן במקום קידוש. וקשה ל"ל לרבה לומר דלמא אדאזליתו כו'. יהיה מאיזה טעם שיהיה. הא המה כוונו לצאת בקידוש של רבם. א"כ הכי ה"ל למימר טעימו מידי אי אתם מכוונים לצאת בקידוש שלי דאין קידוש אלא במקום סעודה דקי"ל כשמואל. ומזה סתירה למה שהביא הרב בעל ט"ז ראיה בסי' רע"ג ס"ק ב' ע"ש:

יש רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר. כ"ה דעת המרדכי. ומהרי"ל כ"כ שיסתכל בנרות ויכוין ב' פעמים נר עולה ת"ק לרפואה לפסיעה גסה:

והמקדש כיון שדעתו לקדש בביתו אין לו לשתות כי אסור לו לטעום עד שיקדש. והשר מקוצי סובר דמותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש. עיין מרדכי ראייתו באורך:

בירושלמי . סוף פ' כ"מ על מתני' היו יושבין:

דלפי הירושלמי מאי קאמר לשמואל ל"ל לקדשי בבי כנישתא והמרדכי אומר עוד דתלמודא דידן לא ס"ל הך דהירושלמי מדאמר רבה לאביי טעימו מידי. ש"מ דאף שהיה בדעתו לאכול באושפיזא לא מהני. ור' נסים לא חש להך כמו שתי' מרן הגאון דהיה חושש דלמא איתעקרא לכו שרגא ולא תרצו לאכול בלא נר כמ"ש רבינו ומש"ה אין יוצא בקידוש. והמרדכי ס"ל דעיקר חשש היה דלמא איתעקרא שרגא ואין קידוש בלא נר אבל היו אוכלים בלא נר ומש"ה לשיטתו ראייתו ראיה:

ומיהו בהא פליגי אגמ' דידן. דלשיטת ירושלמי רב נמי ס"ל אין קידוש אלא במקום סעודה. ותלמודא דידן לא ס"ל הכי דהא קאמר שמואל לטעמיה ואף ר"ה ורבה סברי דאין קידוש אלא במקום סעודה. משמע דאיכא מאן דפליג בהא. אע"כ צ"ל דגמ' דידן פליג אירושלמי א"כ ליכא סייעתא מן הירושלמי דאיכא למימר בהא נחי פליג אירושלמי אפי' קידש אדעתא דלאכול במקום אחר לא הוי קידוש במקום סעודה:

דהא דאמר ר' אושעיא כשהיה בדעתו לילך לבית אחר. ראיתי מקשין על מ"ש רמ"א בסי' רע"ג דמבית לסוכה חשיב כמפנה לפנה והוא מסכים שם עם המחבר שאם קידש לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת אינו צריך לחזור ולקדש. א"כ ה"ל למימר הא דר' אושעי אפי' אין בדעתו לילך לבית אחר דמבית לסוכה הוי כמפנה לפנה ולק"מ דהרב איירי כשאין מחיצה אחרת רק מחיצות הסוכה כמ"ש במרדכי כיון דהמחיצות

עשויות לתשמיש הסוכה הוי כמפנה לפנה באשר שהסוכה בתוך הבית אבל כשהסוכה בעלייה הוי כמחדר לחדר. ובדר' אושעיא גרסי' עולה ואוכל בתוך סוכתו כגי' תוס'. ומש"ה צריך לאוקמיה כשהיה בדעתו לילך יען המרדכי שפסק דלא מהני דעת מחדר לחדר ומפנה לפנה צריך דעת כי בגי' לא היה גורס ועולה אלא ה"ג מקדש בתוך ביתו ואוכל בתוך סוכתו. וע"ז קאמר בירושלמי דדוקא שהיה בדעתו לילך במקום אחר והרב רמ"א אף שאינו מסכים לגירסתו מ"מ נשמע לדידן היכא דהוי הסוכה בתוך מחיצות הבית הוי כמפנה לפנה ולדידן א"צ דעת. וכן פי' במ"א ע"ש וכותב הכל לדידן דמפנה לפנה א"צ דעת:

מארעא לאיגראדבהכי איירי ירושלמי. כדקתני עולה ואוכל בסוכתו:

ומהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחין. ע"כ דברי רבינו נסים:

והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו. הרי בעיניך תראה שרבינו הסכים להלכה באם אין אורחין בבהכ"נ דהוי ברכה לבטלה. ותימה על הטור סי' רע"ג שהביא בשם רב האי ולא כתב וא"א הרא"ש כ"כ כדרכו בספרו:

סעיף ע

אמר רב יוסף בר אבא אמר רב. כ"ה גי' של הרי"ף ובגמ' שלפנינו וגי' הרשב"ם ר' יוחנן:

הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה אחרונה במקומה. כתב מ"א בסי' קע"ח ס"ק ג' דאם הניח מקצת חברים א"צ ברכה ע"ש. וקצת קשה א"כ אמאי לא אשמעינן הך רבותא בברייתא דעקירות דאתיא כר' יהודה ולאשמעינן כח דהיתרא דאפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן מהני הניח מקצת חברים. ומרן הגאון הביא ראיה מברייתא דיומא דף ל' שהביאו תוס' בשמעתין דיבר עם חבירו והפליג נוטל את ידיו. ומפרש תוס' דה"ה דמברך המוציא. וקשה הא התם איירי בהניח מקצת חברים כדקתני מחזיר הטפיח על האורחים א"כ אמאי נוטל ידיו ומברך. דהא בהניח מקצת חברים לכ"ע א"צ לברך. אלא ע"כ איירי התם בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כדאוקי רב חסדא בלשתות. ולא מהני הניח מקצת. ולא אוכל להבין דא"כ אמאי תני בברייתא מחזיר הטפיח על האורחים ולא תני מחזיר הטפיח על המסובין אלא להכי דייק התנא ונקט אורחים שבאו אח"כ ובתחלה אכל לבדו. אבל אם היו מסובים אחרים עמו לא צריך נט"י ולא ברכה בתחלה כיון דהניח מקצת חברים. ואדרבה לפ"ז יש ראיה נכונה דמהני הניח אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן דהא

רב חסדא מוקי הברייתא בישבו לשתות. עוד כתב מ"א שם ס"ק ז' דבדברים שאין טעונין ברכה במקומן לא מהני הניח כ"א כשחזרו למקומן. אבל כשאוכלים במקום אחר לא. ומביא ראיה דאותן ששמעו קידוש בבהכ"נ צריכין לחזור ולקדש בביתם. אע"פ שהניח אורחים האוכלים בבהכ"נ ע"ש. ודבריו תמוהים היכי הוי הניח מקצת כיון דלא קבעו עם האורחים במסיבה. דאלת"ה מה יענה בשיטח הרשב"ם דחשיב יין מדברים הטעונין ברכה במקומן ומהני הניח אפי' כשאוכלים במקום אתר. ולי נראה לקיים דבריו ולא מטעמיה. דכל שאתה פוטרו מלברך משום הניח אינו כ"א אחר שחזרו למקומן. וכ"ה להדיא ברש"י וברשב"ם בדברים הטעונין ברכה במקומן פי' והולך במקום אחר לסעוד ע"ד קביעות הראשונה הלך לברך ברכה אחת על שתיהן לקיבעיה קמא הדר כלומר ע"ד סעודתו ראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו. משמע אפי' קובע גמר סעודה במקום אחר. ובהניח מקצת פי' א"צ לברך ברכה שלאחריה הואיל ועתידין לחזור. ומן הסברא הוא כיון דמטעם הניח צריך דוקא לחזור למקום קביעת החברים:

וקשה לרב חסדא מדקתני עקרו מכלל דבדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן וטעמא דהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניח שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. כ"ה הגי' בש"ס וברי"ף. ודע דבמרדכי כתב וז"ל בלא דיוקא הוי מצי לאקשויי מגופא דברייתא דקתני אין טעון ברכה לכתחלה. אלא מפרש הוא הקושיא. והוא פלא. ובפי' מהר"ם מטיקטין מגיה דקתני חזרו אין טעונין ברכה משמע הא אי אכלו במקום אחר טעונין ברכה לכתחלה אפי' בדברים הטעונין ברכה במקומן ע"ש. ודבריו צ"ע דא"כ לא משני רב נחמן בר יצחק מידי דרב חסדא דאמר כמאן דהא רבנן נמי קתני וכשהן חוזרין אינם טעונין ברכה לכתחלה אבל במקום אחר טעונין ברכה לכתחלה. אע"כ צ"ל כמו שכתבו התוס' ד"ה תניא כוותיה כיון דחזרו אין טעונין ברכה ש"מ דעמידתו ממקומו לא הוי גמר אכילה וה"ה במקום אחר. ועוד בברייתא דמותיב מינה לרב חסדא כיון דמצרכת הניח מקצת חברים בעינן חזרו. אבל כשאוכל במקום אחר צריך לברך דשם הוי כיחיד כמ"ש מ"א סי' קע"ח ס"ק ז' לענין דברים שאין טעונין ברכה במקומן. ולשון מרדכי ודאי צריך תיקון וכמו שהביא מהרש"א דה"מ לאקשויי מגופא דברייתא דקתני טעון ברכה לכתחלה היינו מסיפא בשלא הניח שם זקן או חולה. וע"ז מתרץ אלא מפרש הוא הקושיא. ועיין בפי' מהר"ם לובלין בפ' כירה (שבת דף מ"ו) ד"ה כבתה שכותב שם כלל גדול בענין לפעמים מקשה מרישא ולפעמים מדיוקא דסיפא ע"ש. ועפ"ז מבואר המרדכי:

ותניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן. וקשה לפי מה שס"ל לרבינו דיין הוי מדברים שאין טעונין ברכה במקומן ע"כ לא גרסי' יין בברייתא זו. ויש ליישב ע"פ מ"ש המרדכי דמיירי בסעודה של פת ומה שמזכיר יין היינו דכל הסעודה נקרא ע"ש יין כדכתיב במשתה היין:

דבמה דברים דברייתא דברי הכל פליג את"ק. דבפ' חלון (עירובין דף פ"א) אמר ריב"ל כ"מ שאמרו ר"י אימתי ובמה במשנתנו אינו אלא לפרש. דוקא במשנה ולא בברייתא. ורבינו הקדים כלל זה לאפוקי מה שתי' הכ"מ ליישב דברי הרי"ף דקי"ל כריב"ל לגבי ר' יוחנן. וריב"ל ס"ל דבמה לפרש. א"כ חכמים דר"י נמי ס"ל כרב ששת. להכי קאמר דבברייתא ריב"ל נמי מודה דבמה לחלוק ובברייתא דעקירוח יחידאה היא. אבל קשה אמאי לא מייתי תניא כוותיה דרב חסדא מרבנן דר' יהודה ומ"ש הרשב"ם משום דבהאי לא קתני יין בהדיא אינו נכון לשיטת רבינו דס"ל דיין לא הוי מדברים שטעונים ברכה במקומן. ומ"ש תוס' מש"ה לא מייתי סייעתא מינה משום דא"ד בסנהדרין דבמה נמי לפ'. הלא לפי הך כללא דכייל רבינו דבמה דברייתא כ"ע לחלוק קשה. ועוד מקשין תוס' אע"ג דחזרו מייתי ראיה לרב חסדא וע"ש שכתבו דוחק מנ"ל לאתויי ראיה לרב חסדא אימא חזרו דוקא. ונ"ל לקיים דברי חכמים ולתרץ קושיות אלו בטוב טעם והוא דודאי מחכמים דר"י לא מצי לאתויי ראיה לרב חסדא דה"א דחכמים כר' יוחנן ס"ל והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר"י וכ"ת הך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אמאן תרמייה איכא למימר דאתיא כר' יהודה. ומש"ה מייתי תניא כוותיה דר"ח דקתני חזרו א"צ לברך. וכ"ת דחזרו דוקא. אבל שינוי מקום צריך לברך. א"כ נולד לנו ראיה לרב חסדא מדרבנן דר"י וליכא למימר דרבנן כר' יוחנן ס"ל. א"כ הך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך אמאן תרמייה. וליכא למימר דאתיא כר"י קשה אמאי תני שינוי מקום צריך לברך ה"ל למתני רבותא יותר דאפי' חזרו לר"י צריך לברך. אע"כ צ"ל דאין לנו לחלק בין חזר למקומו או למקום אחר. א"כ תניא כוותיה דר"ח מהך ברייתא. דקתני חזרו בעקרו א"צ לברך ואם נפשך לומר דלעולם יש לחלק בין חזרו למקום אחר. והך ברייתא דקתני שינוי מקום צריך לברך אתיא כרבנן. ומש"ה דוקא שינוי מקום צריך לברך. אבל בחזרו א"צ לברך כאידך ברייתא. ליכא למימר הכי דא"כ הו"ל ת"כ דרב חסדא מדרבנן דר"י וליכא למימר ה"ה דברים שאינן טעונין ברכה. והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר"י. קשה אדרבה ה"ל לאשמעינן כח דהיתרא. וא"ל כמו שתי' הרשב"ם דאין כחו כח וחשיבות אם אין צריך לברך דסברא הוא דכיון שלא היה היסח הדעת בינתים למה יחזור ויברך כי כל זה דהליכה לא הוי כהיסח הדעת. אבל

אם נאמר דחכמים ס"ל לחלק בדברים שאין טעונין ברכה בין חזרו ללא חזרו ש"מ דס"ל דהליכה מקרי היסח הדעת. בודאי אי ס"ל לרבנן בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כשחזרו למקומן דא"צ ברכה. ה"ל לאשמועינן כח דהיתרא הזה אע"כ צ"ל דחכמים ס"ל בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אפי' בשינוי מקום א"צ לברך כר"י או אפי' חזר למקומו צריך לברך ודו"ק:

דאין זו שיטת הש"ס דבתר דמסיק דברי האמוראים בתיובתא דלימא בתר הכי תניא כוותיה. עדיפא מיניה ה"ל למיפרך על גי' זו דמה ת"כ דר"י הא ר"י סבר דשינוי מקום א"צ לברך אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כדמוכח מדמותיב תיובתא לר' יוחנן וכמו שפי' רשב"ם. ובהך ברייתא קתני עקרו משמע דוקא בדברים הטעונין ברכה במקומן הא בשאר דברים שינוי מקום צריך לברך וע"כ צ"ל דגי' זו ס"ל דעקרו לאו דוקא מדקתני יין אע"פ שאין טעון ברכה לאחריו. והא דפריך בשמעתין מדקחני עקרו מכלל דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן עסקינן לאו מלישנא דעקרו דייק אלא מדקתני כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע כמ"ש הר"ן. ע"ש א"כ מזה שהקשה רבינו על גי' זו נמי לק"מ. דבתחלה מותיב לר"י אע"ג דא"ל דהך ברייתא ר' יהודה היא ור"י סבר כת"ק מ"מ מותיב שפיר דהא עכ"פ לא ס"ל הך ברייתא כר' יוחנן וחכמים דר' יהודה כמו כן בודאי לא ס"ל כר"י דהא איכא למימר דלא פליגי רבנן על ר' יהודה כי אם בדברים שטעונין ברכה במקומן. אמנם בתר דמצא ברייתא דס"ל כר' יוחנן אפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן מדקתני יין. א"כ ליכא תיובתא מברייתא דקמותיב מינה לר"י דהך ברייתא אית לן למימר דאתיא כר' יהודה. ור"י סבר כהך ברייתא דסייע מינה:

סעיף עא

ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו בהמ"ז דברי ר"י. וז"ל הר"ן ור"י לטעמיה דאמר מפסיקין לשבתות והפסקה זו בהמ"ז וכמ"ש למעלה. ולפיכך קודם לה קידוש היום. כיון שהוא גורס לקידוש כדאמרי' ביין שהוא גורם לקידוש שתאמר עכ"ל. ואין דעתי מתחוורת בזה לפרש כן דברי הרי"ף דהא הרי"ף כתב לעיל כמ"ש רבינו סי' ב' אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר"י דאמר מפסיק את סעודתו ועוקר את השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו. ולפי דבריו צריכין לפרש הא דאמר ואח"כ גומר סעודתו היינו שמברך בהמ"ז. ובתר כן כתב ולא כר' יוסי דאמר גומר סעודתו ואח"כ מקדש שמפרשינן גומר סעודתו בלי ברכת המזון ודוחק מאד. ע"כ לבי אומר לי שס"ל להרי"ף הא דאמר ר' יהודה מפסיקין לשבתות אינו אלא הפסקת אכילה בעקירת השלחן ומקדש

ואח"כ גומר סעודתו ומברך בהמ"ז. ומוכרח לזה לתרץ קושיית תוס' דף ק' ד"ה ר' יוסי והיאך יעשה קידוש בלא סעודה הא אין קידוש אלא במקום סעודה. ומה שתירצו תוס' דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר סעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת זה אינו אלא לר' יוסי דהסעודה היה בשבת. אבל לר"י סעודת חול כיון דמפסיק בבהמ"ז אין זו נחשבת לסעודת שבת. והא דאמר ר' יהודה מביא כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום והשני אומר עליו בהמ"ז. אינם תכופים זא"ז אלא גמר הסעודה היא בין כוס ראשון לשני ולא אתא לאשמעינן אלא לאפוקי ר' יוסי כנ"ל:

וכן נראה. צריך ביאור למה נ"מ כתב רבינו וכן נראה הא מסיק בסמוך דאין חילוק בין גמר קודם חשיכה ובין לא גמר לעולם פורס מפה ומקדש. ונ"ל דנפקא מינה אם גמר סעודתו ומברך בהמ"ז ועכשיו אין רוצה לאכול כ"א אחר שעה או שתים בליל שבת וקידוש במקום סעודה דצריך להזכיר של שבת:

ואם הוא סובר דחשוב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לי טעמיה בהאי. הלשון והוא סובר דחוק דלהרי"ף א"א לומר הכי הך סברא דחשיב במקום סעודה דהא לפי מ"ש בסמוך דברי הרי"ף לעיל סי' ב' וע"ד שפירשתי. אם מפסיק סעודתו לר יהודה בקידוש צריך לגמור סעודתו אח"כ כי היכי דלהוי קידוש במקום סעודה וסעודת חול לא עלתה לו לעונג. אלא רבינו כותב כן לשיטתו לדינא אם יוכל ליישב דברי הרי"ף. אבל הרי"ף סבר שאוכל אחר הקידוש דלהוי קידוש במקום סעודה וכ"ת בהמ"ז ל"ל לפרוס מפה ולקדש. דהרי"ף סובר כדעת רש"י בהב לן ונברך דאסור למשתי עד דבריך בהמ"ז ואסור לאכול אפי' בברכה כן הוא סובר בשנטל ידיו אסור למשתי מכוס של קידוש עד שיברך בהמ"ז אע"ג דבהב לן ונברך פי' הרי"ף לקמן סי' י' עד דמברכיתו בורא פרי הגפן מ"מ כשנטל ידיו אסור עד שיברך בהמ"ז כדאיתא בש"ע סי' קע"ט ולהכי דייק הרי"ף ואדמשו ידייהו קדיש יומא ועיין מ"ש מ"א סי' קע"ט:

סעיף עב

אלא מביאין כוס אחר ואומר עליו שש ברכות. מלשון זה משמע דאין מביאין כוס זה אלא לאחר בהמ"ז וכן הוא בפרישה ודלא כמנהגינו שעומדים חיכף קודם התחלת בהמ"ז שתי כוסות. גם אלו מביאין תיכף שתי כוסות לא היה צריך לתרץ על מה שלא מברך בפה"ג על כוס שני כיון דשניהם עומדים לפניו:

וברכת אירוסין ונשואין הנהיג ר' משולם לעשות על כוס א'. ובתוס' אומר בשם ר' משולם על בהמ"ז ושש ברכות לעשות על כוס אחד דלא חשיב תרתי מילי דבהמ"ז גורם לשש ברכות:

ויש מקומות שנהגו לקרות הכתובה בינתים טעמים ראשונים בארצותיהם שמרחיקין האירוסין מן הנשואין. ומקדשין תיכף בבית אבי הכלה כשנעשה השידוך. וטעם זה נותן לשבח בארצות הללו שמקדשין תחת החופה:

סעיף עג

ואמר ר' יוחנן נהגו העם כב"ה והיה גורס במתני' דברי ר"מ. דאל"ה הא ר"י סבר הלכה כסתם משנה. תוס'.

סעיף עד

ורשב"ם פי' איתסר לכו למשתי עד דמברכיתו בהמ"ז. ובדף ק"ב ד"ה כשהן יוצאין כתבו תוס' ז"ל וכן פי' רשב"ם ור"ח לקמן איתסר לכו למשתי עד דברכיתו בורא פרי הגפן. עכ"ל ט"ס הוא וצ"ל וכן פי' רשב"א ור"ח:

דהא ליתא דהא מכי אמר הב לן ונברך אסור לשתות בלא פרי הגפן כ"ש שנטל הכוס בידו לברך דמשנטל הכוס בידו לברך אפי' לא אמר הב לן ונברך ולא נטל ידיו הוי היסח הדעת. וכ"פ בש"ע סי' קע"ט וב"י מצא בזה בס' ר' ירוחם. והלא דברי רבינו ערוכים. ובסי' הנזכר ס"ק ב' במ"א א' מראיותיו שהשיג על המחבר שם דנט"י נמי לא הוי אלא היסח הדעת. ומותר לו לאכול אח"כ בברכת המוציא דהא כאן איירי בנטל ידיו וקשה לדבריו דה"ל לרבינו להוסיף בק"ו כ"ש שנטל ידיו ונטל הכוס לברך:

ה"ג דדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה יוכיח. ועי' בתוס':

ושמא חשבו כבא מחמת הסעודה אע"פ שהפסיק בבהמ"ז. ועי' בתוס' בפ' זה דף ק"ה ע"ב ד"ה ש"מ מה שהזקיקו לזה ע"ש: ה"ג

סעיף עה

ואינה מן המנין. ונאיד מפי' תוס' משום קושיית מהרש"א ע"ש בתוס' ד"ה בעי:

והא דרב אשי לאו בהבדלה על הכוס איירי. וכן פירש"י שם. וצדקו דברי רבינו דמייתי הך דרב אשי שם בפ' השואל סי' ז'. אבל הרי"ף לכאורה תמוה דהא בפ' זה כתב נהגו העם לומר שלש וקי"ל כה"ג דמנהגא מלתא. וא"כ לאיזה צורך מביא שם בפ' השואל

הך מלתא דרב אשי. וצריך לומר דקמ"ל היכא דליכא מנהג דסגי בחדא אפי' לענין היתר אכילה ודוחק.

ברוך אתה ה' המבדיל בין קדש לחול. ובסי' רצ"ט הסכימו כולם לפסוק כר' עמרם שא"צ ברכה זו לא ברוך ולא שש ומלכות ובמוצאי שבת ליו"ט אומר המבדיל בין קדש לקדש. מהרי"ו:

אבל על הכוס מודה הוא למעבד כברייתא. כי גם [אם אמר] המבדיל בין קדש לחול מ"מ אסור *במלאכה עד שיבדיל על הכוס:

והלכתא כשמואל. מדאמרי' ספ"ק דחולין במוצ"ש ליו"ט חתמינן בין קדש לקדש ש"מ במוצאי שבת לחול חותמין בין קדש לחול. רשב"ם:

פירוש נפסוק בעקירת שולחן. וקשה מנ"ל לרבינו לפרש כן בשיטת הרי"ף דהא איכא למימר דתלמידי דרב נמי סברי בפריסת מפה אך בזה היו מחולקים שהמה סוברים שאין חיוב הפסקה מוטלת עליהם כי אם משחשיכה ורב ייבא חידש להם ואמר להם לא צריכיתו דאפי' בספק חשיכה סעודת שבת קבעה ולא צריכיתו לעיין אם חשיכה. וי"ל מדאמרי נפסוק שהוא עקירת שולחן כדקאמר לעיל (דף ק') כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה מאי לאו לעקירת שולחן. וע"ש בחהרש"א. ולפ"ז צ"ל הא דקאמר לא צריכיתו אתרווייהו קאי. לעיין אם חשיכה ולעקירת השולחן:

ואפי' ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי. ומדקתני סתם ולא חילק בין רב למעט ש"מ דאפי' לאכילת עראי אין מעשרין. ונשמע מזה דאפי' לאכילת עראי ספק חשיכה קבעה שבת נפשה. דאלת"ה אמאי לא מעשרין דהא אין בו תיקון דאי בעי אכיל אכילת עראי בלא מעשר ומדלענין מעשר קבעה נפשה קבעה שבת נמי לענין קידוש דסעודת ספק חשיכה נמי סעודת עונג היא:

היכא אשכחן דספק חשיכה קובעת לענין איסור אכילת עראי. דהא בברייתא די"ט קתני היה אוכל באשכול וחשכה לו שבת ר"י אמר לא יגמור מנ"ל ספק חשיכה. ואי ממתני' דאין מעשרין את הודאי איכא למדחי דאיירי לעשר לאכילת קבע. וצריך לדייק מדקתני סתם. ועל זה לא שייך לומר כשם שקובעת למעשר. כאלו היא משנה או ברייתא מפורשת. והרי זה תלה בדלא תניא:

אי קדיש יומא. והוא בלשון חכמים בין השמשות. כדקתני ריש ברכות ר"א אומר משעה שקידש היום כדקתני לעיל וקידש עליהן היום:

סעיף עו

ובעל העיטור פי' דלא פליגי רב ושמואל. נ"ל דקשיא ליה הא דתני משמיה דר"ע כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה. משמע אפי' טעימת פירות אסור ק"ו שצריך להפסיק הסעודה אפי' התחיל בהיתר דלא גרע מאכילת פירות וכבר הזכרתי מסברא זו בפ"ק דשבת סי' י"ח. וא"כ תקשי ליה הך דר"ע לרב ומש"ה פי' בעל העיטור דרב ג"כ ס"ל דמפסקינן בודאי חשיכה. אבל לשיטת רבינו צ"ל דהך ברייתא דר"ע לא מיתני בי ר' חייא ור' אושעיא מהא דרבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא. ואי אפי' טעימת פירות אסור אמאי לא קפדי אמיא. וא"ת לבעל העיטור אמאי איצטריך רב לאשמעינן דאין מפסיקין להבדלה בספק חשיכה פשיטא דאין מפסיקין דהא במ"ש בספק חשיכה אין מעשרין את הוודאי ופשיטא דאין מפסיקין דהא במעשר תלוי ולעינן מעשר עדיין שבת הוא כמו בע"ש בספק חשיכה קובעת לשבת משום דקובעת למעשר לענין שאין מעשרין את הוודאי. ואח"כ ראיתי קושיא זו בס' של מרן הגאון. ונראה ליישב דהא דקאמר סבור מיניה כשם שקובעת לקידוש כך קובעת להבדלה. המה תלמידי דרב היו מחולקים עם ר' ייבא שמפרש דברי הרב לענין אכילת עראי. ואינהו לא ניחא להו לפרש הכי דאין זה נכלל במלת שבת קובעת למעשר כמו שהקשה הרא"ש. אלא הכי מפרשי דברי הרב כשם שקובעת למעשר. כלומר כשם שאין מעשרין בספק חשיכה משום ספק שבת. כך קובעת לקידוש שאסור לאכול בספק חשיכה בלא קידוש אלא שחשו לעצמם מש"ה דייקי אי נגהי יומא שמא עדיין אינו שבת. אבל פסקו מלאכול משום ספק. והא דתלי קידוש במעשר ולא באינך אין מדליקין את הנר ואין מערבין משום דהך תני ברישא. ואי מפרשינן מלתא דרב הכי א"כ בספק חשיכה של מוצאי שבת קובעת נמי לענין הבדלה שאסור לאכול קודם הבדלה שמא הוא חשיכה. עד שאמר להם רב עמרם בפירוש אמר רב להבדלה אינה קובעת. וכיון שכן ע"כ צריך לפרש מימרא דרב כשם שקובעת למעשר כמו שסובר רב ייבא:

סעיף עז

וגם ר"ת כעס על ר"מ שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב בשבת. עיין פ' כל כתבי סי' ה':

ובשבת היאך היה כותב. סובב והולך להקשות נמי היאך היה כותב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום:

וא"כ בשבעה באדר שמת משה רבינו היה בע"ש. כל זה כתבו תוס' במנחות דף ל' ע"ש. ותמיהני שלא השיג אדבריהם מהא דאמרי' התם מכאן ואילך כתב משה בדמע. ובאמת בזוהר סדר תרומה מבואר כדברי רב שר שלום. ויש ליישב דבריהם ע"פ מה שדריש בספרי ויבכו בני ישראל שלשים יום קודם מותו וכ"ה בכוונת האר"י דף ס"א וימת משה כתב בעודו חי כי ראה כי סר צלו מעליו והוא שלשים יום קודם מיתה כידוע. וא"כ הא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכתב י"ג ס"ת היינו באותו יום. וצדקו דברי חכמים אלו ואלו דברי אלהים חיים שאם בשנה פשוטה מת ז' בו היה בשבת שבט מלא כשסר צלו היה ז' שבט בע"ש. וכן במדרש ילקוט דבשנה מעוברת מת באדר ראשון ושבט מלא אך סדר עולם א"א ליישב ע"פ דרך זה:

אמר רבא הלכתא. הרי"ף לא הביא בהלכותיו כ"א דברי רבא. ומ"ש בנוסחאות הרי"ף מבדיל והולך כל היום ט"ס הוא דהא להדיא מייתי ומסיק בסמוך דמבדיל עד יום רביעי עיין בפנים. ורבינו שהאריך להביא מימרא דבני ר' חייא משום דיש עוד לישנא בתרא דרבא דאמר מבדיל והולך כל היום כולו. והכריע תוס' דהלכה כלישנא קמא דרבא כדאמרי בני ר' חייא מש"ה מייתי הך דבני ר"ח:

ועד כמה עד רביעי בשבת. עיין מ"ש בפ' מי שאחזו סי' י"ד:

קידוש לילה קודם לכבוד יום וכבוד לילה. עיין מ"ש מ"א סי' קפ"ב ס"ק א' בזה אין ראייתן מוכרחת דלפי מה דמשני חביבה מצוה בשעתה והיין מצוה מן המובחר כדכתיב זכרהו על היין. דאלת"ה עדיין תקשי לך לישבקה עד למחר לכבוד היום ויקדש אריפתא:

סעיף עח

ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס. והקשה בתוס' בפ' אין עומדין דא"ל רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידושא כו' אמאי לא פשיט ליה מברייתא דהכא. וי"ל משום דאיכא ברייתא התם שסוברת שא"צ להבדיל כו' עכ"ל. ר"ל דרבינא מסופק הלכתא מאי מהנך תרתי ברייתות דסתרי אהדדי ומה שפי' מהרש"א בזה על פי דוחק נעלם ממני. ומה שכתבו תוס' והכא דמשמע ליה וכו'. מלתא באנפי נפשיה הוא ועל דבר שכתב הרשב"ם ע"ש:

ונראה להר"ר יחיאל מפרי"ש להביא ראיה מכאן. ובפ' אלו דברים סי' ב' מביא רבינו עוד ראיה אלימתא מדלא מזכיר בשום דוכתא זימון אלא בהמ"ז טעונה כוס משמע כל בהמ"ז אפי' ביחיד:

כיון דבדיעבד יכול לברך על כוס פגום. עיין בפ' אלו דברים סי' ב' שכתב רבינו ישוב וז"ל וצ"ל דאין בו אלא רביעית בצמצום. פי' שיש לקיים פי' רשב"ם אליבא דרב אשי דמוקי הברייתא אין לו אלא כוס אחד היינו אין בו אלא רביעית מצומצם. אבל בתחלה שרוצה לדייק מברייתא זו ש"מ טעמו פגמו וס"ד שיש בו יותר משיעור כוס א' לפי אותו ס"ד צ"ל באמת דכוס פגום אפי' בדיעבד אסור:

ובירושלמי סוף פ' שלשה שאכלו:

ומכשירו ואפי' במים יכול לתקנו. וקשה דבפרק אלו דברים כתב רבינו בהיפך דבירושלמי קאמר דמתקנין במים ומשם למד ונהגו לתקן גם במעט יין ששופכין לתוכו. אלמא דיותר טוב לתקן במים דהוי מזיגה חדשה משא"כ במעט יין ב"ח. ונראה דודאי אם יש רביעית יין או יותר שאינו פגום ודאי יותר טוב לתקן ע"י יין מבמים דמצא מין את מינו אמנם אם אין לו אלא מעט יין שאין פגום דה"א קמא קמא בטיל כמ"ש מהר"מ מ"ץ שהביא הב"ח ע"ז כתב רבינו שם בפ' אין עומדין דבזה עדיף להכשירו ע"י מים שמצוי יותר מרביעית מש"ה כתב רבינו שם בפ' אלו דברים ונהגו לתקן גם במעט יין ששופכין לתוכו. דבהיתרא לא אמרי' קמא קמא בטל כמ"ש מזה מ"א בסי' קפ"ב. ומ"מ רביעית מים עדיף:

ותימה א"כ הכא אמאי לא יבדיל על הכוס ויתקנו במים ויכשירנו לבהמ"ז. ושם סי' ב' כתב רבינו וז"ל וההיא דהירושלמי יש לדחות שהיה טועם כוס של קידוש בכלי אחר ומוזגו למחר להשלימו לכשיעור עכ"ל. כלומר דאין להביא ראיה מהך דהירושלמי דכוס פגום יכול לתקנו ולהכשיר במים דאיכא למימר דכוס של ר' יונה מעולם לא היה פגום שהיה טועם כוס של קידוש בכוס אחר ולמחר מוזגו להשלימו לשיעור ולא משום תיקון. וע"ש בס' מעדני מלך בד"ה ומוזגו שיש שם ערבוב דברים. ועל דברי רבינו הללו בנה בית יוסף יסודו וערך שלחנו בסי' רע"א סעיף י"א דלא כהרב בעל מ"א שכתב דכוס של חובה צריך לטעום מכוס שיש בו רביעית. ומה שמביא ראיה מדברי תוס' דף ק"ה בד"ה ש"מ טעמו פגמו ע"ש. שצריך לטעום מכוס שיש בו רביעית אמת שכן הוא בתוס' שם אמנם לא כתבו כן אלא לתרוצי סוגיא היאך קאמר ש"מ טעמו פגמו אבל בחר דמסיק רב אשי טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מלתא לדידיה איכא למימר דלא צריך לטעום כוס של חובה מכוס שיש בו רביעית דלרב אשי אירי הברייתא שאין לו יותר אלא כוס מצומצם. א"כ קושית תוס' בלא"ה לק"מ. וזהו הנראה בכוונת תוס' שם ד"ה משום כו' אלא דמהא ליכא למשמע מיניה קאמר ע"כ. וקשה לדבריהם א"כ לאיזה צורך סידר רב אשי דבריו בגמ' למאי נפקא מיניה הלא לדינא מ"מ סבר כוותיה דטעמו

פגמו אלא צ"ל שסברי תוס' דיש נ"מ בדיחוי דרב אשי. דאי אמרי' כס"ד ש"מ טעמו פגמו ע"כ צ"ל דכוס של חובה צריך לטעום מכוס שיש בו רביעית. אבל לפי דיחוי דרב אשי איכא למימר דלא צריך לטעום דוקא מכוס שיש בו רביעית. וכמו כן צ"ל בדיבור שאחר זה ד"ה קפיד ותימא וכו' מיהו ראוי רשב"ם לסמוך עליו בשעת הדחק עכ"ל דבריהם מבוארים על סגנון זה דר"ל דאיכא לקיים פי' רשב"ם אליבא דרב אשי שאין בו אלא רביעית מצומצם כמו שפי' רבינו אבל בתחלה באמת ס"ד דכוס פגום לא יקדש עליו כלל אפי' בדיעבד. ומ"ש עוד מ"א דטועם מכוס ראשון ואח"כ מוסיף עליו מכוס השני. לענ"ד אין זו הדרך מוציאתו מידי עבירה. כי איך יוכל לכוין בפה לשתות מכוס לא פחות ולא יותר ממלא לוגמיו. דאם שתה פחות אינו יוצא ידי קידוש. ואם שתה מעט יותר הלא אין לו אלא שיעור כוס א' וכבר ממוזג שאין יכול לתקנו במים. וא"כ הוי מעוות שאין יכול לתקן. ותדע דאם כדבריו עדיין קושיית התוס' במקומה עומדת היכא מוכח טעמו פגמו אכתי תקשי למה דס"ד דיש בו יותר מרביעית ה"ל לשפוך מכוס של ברכה לכוס אחר וישתה מכוס שיש בו רביעית ואח"כ יוסיף עליו ויכשרנו מכוס השני. אבל לפי מ"ש רבינו והך דירושלמי יש לדחוח וכו'. ע"ז אופן יוכל לשער דכל מה שחסר מוזגו במים. אבל בש"ע והכא בשמעתיה איירי שכבר מזוג. וא"א להוסיף במים:

סעיף עט

תנא מהדר אלילה ונסב קרא דיממא. מכאן קשה לפי מה שפי' הראב"ד פ' כ"ט מהל' שבת מדכתיב את יום ולא כתיב ביום משמע בתחלת כניסת יום א"כ מאי פריך. וכמו כן יש להקשות על מה שכתב הכ"מ שחולק על הראב"ד במה שכתב ואלו בא לקדש ביום על הפת מי לא מקדש וחולק עליו דליתא והטעם בזה לפי שבלילה שהוא מזכיר קדושת היום די היכר בכך. ואם חביב עליו הפת ביותר יקדש על הפת. אבל ביום שאין היכר אלא כשמברך בפה"ג קודם סעודה שלא כדרכו בחול אבל אם בא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן ע"כ. לדבריו כמו כן יש להקשות מאי צריך לשבש הברייתא. ה"ל למימר דה"ק זכרהו על היין אין לי אלא ביום דאין היכר אם לא שיקדש על היין שלא כדרכו בחול בלילה מנין שצריך לקדש על היין לכתחלה ולא אפת ת"ל את יום וצ"ע וע"ק על הראב"ד הא דכתיב אח יום ולא כתיב ביום בעינן לג"ש כדאיתא בפ' זה דף קי"ז ע"ב ע"ש:

וזכירה דהכא היינו קידוש אבל ויכולו לא מצינו שתקנו לומר על הכוס. דאי תקנו על הכוס ה"ל להזכירו כמו הברכה אחר בפה"ג שהוא תחלת קידוש. וכדחזינן דרב אשי דאיקלע למחוזא פתח בפה"ג ולא התחיל ויכולו:

בפרק כל כתבי. ויש שם גירסא אחרת גם ברי"ף ורבינו שם סי' ה' וע"ש ובמ"ש מ"א סי' רע"א ס"ק כ"ב:

סעיף פ

וי"ל פשט ידיו ליקח הכוס לפי שהיה מאריך אבל עדיין לא שתה. משמע מהכא דכוס של חובה כגון ברכת הזימון וקידוש עם היות שיש לכל א' כוס מיוחד מ"מ אין האחרים נוטלין כוס בידם זולת אותו שמכבדין אוחו להוציאם לחוד. וזה שאמר הכתוב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. וע"ז שאמרו חז"ל ברכת הזימון מנ"ל. דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל. וה"פ כוס ישועות אשא שהוא כוס של ברכה אימתי ובשם ה' אקרא זהו ברכת הזימון. אבל בהמ"ז ביחיד אף למ"ד טעונה כוס מ"מ אינם אוחזים הכוס בידם רק מניחין אותו על השלחן לפניהם וכמ"ש רמ"א בסי' קפ"ב. גם בכתבי האר"י כשמברך יחידי יתן ימינו על שמאלו נגד החזה ויסגור עיניו. ודלא כב"ח וכה"ג שפקפקו ע"ש:

ויש מפרשים. כ"כ תוס' שם בפ' שלשה שאכלו:

יכול אחר לטעום לפניו. ובפ' שלשה שאכלו סי' ט"ו אבל קידוש יכול להוציא אע"פ שיצא כבר הלכך א"צ לטעום כלום ע"כ. ה"פ לטעום כלום קודם המסובין אבל עכ"פ הוא צריך לשתות. דהא בהך עובדא דרב אשי במחוזא ודאי היו בקיאים אך שכיבדו לכבודו ובכה"ג ודאי צריך לשתות דדוקא בשאינם יודעים אז יכול להוציאם אע"פ שאינו נהנה כמ"ש בש"ע סי' רע"ג ס"ד ע"ש:

וכן בשבת אם רצה כל אחד לאכול מככרו צריך שיהא לפניו שתים משום לחם משנה. ומכאן נראה כשהמסובין צריכין לככרו של בעה"ב בשבת ויו"ט צריכין לכוין לצאת בברכת המוציא. כמו בקידוש. ובעה"ב צריך לכוין להוציא המסובין דבעינן דעת שומע ומשמיע ואז הוי כאלו כל המסובין היו בוצעים על לחם משנה כמו שמוציא הבעה"ב את המסובין בכוס של קידוש ודי להם בעניית אמן. ה"ה בברכת המוציא עכ"פ בשבח אם אין להמסובין לחם משנה יענו אמן ולא יברכו ברכת המוציא וכן מצאתי בשו"ת בכתב:

היה הקידוש הפסק והיסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא. וא"ת יקדש אריפתא. י"ל דס"ל לרב ברונא דאין מקדשין על הלחם. א"נ דמ"מ הוי הפסק והיסח הדעת בין ברכת המוציא לאכילה:

אבל לשמואל דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה הוי קידוש אתחלתא דסעודה ולא הוי הפסק. ואם תקשה א"כ למאי נפקא מיניה אייתי רבינו הך מימרא דר' יצחק דהא קי"ל כשמואל כמו שפסק רבינו לעיל סי' ד' ה'. איכא למימר לאשמועינן דבחביבותא תליא מלתא ואם נטל ידיו רצה מקדש על הפת רצה על היין דלא הוי הפסק:

ולא פליגי רבנן בין מקדש אחמרא למקדש אריפתא. ולפ"ז אידחי מימרא דרב ברונא ורב אדא לגמרי. והלשון שכחינן לשמעתתיה דרב משמע שאמר רב מילתיה לענין נטל ידיו ושכחו. ה"פ דרב אמר צריך לקדש קודם שיטול ידיו והמה טעו בשמועתן ואמרו הנוטל ידיו לא יקדש. וזהו שכתב הרשב"ם מיהו לכתחלה כו' ר"ל מקדש ואח"כ נוטל. והטור הביא בשם רב עמרם ולאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נט"י. אבל אם נטל קודם לא יקדש על היין אלא על פת דאמר ר' ברונא נטל ידיו לא יקדש דהוא סבר לדוחק שרב ברונא ורב אדא טעו בשמועתן לגמרי. אלא ה"פ זימנין דחביבא ליה ריפתא ומשי ידיה תחלה. וזימנין דחביבא ליה חמרא ולא משי ידיה בתחלה אך קידש בתחלה על היין ואח"כ נטל לידים והא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש. היינו על היין אבל על הפת מקדש. אך רב ברונא סבר דלגמרי לא יקדש אפי' אריפתא ועל דא אמר רב יצחק דאשכחו שמעתתיה דרב דאפי' נטל ידיו יקדש על הפת:

ור"י חילק כו' ור"ת תירץ כו'. ולדבריהם אפי' לכתחלה יכול ליטול קודם קידוש וכן הביא הטור דעתם. אכן יש לומר שכתבו כן לדינא והמה בעצמם י"ל דנהגו לקדש קודם נטילה. אך הרא"ש הנהיג בעצמו ליטול ידיו קודם קידוש. ואית לן למימר כיון דקי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה ולכך קריאתו עדיף טפי והוי עונג אם נטל ידיו פן יפליג לדברים אחרים כך יש ליישב טעם מנהגו. אלא שהטור כתב עליו ואני תמה על מנהגו שצריכין לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה ר"ל דלדברי אביו צ"ל דרב ברונא אידחיה לגמרי ולא אמר רב דבר זה מעולם וזה דוחק. ועדיף טפי לנהוג לקדש ברישא והדר ליטול ידים. וא"כ איכא למימר דרב ברונא אמר אמת שאמר רב הנוטל ידיו לא יקדש והיינו על יין אלא שרב ברונא טעה בהבנת מימרא דרב וסבר דלא יקדש כלל אפי' אריפתא והרב ב"י נדחק בפי' תמיהת הטור והנכון כמו שכתבתי:

סעיף פא

הוי כמו גביל לתורא דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה. לשון התוס' וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק. ודברי התוס' תמוהים דאם כ"ש הוא דג ביל לתורא לא הוי הפסק בין נטילה להמוציא. א"כ מאי מקשה ר"ת תו אבל אם נטל לאכילה ואח"כ קידש

אחמרא הוי היסח הדעת בין נטילה לברכת המוציא ואך למותר דהא לא מפסיק בין נטילה להמוציא. מש"ה השמיט רבינו הך כ"ש. ולשון התוס' יש ליישב משום דאומר ויכולו קודם המוציא. וזה שהקשה תוס' אבל אם נטל לאכילה כו' קושייתו כיצד מקדש לכתחלה על היין אחר נטילה אם חביבא ליה יין יכול לקדש קודם נטילה. גביל לתורא אין אנו מתירין אלא בדיעבד אם שכח ואח"כ זכור בין בציעה לאכילה אבל לא לכתחלה וק"ל:

פשיטא שיש לו ליקח נר ולקדש אריפתא. ואין לומר דהכי קמבעיא ליה נר וריפתא איזה מהם קודם. דפשיטא הוא דריפתא קודם דתרתי מצות נינהו קידוש היום וסעודת שבת ועי' בשו"ת חות יאיר סי' י"ג:

כיון דהסעודה היא חובת שבת אע"ג דבעל מימרא קובעת לקידוש הוא רב ורב ס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה. מ"מ מודה רב דסעודה חובת שבת היא משא"כ בהבדלה אי בעי לא יאכל כלל:

דסד"א כיון דעיקר מצותו על היין ידחה נר ביתו. ובהא יתיישב נמי מה שמקשין על הרמב"ם ואינך פוסקים דס"ל דיוצאין בקידוש שבתפלה. וא"כ מה איבעיא ליה פשיטא נר ביתו עדיף דיצא בקידוש שבתפלה:

אוקמא רבינו נסים ביושב על שלחנו וס"ל שהבדלה אינה קובעת. ותוס' לעיל (דף ק"ב) ד"ה מניחו הקשה עליו דהא שמואל ס"ל דמפסיקין להבדלה וכ"ש ר' יהודה דמחמיר טפי (ר"ל דשמואל סבר פורס מפה ומקדש ור"י סבר דמפסיק נמצא דר"י מחמיר בהפסקה) והך ברייתא מוקי לה בסמוך כב"ש אליבא דר"י. אלא שרבינו לא חש להך קושיא. דאית לן למימר אע"ג דר"י מחמיר בקידוש מ"מ בהבדלה איכא למימר דסבר דאינה קובעת ודברי תוס' צ"ע. אבל הא קשיא על ר"נ היאך קאמר בדף ק"ה ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס הא עדיין לא התפלל כך הקשה במרדכי ומרן הגאון תי' דה"ק היה לחכמים לתקן שיבדיל בתפלה ויברך בהמ"ז על הכוס. אלא שעל זה גמגם דאם יתפלל קודם שיברך בהמ"ז כבר עשה חול ואין יכול שוב להזכיר של שבת כמ"ש מ"א ס"ס קפ"ח. אלא דה"ק יברך בהמ"ז בתחלה ואח"כ יתפלל ולהבדיל בתפלה אלא ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס אך קשה מנ"ל להוכיח מזו הברייתא טעם מבדיל לרבינו נסים דמיירי באוכל מבעוד יום אין להוכיח כלום:

סעיף פג

ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח. דלא תימא שאסור להתענות בניסן. גם בעיו"ט.

למאי דאמר רבי בכור הוי. אע"ג דמסיק דרבי איסטניס הוי. היינו משום דפריך ר' מנא ור' יונה אביו בכור הוי ולא התענה. ואי אסור להתענות ה"ל למפרך דאסור להתענות בערב פסח אלא איסטניס הוי:

הבכורות מתענין בערב פסח. ראיתי בשו"ת שבות יעקב סי' י"ז שהתחייב להתענות באחד שנולד לו בן בערב פסח ע"ש באריכות. ולפי דעתי כ"ז שהבן אין בר שלשים שיצא מחזקת נפל אין חיוב על האב להתענות וכי ס"ד שיהיה יותר חיוב על האב מלפדות בנו הבכור שאמר השם כי לי כל בכור בבני ישראל. ואף גם זאת שיהיה חומרא דאתי לידי קולא שמתענה בניסן ובעיו"ט ללא צורך:

אלמא דמיני תרגימא לאו פירא נינהו. אלא מצה מבושלת בקדירה שמברכין עליו במ"מ. ולא ידעתי למה מיקל כ"כ. דהא לחד תירוצא ביומא הא מיני תרגימא פירא נינהו וכ"כ תוס':

סעיף פד

לא מיסב לא. אפי' בדיעבד לא יצא:

אם ישתה יותר הוי כמוסיף על הכוסות. כ"כ המרדכי בשם קונטרס הטעם דבין שלישי ורביעי לא ישתה משום דהוי כמוסיף על הכוסות. וכ"כ רשב"ם דף ק"ח. אבל על רבינו קשה דהא לקמן סי' ל"ב כתב הטעם כדי שלא ישתכר כדאיתא בירושלמי וי"ל דאי משום מוסיף על הכוסות אינו שייך כי אם כששתה בהסיבה. אבל משום טעם שכרות אסור לו לשתות אפי' בלא הסיבה. ואם תקשה לך אמאי לא נתן רבינו טעם דכוס שלישי או רביעי אם ישתה יותר חיישינן שמא ישתכר כמו שכתב רבינו לקמן י"ל כיון דשתה בלא הסיבה לא חיישינן לשמא ישתכר כמו דלא חיישינן אם שהוא משתכר בכוס שלישי או רביעי. כיון דתקינו להו רבנן. ה"נ אם לא קיים תקנת חכמים ושתה בלא הסיבה היה רשאי לשתות עוד אותו כוס בהסיבה מש"ה מסתפק רבינו שמטעם מוסיף על הכוסות יהיה אסור לו לשתות עוד בהסיבה. ועם דברי אלו מיושב מה שהניח ט"ז בצ"ע על רמ"א בסי' תע"ב ס"ק ה' ע"ש:

ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה צריך לברך בפה"ג על כוס שישתה אח"כ וכו'. משמע הא על כוס שלישי אם שתה בלא הסיבה ואח"כ כשישתה כוס בהסיבה א"צ

ברכה. וקשה למה הלא כמו כן הוי היסח הדעת כיון שלא נזכר להסיב הסיח דעתו לשתות בין כוס שלישי לרביעי. דהא תנן בין שלישי לרביעי לא ישתה. ולכאורה אמינא מה שאסור לשתות אחר כוס רביעי כ"ע ידעי דארבע כוסות בעינן ולא יותר. משא"כ הך איסורא דבין שלישי לרביעי לא ישתה זה אינו ידוע כי אם לצורבא מרבנן והוא אינו מסיח דעתו דלכתחלה דעתו אם יטעה וישתה בלא הסיבה שישתה עוד כוס בהסיבה והיה קשה מכאן למ"ש ודא בסי' תע"ב ס"ק ז' שמסיק שם דעל כוס ששתה בהסיבה בין שלישי לרביעי צריך לברך וזהו שלא כפסק רבינו בסי' זה. אמנם אחר העיון מצאתי לחלק על מה שכתב רבינו לקמן סי' כ"ד וז"ל וכן בין שלישי לרביעי אע"ג דאסור לשתות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשתות לא הוי הלילא הפסק והיסח הדעת ע"כ. וה"ה בנדון זה כיון שדעתו לשתות לא הוי היסח הדעת אף ששתה כוס שלישי בלא הסיבה. ולפ"ז צדקו דברי מ"א דכל זה לשיטת רבינו דס"ל דאין מברכין כ"א על כוס ראשון והשלישי. אבל לדידן דקי"ל דמברכין על כל אחד מארבע כוסות. ודאי הוי היסח הדעת אפי' כוס שלישי אם שתה בלא הסיבה. וכששותה אח"כ כוס אחר בהסיבה צריך לברך:

דסתם בן אביו מלמדו תורה. ומ"מ לענין מעשה ראוי להחמיר שלא יסב הבן אא"כ נתן לו האב רשות. ב"ח:

שאף הן היו באותו נס. פי' בשיעבוד מצרים. וכן הוא בירושלמי שאף הן היו באותו ספק. תוס'. ומ"א סי' תע"ב ס"ק ט"ז כתב בשם תוס' הטעם שבזכות נשים צדקניות נגאלו. וזהו פי' רש"י ותוס' הקשו עליו דלשון אף משמע שאינם עיקר. ואגב שיטפיה לא דק:

סעיף פה

משמע דלכתחלה א"צ להשקותה. מדלא תני הוא והם יוצאים:

והוא שפך לתוכן. כמו שהיה מנהגם ששפך המברך לתוך כוסות המסובים ורבינו הזכיר מנהג זה בפירקין סי' ט"ז ע"ש:

אמר ר' יהודה כו' ותניא אמרו עליו על ר' טרפון שהיה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים בערבי פסחים. משמע שפוסק כר' יהודה דמעשה רב. וקשה דהא בסי' כ"א משמע דרבינו קים ליה כת"ק ונ"ל דרבינו מפרש הברייתא אחד תינוקות היינו אפי' תינוקות שלא הגיעו לחינוך אלא כדי שלא יישנו וישאלו ועל אלו השיב ר"י מה תועלת לתינוקות בזה שלא יישנו (ודלא כפי' הר"ן ע"ש) אלא מחלק להן קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו. אבל בתינוקות שהגיעו לחינוך אית לן למימר דר"י מודה לת"ק. כי אף שאין לתינוקות תועלת מ"מ חיובא על האב לחנכו כמו בלולב וסוכה ושאר מצות

עשה. ומה שכתב רבינו בסי' כ"א משמע דלת"ק צריך כוס היינו אפי' בתינוק שלא הגיע לחינוך ור"ל אע"ג דקי"ל כר"י בקטן שלא הגיע לחינוך מ"מ בקטן שהגיע לחינוך לא קי"ל כוותיה. ויש לפרש שדרך רבינו כפי' ר"ן שר"י פלי"ג אפי' בתינוקות שהגיעו לחינוך וקי"ל כת"ק. אלא לענין תילוק קליות קי"ל ג"כ כר"י מדעבד ר"ט עובדא:

סעיף פח

רבא אמר כוס של ברכה לטובה מצטרף ואינו מצטרף לרעה. אע"ג דרבא גופיה קאמר לקמן בדף ק"י וישמרך לרעה לא מצטרף וד' אין בהם משום זוגות. היינו ממזיקין אבל לכשפים איכא למיחש. רשב"ם ותוס'. ועיין שו"ת חות יאיר סי' כ"ה וכ"ו. ולולי דבריהם אמינא דזה בעצמו קאמר רבא כוס של ברכה שהוא כוס שלישי לטובה מצטרף שהוא כנגד וישמרך לרעה לא מצטרף:

איתסר לכון למישתי. ה"נ כיון דאיטפיל ליה לכסויי איחייב ליה ברכה א"ל כו':

מיבעי ליה למיעבד. ע"כ דברי הרי"ף:

שחייב להפסיק ואי אפשר לאכול עד שיתפלל. כתב כן לסתור מליצת הרמב"ן על דברי הרי"ף שאינו אומר דהוי הפסקה אלא בדבר שחובה עליו כגון הגדה אבל בדבר שאין קבוע עליו לא. הלכך סתר רבינו דבריו דהא הך ברייתא איירי בתפלה שקבוע עליו חובה כגון שהגיע זמן תפלת מנחה ואין לו שהות לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק:

כדאמרי' גבי עקרו. לעיל (דף ק"ב.) עיין בתוס' שם ד"ה ועקרו הן הן דברי רבינו:

ושפיר דמי למיעבד הכי. ע"כ דברי הרי"ף:

ולמאי דפרישית א"צ לברך על הגפן כי אם אחר כוס רביעי. ר"ל במה דפריש לעיל מזה דהגדה והלילא לא הוי היסח הדעת. ותו מסיק לעיל סי' ו'. אפי' היסח הדעת אינה זוקקת אלא לברך תחלה אבל ברכה אחרונה לא כמו שהאריך בפ' כיסוי הדם ע"ש:

ויש מיישבין דבריו. הוא בעל המאור:

כיון שבא לפתוח בני מעיים. עיין מה שכתבתי לעיל סי' ד' השגה על מהרש"א מזה:

ונפטרין כבר בבהמ"ז. ורב שרירא ורב האי גאון והרמב"ן שו"ת סי' ר"ב והר"ן לענין ברכה ראשונה פסקו כהרי"ף. ולענין ברכה אחרונה כרבינו. ועל פיהם נמשכים אנו אשכנזים בזה המנהג ועיין יש"ש פרק כיסוי הדם סי' י':

סעיף פט

דטיבול ראשון אינו אלא להיכרא כו' אבל טיבול שני הוא של מצוה. וליכא להקשות הא קי"ל כרב חסדא דאמר מברך ברישא על אכילת מרור. ולבסוף אכל חסא בלא ברכה.

מ"מ עיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה כדכתיב על מצות ומרורים. אלא שמועלת הברכה של טיבול ראשון לטיבול שני כמ"ש תוס' דף קט"ו ד"ה מתקיף:

תניא אכלו בלא מתכוין יצא. ותו פסק כר"י אע"פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת. ובגמ' דייק מזה דס"ל לר"י דמצות צריכות כוונה. וא"כ יש תימה כיצד מזכי שטרי לבי תרי. וכבר הקשה עליו בס' ב"י בסי' תע"ה. וב"ח תירץ דמצוה דר"י לאו דוקא ולא נידוק מיניה מצות צריכות כוונה. דהא בסוגיא דלולב הגזול דף מ"ב מוכח לאביי ורבא אליבא דר"י דמצות אינם צריכות כוונה. וא"כ ודאי לאותה סוגיא צ"ל מצוה לאו דוקא ע"ש באריכות. ולי דבריו תמוהים חדא דא"כ יהיו סוגיות מחולקים. דהכא דייק מדר"י דס"ל מצות צריכות כוונה ועוד לשיטת ב"ח תקשי לך ר"י אהדדי דהא בפ' לולב הגזול סבר מצות אינם צריכות כוונה ובפ' ראוהו ב"ד סבר ר"י בדף כ"ח דבעינן דעת שומע ומשמיע. וליכא לחלק דהתם במילי דאורייתא. דהא לולב נמי דאורייתא. דהא ר"י איירי בזמן בהמ"ק. כדאוקי הש"ס התם דף מ"ד דבזמן שאין בהמ"ק לולב אין דוחה שבת אפי' ביום ראשון. ועוד דמסוגיא דפ' לולב הגזול כי דייקת שפיר אינו מוכח דר"י ס"ל מצות אין צריכות כוונה. והא דפריך מעידנא דאגביה נפיק ביה. אדאביי קא פריך. דקאמר התם לא שנו וכו'. ואביי ורבא סברי תרווייהו מצות אין צריכות כוונה. אבל לר"י באחת אין קושיא. ומכל הלין נ"ל ליישב בדרך אחר להיות דברי חכמים הרא"ש והטור קיימים. וזהו דאיכא למימר הא דתני בברייתא אכלו שלא במתכוין יצא היינו בדיעבד. והא דר' יוסי דאמר חצוה להביא חזרת היינו לכתחלה. וכ"ת א"כ מאי פריך לר"ל מהא דתניא אכלו שלא במתכוין דלמא ר"ל נמי דקאמר מצות צריכות כוונה היינו לכתחלה. י"ל דמתחלת הסוגיא סבר דהלכה כרב הונא כדקי"ל בכ"מ רב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא. א"כ ש"מ דר"ל ס"ל דאפי' בדיעבד נמי צריך כוונה. דאלת"ה אמאי מברך בטיבול שני על אכילת מרור הא הוי ברכה לבטלה דהא בדיעבד יצא. וכ"ת א"כ מאי האי דפריך לר"ל. ה"ל להעמיד קושיא זו על המתני' מברייתא. י"ל דהוי מוקמינן מתני' בשאכלו חזרת בטיבול ראשון ע"מ שלא לצאת בו. וזהו מוסכם מכל הפוסקים אפי' למ"ד מצות אין צריכות כוונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא. אבל לר"ל מותיב שפיר. דע"כ ס"ל לר"ל לדוחק לאוקמיה המתני' בכה"ג. דאל"כ היאך אמר זאת אומרת מצות צריכות כוונה מנ"ל לדייק כן אימא לעולם מצות אינם צריכות כוונה אלא דמתני' איירי בשנתכוין שלא לצאת. מש"ה פריך שפיר עליו מברייתא. ומשני תנאי היא. דר"י ע"כ צ"ל דבדיעבד נמי לא יצא. דאלת"ה לר"י נמי תקשי לך אמאי מברך בטיבול שני לפי מה דקי"ל כרב הונא הא הוי ברכה לבטלה. וכל זה בתחלת הסוגיא. אבל בתר דמסיק

דהלכתא כרב חסדא מעתה אית לן למימר שפיר דר' יוסי בלכתחלה. ובריייתא דקתני אכלו שלא במתכוין יצא בדיעבד. וליכא להקשות דהוי ברכה לבטלה. דהא לרב חסדא באמת מברך על טיבול ראשון. והא דבפ' ראוהו ב"ד סי' י"ח מביא רבינו סעד מפ' ערבי פסחים דר' יוסי סבר מצות צריכות כוונה. י"ל דכל מה שאמרנו וענינו היינו לשיטת רבינו. אבל לשיטת הרב אלפס. דלא מייתי הך ברייתא אכלו בלא מתכוין יצא אלא הך ברייתא ר' יוסי ולדידיה הסוגיא כפשוטה דר"י ס"ל דאפי' בדיעבד מעכבת הכוונה. והתם כתב רבינו ראייתו מסוגיא דשמעתין ליישב שיטת הרי"ף ע"ש. ואם תקשי לך הלא דברי רבינו סותרים דהא בפ' ראוהו ב"ד מסיק ומסכים עם הרב אלפס דבעינן דעת שומע ומשמיע. ובפירקין פסק אכלו בלא מתכוין יצא יש לפרש דאית לן לחלק בדאורייתא מעכבת הכוונה אפי' בדיעבד אבל מרור שהוא מדרבנן ס"ל דאם אכלו בלא מתכוין בדיעבד יצא כמו שמחלק תוס' שם בסברא זו בדף כ"ח ע"ש ודו"ק:

אבל בירקות הראשונות כו' א"צ מהם כזית. ומהר"ל מפראג הוכיח כדעת הרמב"ם דבירקות נמי צריך כזית מדפריך והא טביל ליה חדא זימנא. הא לא נפיק בטיבול ראשון כיון דלא אכל כזית. אע"כ מוכח דבטיבול ראשון נמי בעינן כזית. ופ"ח תירץ דכל זה מקשה ה"ל לרבנן לתקוני שיאכל בטיבול ראשון כזית ולא בעי טיבול שני ע"כ. וליתא דלא רצו חכמים לתקן כך כיון דלא בעידן חיובא לכתחלה דכתיב על מצות ומרורים. ול"נ פשוט דלפי מ"ש תוס' דהוכחת ריש לקיש דס"ל דמתני' איירי מסתמא בכל ענין אפי' היכא דאית ליה שאר ירקות. כמו זה נמי איכא למימר דהוכחת ר"ל דאיירי בכל ענין אפי' אכל כזית וע"ז שפיר קאמר בכה"ג והא טבל חדא זימנא:

דאינה דוחה את השבת דלא כתיב בה במועדו. רצונו דאפי' למ"ד דחגיגת י"ד דאורייתא אינו אלא מדאורייתא רשות דלא כתיב בה במועדו. וכפי' הרמב"ם. וזה שאמר רב אשי ש"מ חגיגת י"ד לאו חובה אלא במועט אתיא כדי שיהא נאכל על השובע זהו הטעם מן התורה. והביאו לזה דהיה קשה ליה הא דאמרי' לעיל (דף ע'.) פי' יהודה בן דורתאי אי כפי' רש"י משום חגיגת י"ד קשה שני קושיות תוס' שם בד"ה מאי טעמא ואי כפי' תוס' קשה אמאי הוצרך בן דורתאי לפרוש ולהתרחק הלא יכול להביא חגיגתו כל שבעה. לכך ביירר לו דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וט"ו ולא קשה קושית תוס' על פירש"י דאינו דוחה שבת ולא חשיב קבוע לה זמן דאינו אלא רשות מדאורייתא. ואם תיקשי לך למה לי לפרש שרבינו סובר דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וחגיגת ט"ו. הלא תאמר שמפרש כפירש"י דמשום חגיגת י"ד לבד פירש. וכיון דרשות מדאורייתא חגיגת י"ד כמו כן ל"ק קושית תוס' י"ל דא"כ הא דפריך התם ורבנן מאי טעמא לא דחי

שבת הא ודאי קרבן ציבור אם כולה שמעתתא אזלי בחגיגת י"ד לחוד פירכא זו נמי קאי אחגיגת י"ד ומאי פריך הא כיון דרשות היא פשיטא דלא דחי שבת לכן מוכרח אני לומר שס"ל דבן דורתאי פי' משום חגיגת י"ד וט"ו. והא דפריך ורבנן אמאי לא דחי שבת קאי אחגיגת ט"ו ודו"ק:

והר"י מקורביל כו' אבל בא בע"ש. מקשין העולם שדבריו נגד סוגיא שם דף ע' דמשני כגון שבא בשבת דלפי דבריו ליכא לאוקמיה כלל שחל להיות בשבת דא"כ החגיגה בא מע"ש ועדיין קשה אמאי צריך לטבול הא ודאי טבל כבר לצורך חגיגה. ועוד סכין בי"ג אמאי שונה ומטביל הא בעי הערב שמש ביום ה' לצורך חגיגה הנשחט מע' ש דע"כ איירי נמי בשחל בשבת כמו קופיץ דאין סברא לחלק הרישא. ונראה ליישב דבריו ע"פ מה שהקשו תוס' וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים הא קי"ל דלא מזין ולא טובלין. ולכאורה אין מקום לקושית תוס' דהא אמרי' במס' ביצה דף י"ח אם נטמא בולד הטומאה כיון דא"צ הערב שמש מותר לטבול בשבת ויו"ט וליכא למימר דהכי קשיא להו דניחוש שמא נטמא באב הטומאה. דהא אי נטמא באב הטומאה בודאי הטבילו מאתמול משום חגיגת ט"ו כיון דאסור להטבילו בשבת. כמו שהקשה מהרש"א וי"ל דע"כ לא איירי בולד הטומאה דא"כ קשיא רישא סכין שוחט בה מיד הלא יש לחוש שמא נטמא בולד הטומאה אע"כ צ"ל דה"ק שוחט בה מיד כלומר ע"י טבילה שא"צ להמתין על הערב שמש א"כ שונה ומטביל פי' דבעי נמי הערב שמש כדין טבילה דאורייתא דשמא נטמא באב הטומאה ע"ז קבעו קושייתם אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל הא קי"ל ולא טובלין. כל זה צריכין לדחוקי בפי' הברייתא כדאמרן לפי' התוס'. אבל לסברת ר"י מקורביל ל"ק קושית התוס' ובמאי דמשני וכגון שבא בשבת הכי פי' בברייתא סכין הנמצא בי"ד שוחט בו מיד דבעלים כבר טבלו לצורך חגיגה הבא מע"ש. ובי"ג שונה ומטביל דשמא נטמא בולד הטומאה. וקופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל דשמא נטמא בולד הטומאה דא"צ הערב שמש ויכול לטבול בי"ד אף כשחל להיות בשבת ודו"ק:

סעיף צ

ולא נהירא כו' עד ונ"ל. המה דברי ר"י ור"ת ובברכות דף מ"א ד"ה אי הכי שם תראה:

ומה שאין מברכין בפה"א על המרור היינו משום דכתיב על מצות ומרורים. ופה בשמעתין כתבו תוס' טעם אחר דקרי פרפרת הפת דממשיך המאכל ונראה בהבנתם דשם בברכות נתנו טעם לשבח כשמברך על הירקות בתחלה איברא הכא בשמעתין

דרב חסדא דמברך בתחלה על חזרת פה"א ועל אכילת מרור נאדו מדבריהם דהתם כיון דרחמנא קבעה חובה הוי כמו דברים הבאים מחמת סעודה דהפת פוטרתן. דהא אי בעי פטר נפשיה בטיבול ראשון:

סעיף צא

ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפי' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. הקשה בעל המאור ולא זו דרך הגמ' דהא אוקמיה רב אשי להא ברייתא כהלל. ובגמ' אין לנו ראיה על מה שאמר ר' יוחנן. אלא שיש לנו לומר שקבלה היחה בידו. והרמב"ן במלחמות טען עליו שהיה לריי"ף גי' ספרד ע"ש:

סעיף צב

כל שטיבולו במשקין צריך נט"י. שסימנם י"ד שח"ט ד"ם כדאיתא בש"ע א"ח סי' קנ"ח. וכתב מ"א ע"ז דם כדי נסבה דהא אסור לאכול דם. ודם חגבים ודגים אינם מכשירים. וראיתי שהשיב עליו בס' באר היטב דהא אפי' אינו מטבל אלא ראש ירק צריך נטילה כדאיתא שם בסעיף ג' וטעה טעות גדול דהטעם הוא גזירה שמא ישקעו כולה כדאיתא בב"י והוכיח כן מסוגיא דערבי פסחים צריך לשקועי בחרוסת ע"ש ובדם לא שייך הך גזירה. דאם נשקע כולה בדם אסור לאכול:

סעיף צד

וכיו"ט נמי לא נחית כדאיתא במדרש שבת לא יהיה בו לרבות יו"ט שלא היה יורד בו. ולא ס"ל הך דרשה דדרשינן ויברך ויקדש אותו ברכו במן וקדשו במן דמשמע דבשבת לא היה יורד אבל ביום הכפורים ויום טוב היה יורד. אלא כדדרשינן בירושלמי ברכו במאורות אע"פ שנתקללו המאורות בערב שבת לא לקו עד מוצאי שבת ל"ו שעות שמשו אותה אורה. ועיין מ"ש תוס' ריש ביצה דף ב' ד"ה והיה ביום:

מ"ט לחם עוני כתיב ביה. ע"כ דברי הריי"ף:

זכר ללחמי תודה. ואף על גב דבלחמי תודה יש ארבעים חלות ולמצה מגיע שלשים. מכל מקום אם אפאן בדיעבד ארבעה יצא. כדאיתא בנדרים דף י"ב. נמצא על שלשה מיני מצה שלשה חלות. במרדכי:

ולחמי תודה באין ג' מינין של מצה. כדאיתא במנחות דף ע"ז:

ומכל מין היו עושין עשר חלות. כל חלה היה שליש עשרון:

סעיף צה

ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בכולן. נראה לפרש דהא דפריך יכול חותמין בכולן רצונו בא' מהם דהא אין חותמין בשתים. על זה קאמר והיה ברכה בך חותמין ולא בכולן. דהא חתימה צריך להיות מעין פתיחה. ובאברהם צריך להתחיל כמ"ש תוס' ורבינו בברכות הא ברכה שאין בו מלכות לאו ברכה. וכל ברכות שמונה עשרה אין פותחין בברוך שהמה סמוכות לברכה ראשונה. ותירצו דכיון דאברהם הודיע מלכותו בעולם כשאומר אלהי אברהם הוי כמו דאמר מלך העולם. א"כ צריך להתחיל באלהי אברהם כדי שתהיה ברכה. נמצא חותם ג"כ באברהם:

סעיף צח

במצה נמי איירי. עיין בפ"ק דתענית סי' י"ד שפי' רבינו שם דבמצה איירי. אבל תוס' כתבו דבמצה אינה אסורה בשתי מקומות דלהא מלתא לא איתקש לפסח. דאלת"ה קשה לרב ממתני' הא מצה מפטירין וליכא לשנויי כמו אליבא דשמואל. כי גבי שני מקומות ליכא רבותא בפסח טפי ממצה ע"ש. והך מתני' ישנו מקצתן לשיטת תוס' איירי בפסח. אך לרבינו איכא למימר אע"ג דלרב מצה אינה אסורה בשני מקומות מ"מ לדידן אסורה בשישנו מקצתן ולא מטעם דהוי כשני מקומות. אלא משום דאין מפטירין אחר המצה כמ"ש הרשב"ם. דוקא למר זוטרא צ"ל הטעם במתני' משום שני מקומות. אבל לדידן דקי"ל כלישנא קמא. שפיר מצינו למימר דבמצה נמי איירי. א"נ והוא נכון דוקא לרב כתבו תוס' כך. אבל לשמואל מצינו למימר דאפי' במצה שני מקומות אסורות. והא דתני במתני' אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. משום דאתי לאשמעינן דאין מפטירין אפי' באותו מקום בפסח. וזהו רבותא כמ"ש בגמ' וזהו שדייק תוס' דאלת"ה לפרוך ממתני' לרב אבל לדידן לק"מ אלא שלפ"ז ק"ק אמאי מוקי תוס' הך דרבה לענין תענית הל"ל דרבה ס"ל כשמואל ור"י:

ואף לרבנן מצוה לאוכלן ביחד. ופי' ב"י בסי' תע"ו כלומר זה אחר זה בסמוך ודוחק דלפי דבריו ביחד דהלל וביחד דרבנן שני משמעות ועוד מה תמה תו הרא"ש יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש. משמע דבכריכה זו יצא בין לרבנן בין להלל. ולדברי ב"י לרבנן אינו כורך אלא זה אחר זה בסמוך. ע"כ נ"ל לפרש כפשוטו דהא לפי גי' הרי"ף ורבינו לעיל סי' כ"ז דרבנן דפליגי על הלל סברי דבכל ענין מצותן בין ע"י כריכה בין כל א' וא' לבדו ופליגי אהלל דמצריך לכרוך ונקטי רבנן אפי' זה בפני עצמו משום הלל וכ"כ תוס' דף קט"ו ד"ה אלא. ולפ"ז דברי רבינו כפשטן ואף לרבנן מצוה אם רוצה לאכול

ביחד כמו דהוי מצוה אם אוכל כל א' בפני עצמו. וא"כ אם אוכל בכריכה יוצא בין להלל בין לרבנן:

ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה. מקשין א"כ מה מתרץ הש"ס לא מבעיא אחר מצה אין מפטירין כו'. הא לפי' רבינו כל הטעם דאין לאכול אחריה משום שהיא זכר לפסח. וכיון דאשמעינן גבי פסח דאין מפטירין ממילא ידעינן דגבי מצה אין מפטירין דהא כל כח של מצה הוא מטעם זכר לפסח. ולי לק"מ דודאי הזית אחרונה אינו חובה אך מטעם זכר לפסח אכן מה שאסרו לאכול בין בפסח בין במצה משום כדי שישאר טעם פסח ומצה בפיו. דאי משום דפסח נאכל על השובע אינו טעם מספיק שלא לאכול קליות ואגוזים שדרך מלכים אוכלין כמו כן אחר סעודתן והוי למשחה ולגדולה. אלא שחכמים עשאו הרחקה דאפי' דבר קטן שלא לאכול אחר פסח ומצה שלא יאבד טעמם. ומש"ה שפיר משני אי תני מצה ודא דוקא גבי מצה דלא נפיש טעתיה. וזהו שכתבו תוס' דמשום שהוא נאכל על השובע אין אוכלין שום דבר להרחקה (בתוס' ד"ה מפטירין ע"ש) זהו למ"ד מפטירין אחר המצה אבל למ"ד אין מפטירין הטעם שלא יאבד ממנו טעם מצה:

הלכך עבדינן כלישנא קמא שהוא אליבא דגמ'. ובפ"ק דשבת סי' י"ח פסק רבינו ג"כ כלישנא קמא נגד רב אחא בר יעקב. אמנם על הרי"ף קשה שפסק שם כרב אחא ולא כלישנא קמא. ונראה לומר ששיטת הרי"ף בכ"מ בתרי לישנא שפוסק כלישנא בתרא. אך באשר שלישנא בתרא על שם יחיד מסופק אם הלכה כוותיה. משום הכי פסק הכא לחומרא והתם לחומרא אך קשה דהא הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכבר הקשה שם רבינו עליו ע"ש:

סעיף צט

ותימה הוא כיון דאיירי דאין לו כ"א כזית אחד. והר"ן תירץ בעדו דלאו דוקא כזית בלחוד קאמר אלא בשיעור חובתיה דוקא קאמר דהיינו זית לברכת מצה וכזית לכריכה לצאת לכ"ע:

ויותר מסתבר להניח הכריכה. כלומר לשיטת הרי"ף דיאכל הכזית באחרונה טוב לו לומר לבטל הכריכה כדי שישאר טעם מצה בפיו. מזה מוכח שס"ל לרבינו כמ"ש לעיל דחה שאין מפטירין אחר מצה כדי שישאר טעם מצה בפיו:

ויראה שהברייתא דובשנין איירי בזמן הבית. הקשה בפ"ח סי' תפ"ב אמאי לא דחי הברייתא כדדחינן בגמ' לא מבעיא בראשונה אלא אף באחרונה. ואין בזה שום

ריח קושיא דהא רבינו פוסק לשיטתו דדוקא צריך לאכול בראשונה לתיאבון. תו הקשה שם על רבינו לדבריו אמאי לא דחי בגמ' דהברייתא איירי בזמן הבית אבל בזמן הזה בראשונה ומפטירין אחר מצה וליכא סייעתא ונראה לתרץ דודאי להלל ניחא הברייתא בזמן הבית לקיים על חצות ומרורים יאכלהו. אבל לרבנן דפליגי אהלל דמצוה לאכול זה בפני עצמו וזה בפני עצמו כמו שמצוה לאכלן ביחד כמ"ש לעיל בשם התוס'. וא"כ לרבנן טפי עדיף לאכול בראשונה לתיאבון וזה לדוחק למאן דמסייע לאוקמיה הברייתא כהלל ולא אליבא דרבנן. אלא שמע מינה סייעתא לשמואל דאמר אין מפטירין אחר המצה אפיקומן משום הכי אוכל באחרונה ובכריכה בזמן הבית ואז יצא בין להלל בין לרבנן. ודחי התלמודא דלעולם מפטירין ולא מבעיא וכו' ואין זה אלא דחיה. אמנם לפי מה דקי"ל אין מפטירין. הברייתא בזמן הבית ניחא לכולי עלמא אבל בזמן הזה מצוה לאכול בראשונה כדי שיאכל לתיאבון. ולבטל טעם מצה משיאכל בסוף לאחר שמילא כריסו. אבל הברייתא איירי בזמן הבית וכדי לצאת בין להלל בין לרבנן אכל באחרונה.

מוטב שיאכלנה בתחלה לתיאבון. וקשה דהא לעיל בפ' כל שעה סי' כ"ו פסק רבינו כרב הונא דאמר בציקות של נכרים ממלא אדם כריסו בלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משמע דוקא באחרונה הא בראשונה לא. והט"ז בסי' תפ"ב תירץ דהכא כתב רבינו על דברי הרי"ף דלית ליה אלא כזית דמינטרא היינו משעת קצירה והשאר מצות אינם מינטרו אלא משעת טחינה וכיון דמינטרא משעת טחינה מש"ה יאכלנה אפי' בסוף. משא"כ בציקות של נכרים. דלא מינטר אפי' משעת לישה אין שם מצה עליו מש"ה גרע טפי וע"ז תני בלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ע"ש. ודבריו תמוהים מאד. דא"כ ברייתא דדובשנין פשיטא דאין שם מצה עליהן וא"כ מה צריך רבינו לדחוקי לאוקמיה הברייתא בזמן שבהמ"ק קיים. והמחוור כמו שתי' הב"ח ע"ש.

סעיף ק

והדר מטבל בשאר ירקי. אבל מקודם לא דאסור לאכול קודם קידוש:

ואגדתא ואכלי מצה וירקי קודם אגדתא אכיל ירקא. אך מילי דשתיה תני ברישא והדר תני מידיאכילה:

סעיף קא

שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח. מיגו דחייל אמצה בשאר ימות השנה חיילא נמי אמצות מצוה. והקשה המאור דבפ' שבועת שתים דף כ"ד משמע

דשבועה אינה חלה לבטל מצוה אפי' בכולל. ותירצו התוס' שם והר"ן כשהשבועה לבטל המצוה בשב ואל תעשה כמו הכא אז חיילא בכולל. והתם לעבור על התורה בקום עשה כגון שאמר שבועה שאוכל נבלות ושחוטות אע"ג דהוי כולל לא חייל אנבלות כיון דלבטל מצוה הוא. ונראה שמפני זה מייתי הך דספרי כאן דמשם נשמע דנזירות חל על יין מצוה בכולל כיון שהוא בשב ואל תעשה. אבל קשה דהא נזירות נדר הוא כדתנן בנדרים דף י"ז יש נדר בתוך נדר אמר הריני נזיר היום כו'. ובנדרים בלא כולל חל על דבר מצוה כרשות. ועל דרשת הספרי לא קשה. דאיכא למימר כיון דאמר הריני נזיר שאוסר עצמו מן הדבר כמו לשון שבועה דאסר נפשיה על חפצא ה"א דלא חלה נזירות. משא"כ נדרים שאסר חפצא על גופו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו. אבל לאחר שכתבה התורה מיין ושכר סבר התנא דנזירות נמי נדר הוא ודאי קשה על הרי"ף ורבינו:

לאסור יין מצוה כיין הרשות. מוקמינן בנזיר דף ד' כגון שאמר שבועה שאשתה יין וחזר ואמר הריני נזיר. אבל יין קידוש והבדלה וארבע כוסות מדרבנן הם ולא צריך קרא:

אביי הוה יתיב קמיה דרבה והוה מנמנם. לפי' רבינו דקאי ר' יוסי אנתנמנמו מקצתן צ"ל דאביי אכל עמהם ולפי' רמב"ם דקאי ר' יוסי אנתנמנמו כולן. צ"ל דאביי לא אכל עמהן. ב"י:

סעיף קב

ומאי אולמי תרי סתמא מחד סתמא. כדאמרי' ביבמות דף ק"א ע"ב:

וגם ההיא סתמא דמגילה. הוסיף בזה שלא תאמר דסתמא בדוכתיה עדיף כגון דין פסח בפסחים ובזבחים כמ"ש בעל שארית יוסף בשם הר"ן ע"ש:

סעיף קג

רבי שמלאי. ולא ידעתי על מי ועל מה הביאו הרי"ף ורבינו הך עובדא הכא כי במס' בכורות מקומו כדרכם שמאספים פסקי הלכות מש"ס לאותו מסכת שעסקה בדין זה:

סעיף קד

יש מקשין. תוס' שם ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ס"א:

כיוצא בו כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. ותימא דהא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ג) בכללן אתה מוצא שבעים ובפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחת. ולתירוץ רבינו ה"ל לשנויי התם כיון שמגיע לסכום עשירית פחות א' מונה אותה בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון אחד. וי"ל בדוחק דהתם לא שאל מקרא הבאה

מצרימה שבעים אלא ה"ק דחשיב הבאה ליעקב מצרימה כל נפש ששים ושש. ויוסף ואפרים ומנשה ויעקב נמצא בכללן אתה מוצא שבעים ובפרטן אתה מוצא חסר אחד מבני לאה כי לא היה מבני לאה כי אם שלשים ושנים וקרא קחשיב אלה בני לאה שלשים ושלש ומדוקדק שאמר בכללן אתה מוצא שבעים. מה הלשון מוצא הכי הוה ליה להקשות כתיב כל הנפש הבאה מצרימה שבעים ובפרטן כו'. אלא מקרא לא הוי קשה כמו שכתב רבינו. אך אם נמנו כל הכללים יחד וכדפירשתי והא דלא בעא מיניה על בני לאה לחוד בכללן אתה מוצא ל"ג ובפרטן אתה מוצא ל"ב דידע לתרץ ואת דינה ריבוי. משום הכי פריך בכללן אתה מוצא שבעים ואם את ריבוי הא כתיב ואת בנימין וא"כ הוי ע"א:

ועוד נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום תמימות. ובסי' תפ"ט בב"י ארוך והקצר מסיק והמדקדקים אין סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות:

סעיף קו

ואסירא לן למיכל חדש. ובמדינות הללו נוהגין היתר ויש להם על מה שיסמכו כמו שהאריך בזה הט"ז בי"ד סי' רצ"ג. ומ"א בסי' תפ"ט בפרט בארצות האלו שרוב השתיה שכר וממש גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד. וכשיזכנו לבנין המקדש אשר הורס והודש נסיים מצות חדש: